

O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O`RTA MAXSUS TA`LIM
VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI

"TASVIRIY SAN`AT"
KAFEDRASI

"QALAMTASVIR"
FANIDAN
O`QUV-USLUBIY MAJMUASI

BILIM SOHASI: 100000 – TA`LIM

TA`LIM SOHASI: 140000 - O`QITUVCHILAR TAYYORLASH
VA PEDAGOGIKA FANI

BAKALAVRIAT YO`NALISHI: 4150700 – TASVIRIY SAN`AT VA
MUXANDISLIK GRAFIKASI

NAMANGAN-2009

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди

“Тасдиқлайман”

№БД 5140700-302

ЎзРАОЎМТВ

13 август 2006 йил

10 август 2006 йил

ҚАЛАМТАСВИР

фани дастури

Билим соҳаси: 100000 - Таълим

Таълим соҳаси: 140000 - Ўқитувчилар тайёрлаш

ва педагогика фани

Бакалавриат йўналиши: 5140700 - Тасвирий санъат ва

муҳанлислик графикаси

ТОШКЕНТ - 2006 й.

ТУЗУВЧИ: Педагогика фанлари номзоди, доцент в\б Б.Бойметов.

ТАҚРИЗЧИЛАР: Ўзбекистон халк рассоми, проф. М.Набиев.

Ўзбекистон Бадий Академияси К. Бехзод номидаги

МРДИ профессори Н.У.Абдуллаев

Дастур Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети қошидаги “Таълим” Ўқув-методик бирлашмасида кўриб чиқилган ва тавсия этилган.

2006 йил « 6 » июлдаги 11-сонли мажлис баёни.

Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалар

фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2006 йил « 8 » июлдаги 14-сонли қайдномаси билан тасдиққа тавсия этилган.

КИРИШ.

Қаламтасвир - барча тасвирий санъат турлариинг (рангтасвир. декоратив амалий санъат, графика, хайкалтарошлик ва хоказо) асоси ҳисобланади. Рассом тасвирий санъат турининг қайси бирида ижод қилишидан қатъий назар қаламтасвирга асосланади. У ўзининг кузатишлари асар олдида композициялари устидаги изланишларни аввал қаламда, дастлабки чизгилар билан ифодалайди. Катта санъат асарларини яратишда эса, ушбу бажарилган чизгилар. рассомга ёрдамчи манба бўлиб хизмат қилади.

Қаламтасвир машғулотлари кўриб-кузатиб тўғри тасвирлаш, борлиқни идрок этиш, қўл, онг ва сезги органларини шакллантиришда бўлажак рассом-педагогларга зарурдир.

Қаламтасвир машғулотлари бошқа мутахассислик фанлари қаторида бўлажак ўқитувчи-рассомларни тайёрлашда асосий мезон ҳисобланади. Қаламтасвир дарслари татабаларга назарий ва аматий машғулотлар орқали олиб борилади. Шунинг таъкидлаш керакки, амалий машғулотлар қаторида назарий билимлар ҳам бўлажак рассом-педагогларга уларнинг кейинги педагогик ва ижодий фаолиятларида муҳимдир.

Бўлажак бакалаврлар қаламтасвир бўйича тўлиқ курсни тугатгандан сўнг қуйидагиларга эга бўлмоқликлари лозим: Қаламтасвирнинг тасвирий санъатда тутган ўрни: тасвирий санъат бўйича қаламтасвир машғулотларини ўтишда композиция қонуниятлари, чизикли, ҳаво, перспективалари, уфқ текислиги силует, конструкция, штрих, масштаб, нисбоатлар, материаллар хусусиятлари, ёруғ-соя қонуниятлари, турли тасвирлаш воситаларидан фойдаланиш тўғрисида тасаввурга эга бўлиш керак.

Фаннинг ўқитишдан мақсад ва вазифалар. Борлиқни ҳаққоний тасвирлаш талабаларга амалий билимларни берибгина қолмай, балки уларнинг умумий дунёкарашларини ўстиришга катта аҳамиятга эга. Реалистик расм чизиш санъати, борлиқни ҳаққоний образларда тасвирлаш маҳоратини ривожлантиришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди.

Тасвирлашнинг асосий қонун қоидалари

Тасвирлашнинг асосий қонун қоидалари. Ўқув қаламтасвири машғулотлари ва уларнинг талабаларни реалистик тасвирлашга ўргатишдаги аҳамияти. Тасвирлашнинг асосий қонун қоидалари. Талабаларга чизикли ва фазовий перспектива тўғрисида тушунча бериш. Буюмларни тасвирлашда чизикли конструктив тузилиш, нур, соя, ярим соя, тушувчи соя. шахсий соя, буюмларни Хажми ва уларни тўғри туслаш, композиция асослари каби асосий қонун қоидаларга ўргатиш. Тасвирлаш воситалари: қогоз турлари, қаламлар, қўмир, пастель, сангина. соус ва бошқаларни ишга тайёрлаш.

Бадий таълимда қаламчизгиларнинг аҳамияти.

Одам, ҳайвон ва қушларнинг анатомик тузулиш хусусиятлари ҳамда уларни қаламчизгилар воситасида тасвирлаш усуллари. Одам бош суягининг тузилиши ҳақида

дастлабки маълумотлар. Бош суягини методик боскичларида тўғри тасвирлаш. Талабаларга Қаламчизгилар чиздиришни ўргатиш оркали табиатдаги барча шакл ва буюмларни реалистик тасвирлашга ўргатиш. Қаламчизгилар бажаришда турли юмшок тасвирлаш воситаларидан фойдаланиш малакаларини ошириш.

Инсон қоматининг чизгилари.

Инсон қоматини турли ракурс ва ҳолатларда (ўкиб ўтирган, меҳнат қилаётган, тик ва суяниб турган) чизиш оркали инсон тана аъзолари нисбатларини чизикли конструктив ўрганиш. Кузатиб ҳолат характерини тез илғаб тасвирлаш малакаларини ўстириш. Материал хоҳишига кўра танланади. Кийимдаги инсон қоматини турли ҳолатларда (ўтирган, китоб ўқиётган, тик турган, жисмоний машқ қилаётган) аудитория тахтасида бўр билан чизикли - конструктив тарзда тасвирлаш.

Инсон бош суягининг анатомик тузилиши.

Бош суяги юз қисми бўлақларининг ўзига хослиги. Бош суяги юқори шарсимон қисмининг шакли ва тузилиши. Юз қисми бўлағи ҳамла пастки жағ билан бирлашуви. Инсон портретини тасвирлашда бош пластик анатомиядан фойдаланиш. Бош мускулларининг тузилиши: мимика мускуллари, чайнов мускуллари, пастки жағни юқorigа кўтарувчи мускуллар, чакка мускуллари. кўзнинг доиравий мускуллари, қош усти ёйлари, оғизнинг доиравий мускулларн. Инсон портретининг психологик характеристикаснни очиб беришда мускулларнинг аҳамияти.

Кўл ва оёқнинг анатомик-жихатдан таҳлили.

Одам кўлининг гипсдан яратган намунасини кўл скелети билан солиштирган ҳолда тасвирлаш. Моделнинг пластик ва анатомик хусусиятларини ўрганиш. Мушакларнинг ўзаро боғланиши. Нисбатларни тўғри белгилаш. Киёфачи кўлини билак ва тирсаклари бирлигида тасвирлаш. Кўл ва елка камари мушаклари. Билак мушакларн, тирсак мушаклари ҳамда уларнинг тузилиши. Орқа ва олд билак мушаклари, уларнинг функциялари. Кафтни билак билан тортиб турувчи мушак. Одам кўлининг жисмоний ҳаракатида мушакларнинг кўринишини тасвирлаш

Одам скелетининг анатомик таҳлили

Одам танасининг анатомик тузилиш қонуниятлари: суякларнинг шакли ва кўринишлари. Инсон танасининг пластик анатомияси. Бош суяги бўлақлари,

Умуртка погонаси суяклари, уларнинг кўринишлари, елка камари суякдари, эркин кўл суяклари ва унинг пластикаси, эркин оёк суякларива уларининг пластик томонлари, кўкрак кафаси тузилишм унинг тасвирий санъатда тутган ўрни Одам мускуллар тизими, унинг шакллари, пластик хусусиятлари, расмда мускулларни тасвирлаш. Ялангоч натурани тасвирлашда пластик анатомиянинг аҳмияти.

Одам гавдасининг анатомик тахлили.

Одам гавдасининг пластик анатомияси ҳамда унинг нисбатлари. Одам анатомияси тузилишининг илмий асослари. Эркак ва аёлларнинг пластик анатомия жихатдан ўзиги хослик томонлари. Харакатдаги одам гавдасининг шакллари динамик ва статик ҳолатлар (югуриш, сакраш, меҳнат жараёни ва бошқалар)

Педагогик расм ишлаш усуллари.

Синф тахтасида бўр билан расм чизиш. Педагогик расм чизишнинг ўзига хос хусусиятлари. Яхлитлик. оддийлик. соддалаштириш. Уй рўзгор буюмлари (мис қумғон. кўза. коса. лаган. кути ва бошқалар). устачилик асбоблар (арра. ранда. болта ва бошқаларни синф тахтасида бўр билан, тасвирлаш методлари. Талабаларга Педагогик расм чиздиришда янги педагогик технологиялардан фойдаланниш йўллари.

Амалий машғулотлар

3-4 геометрик жисмдан иборат. мураккаб ҳолатда тузилган натюрмортнинг қаламтасвири (куб. шар. призма. конус. цилиндр. параллелепипед ва бошқа).

Тузилиш хусусиятлари турлича бўлган геометрик шаклларни тасвирлаш орқали талабаларда чизикли конструктив куриш борасидаги амалий ва назарий билимларни мустаҳкамлаш. Перспектива қонунлари. буюмларни тўғри туслаш малакаларини шакллантириш.

Гирих миллий нақш розеткасининг қаламтасвири (нилуфар, панжара нақш. Талабаларни гипслм геометрик шакллари тасвирлашга ўргатиш орқали миллий халқ амалий санъати намуналари билан таништириш ва турли симметрик ва асимметрик буюмларни тасвирлаш маҳоратини такомиллаштириш.

Туси, ҳажми ва шакли турли бўлган буюмлардан тузилган натюрмортни чизиш.

Турли шаклли ва хажмли буюмларни чизиш оркати талабаларда шакл ва хажмларни графмт Қаламлар воситасида материаллик хусусиятларини амалий жихатдан тўғри тасвирлашга ўргатиш. Нур, соя, ярим соя, тушувчи соя ҳамда шахсий соялар кабилар оркапи буюмларни тўғри туслашга ўргатиш. Ислими шаклли мнллий накш розеткасининг Қаламтасвири (бодом ислими. юлдузча гул).

Талаба ёшларга гипсли накш намунасини ўзига караб тасвирлаш оркали қаламтасвирдаги мавжуд асосий конунларга ўргатиш ҳамда ўзбек миллий халк амалий санъатига кизиқиш уйғотиш. Меъморлик бўлагининг қаламтасвири.

Талаба ёшларга гипсдан ясалган ушбу бўлакни чиздириш орқали уларни меъморчиликдаги анъанавий намуналар билан яқиндан таништириш. Тасвирлашда ижодий қобилиятларини ривожлантириш, ҳамда бўлажак дала амалиётида тарихий ва маданий ёдгорликларни ўзига караб тасвирлашга пухта тансрлаш.

Меъморлик бўлагининг қаламтасвири.

Талаба ёшларга гипсдан ясалган ушбу бўлакни чиздириш орқали уларни меъморчиликдаги анъанавий намуналар билан яқиндан таништириш. Тасвирлашда ижодим қобилиятларини ривожлантириш, ҳамда бўлажак дала амалиётида тарихий ва маданий ёдгорликларни ўзига караб тасвирлашга пухта тайёрлаш.

Накш розеткаси иштирокида тузилган мавзули натюр.мортнинг Қаламтасвири (накш розеткасм. мис кимгон. сопол идиш. сидирға мато заминида). Ёшларга турли хажм, шакл. тусга эга бўлган буюмлар тўпламини чиздириш оркати уларнинг тасвирлаш қобилиятларини ривожлантириш. Композиция тузншда умумийдан бўлакларга тарзда тасвирлашга ўргатиш.

Интерьерда инсон коматининг турли ҳолатлардаги қадамчизгилари. Турли тасвирлаш воситалари оркапи талабаларга қаламчизгилар бажаришни ўргатиш. (Юмшок қадам. ретушь. пастель. соус. сангина, тусланган коғоз ва бошқалар). Турли юмшок тасвирлаш воситалари билан инсон коматининг ҳар хил ҳолатларидаги характерли хусусияеларини тез муддатда бажаришга ўргатиш.

Гипсдан ишланган кесик шаклли бош намунасининг қадамтасвири.

Талабаларни инсон портретини тасвирлашга тайёрлаш. Юз бўлаклари: кўз. бурун. лаб. кулокларнинг умумий шаклини геометрик асосда ўрганш.

Микеланжелоннинг "Давид" хайкати бош намунаси бўлакларнинг қадамтасвири (кўз. лаб. бурун. кулок).

Инсон юз қисми бўлакларини тўғри тасвирлашга ўргатиш. Кўз чуқурлигининг тузилиш ва унинг калла суягида жойлашиши. Юкори ва пастки лаб шакли. уларнинг

юкори ва пастки жагда жойлашуви. Бурун шакли: устки, пасткм ва икки ён томони (канотлари) шакли. Кулок шаклининг умумий тузилиши. ундаги мускуллар шаклини туслаш йўллари.

Давид юз никобининг қаламтасвири.

Кўз, лаб, бурун. кулок бўлакларини ўзига караб тасвирлашда олган билим ва малакаарни мустахкамлаш. Гипсли юз никобни тасвирлаш оркали инсон юз бўлакларини конструктив ўрганиш ҳамда тасвирлаш малакаларини шакллантириш. Ёруғ-соя муносабатлари.

Инсон-бош суягининг анатомик тузилиши.

Бош суяги юз қисми бўлакларининг ўзига хослиги. Бош суяги юкори шарсимон қисмининг шакли ва тузилиши. Юз қисми бўлаги ҳамда пастки жаг билан бирлашуви.

Анатомик бош намунасининг Қаламтасвири - "Экорше"

(Гудон модели).

Анатомик гипс моделини тасвирлаш асосида инсон бош қисми анатомияси билан танишиш. Бурун мускуллари, чакка мускуллари, чайнов мускуллари, огизнинг айлана мускуллари. лунж мускулларм, эгак мускуллари, ёнок мускуллари, пешона мускуллари, мимика мускулларм, уларни тўғри туслаш. Антик даврга мансуб гипсдан ишланган бош намунасининг қаламтасвири (Антиной. Диадумен. Сократ ва бошкалар).

Гипс моделини тасвирлаш оркали инсон портрстпни тўғри чизишгаўргатиш. Гипс ва тирик бошни тасвирлашда ўзига хослшспар. Портрет характери. Юз тузилишилагинпсбатлар ва шакллар, уларни туслаш йўллари. Бош суягини уч ҳолатда тасвирлаш (тўғридан. сп томондан, 4/3 ракурсда).

Инсон бош суяги шакли ва унинг конструктив - анатомик тузилиши. Бош суягини турли нукталардан тасвирлашда суяк бўлакларининг бир-бири билан бирлашуви ва перспектив ҳолатлари.

Аник характерга эга бўлган гипс бош намунасинмнг қаламтасвири (Антиней. Гатамелатта. Колеони. Вольтер).

Портрет композмцияси ва характери, юз қисми бўлаклари хажмининг конструктив асослари. Гипсдан ясалган бошни туслашда материални хис килишнинг ўзига хос томонларини ўрганиш. Интерьернинг капамтасвири (кўмир, кааам ва бошкалар). Тасвирни когоз сиртида тўғри жойлаштириш. Тасвирда фазовий ҳолатни акс эттмриш оркати чизикли перспектива конунларини ўрганиш, 1,2 қаторла жойлашган хона жихозларини тўғри тлслаш. Кўриш нуктаси. караш бурчаги. масштаб ва бошкапар.

Юз қисми кучли характерга эга бўлган кекса киефачининг портретнни ишлаш.

Тирик бошни тасвирлашнинг ўзига хос хусусиятлари. Кекса одам бошининг анатомик хусусиятларни тахлил қилиш. Конструктив анатомик тузилишни аниқлаш (яноқ суяқларининг буртиб туриши. кўз соккаси жойлашган чуқурликлар. бурун, лаб, юз мушаклари ажинларини аниқ тасвирлаш). Тирик одамни тасвирлашда тўғриватқонуниятларини ўрганиш (соч фактураси, юз териси хусусиятлари, кўз ялтироклари ва бошқалар). Миллий бош кийимдаги эркак киёфасини тасвирлаш.

Портретнинг характерли хусусиятларини очиб бериш. Портрет тасвирлашда конструктив анатомик тузилишни ҳисобга олиб унинг динамик ҳолатини аниқлаш. Ўқув академик қадамтасвир яратишда инсон юз тузилиши хусусиятларини очиб бериш. Бош суягини тузилиши ва мушакларининг конструктив анатомик жиҳатларини аниқлаб тасвирлаш.

Ўзига хос характерли хусусиятларга эга бўлган асл портретини елка камари билан тасвирлаш. Конструктив анатомик тузилиш асосларини ҳисобга олган ҳолда киёфачи юз тузилиши ва тасвирни ўхшашлигига эътибор бериш. Бошнинг елка билан ирлашусини аниқлаб тасвирлаш (буйми мушаклари раё елка мушаклари боғланиши).

Ўзига хос характерли хусусиятга эга бўлган киёфачи портретини қўллари билан тасвирлаш Портрет. қўл суяқлари. пластик анатомияси. перспектива қонунлари. ҳаётининг конструктив қоида усуллари.

Одам скелетининг Қадамтасвири (олл ва ён юмонлан).

Одам суяқларининг тузилиши ва шакли. Майсимон суяқлар. гравак суяқлар. ясси суяқлар, аралаш суяқлар. Умуртка поғонасм суяқлари. кўкрак қафаси суяқлари (ковургалар). қўл. елка камари суяқлари, кўрак. ўмров суяқлари. елка суяги. тирсак суяқлари. бирик суяқлари. қўл панжа суяқлари: Оёқ суяқлари. ёнбош суяги. чанок суяги, сон суяги. катта боддир суяг. Кичик болдир суяг. оёқ панжа суяги. Суяқларнинг бириктириши ва уларни умумий ҳолда тасвирлаш.

Одам скелетининг Қадамчизгиси (хаёлдан).

Одам ҳаракатларини тасаввур этган асосда одам скелети ҳаракатларини тасвирлаш (югуриб кетаётган. тўхтаб турган. сакраётган. арава тортаётган ва бошқалар (материал ихтиёрий)). Одам ҳаракатини эътиборга олиб скелетини тасвирлаш. Ҳаракат пластикасини кўрсатиш.

Оёқ панжаси моделининг пластик ҳолатини ифодалаш. Гипс оёқ намунасини ифодалаш. Гипс оёқ намунасини тасвирлаш орқали одам оёгини чизиш матакаларини ривожлантириш. Киёфачи оёғи қадамтасвири. Оёқнинг пластик анатомияси. конструктив тузилишини тасвирлаш (оёқ скелети билан таққосланган ҳолда). Оёқ панжаси мушакларини ўрганиш ва уларнинг пластик ҳолатини тўғри тасвирлаш.

Оёк панжаси ҳаракат даврида мушакларининг анатомик жихатлари. Конструктив тузилишини ифода этиш.

Одамнинг гипсдан ясалган анатомик намунасини тасвирлаш. (Гудон модели).

Моделнинг пластик ҳолатини акс эттириш. Тана мушакларининг ўзаро анатомик қонуниятларини аниқлаш. аъзоларининг нисбатларини тутри ифодалаш. Тананинг пластик ҳолатини ва конструктив тузилишини ёруғ ва соялар воситасида тўғри туслаш.

Ялонғоч коматнинг қиска муддатдаги чизгилари.

Ялонғоч одамнинг скелет билан такқосланган ҳолда тасвирлаш орқали унинг анатомик конструктив тузилишини тез бажарилган Қаламчизгилар асосида ўрганпш. Ҳаракат пластикаси мушак ва тўқималарнинг ўзаро бирлашуви қабл малакаларни ривожлантириш (ихтиёрий материаллар).

Ялонғоч аёл гавдасининг турли ҳолатлардаги Қаламчизгилари (тик турган, ўтирган, ёнбошлаб ётган ва бошқалар (қўмир, пастель, сангина, юмшоқ Қаламда). Аёл гавдасининг пластик анатомияси хусусиятларини ўрганиш. Тана бўлақлари нисбатларини тўғри аниқлаш. Гавда конструктив тузилишини юмшоқ материаллар воситасида тасвирлаш малакаларини ривожлантириш. Ёруғ-соя муносабатларини яхлит тасвирлаш қобилиятларини такомиллаштириш.

Ялонғоч эркак киши гавдасининг тез Қаламчизгилар

(ихтиёрий материал).

Ялонғоч гавдани турли нукталардан тез қаламчизгилар бажармш орқати тана бўлақларининг конструктив - анатомик жихатдан ўрганиш. Тана пластикаси ҳамда мушак ва тўқималарни юмшоқ тасвирлаш воситасида яхлит туслаш қобилиятларини шакллантириш.

Енгил ҳаракатда ўтирган эркак қиёфасининг академик катамтасвири. Моделни анатомик жихатдан таҳлил қилиш. Енгил ҳаракат динамикасини тўғри ифодалаш. Одам гавдасини интерьер муҳити билан ўзвнн боғлаш. Тасвирда перспектив қонунларига риоя қилган ҳолда масофани тўғри белгилаш. Юз характери. қўл ҳаракатлари пластикасини ва тасвирлаш малакаларини ривожлантириш. Қийим (мат) ҳажм ва шакллари аниқлаш. Икки киши иштирокида мавзули Қаламчизгилар бажариш. Тик ва ўтирган икки кишининг гавдасини мавзули бажармш орқати тез тасвирлаш ҳамда қизиқли конструктив қўрнш малакаларини ривожлантириш. Одам анатомияси борасидаги билим ва малакаларни шакллантириш.

Ялонғоч аёл гавдасини турган ҳолда тасвирлаш.

Материал ихтиёрий (тўғри картон, қоғоз соус. қўмир ва бошқалар). Ялонғоч аёл гавдасини ҳаёдан қўзиш (қўмир. пастель, соус. сангина, қоғоз). Енгил ҳаракатда

Ўтирган эркак кишини тасвирлаш. Киёфани анатомик таҳлил қилиш ҳаракат динамикасини кўрсата билиш.

Ўтирган эркак гавдасини ҳаёлдан тасвирлаш.

Гавданинг конструктив тўзилишини таҳлил этиш. Турли ҳолатларда ўтирган эркак киши гавдасининг Қаламчиизгилари. Материал ихтиёрий. (Пленэр)

Дала амалиёти (пленэр)нинг бакалаврлар тайёрлашдаги тутган ўрни. Аудитория машғулотлари билан очик ҳавода* ўтказиладиган амалин машқларнинг ўзига ҳослик хусусиятлари. Тасвирлашнинг асосий қонун қоидалари: қизикли ва фазовий перспективанинг очик ҳаводаги кўринишлари. Ёруғ соя қонунлари, уларнинг интерьер ва экстерьердаги фарқлари. Талабаларга қисқа муддатли Қаламчиизги ва қораламаларни бажариш методларини ўргатиш.

Ўсимликлар, гул ва буталарни тасвирлаш. Материал : графит Қалам. соус, ретушь, сангина, пастель, писта кўмир; туслн қогоз торшон, ватман қогози. 0-12 тавазифа 40x30 см. қогоз сатҳида. Қоя. турлн шаклларга эга тошларнинг тузилиши, характерлм хусусиятларини таҳлил қилиш ва тасвирлаш.

Материал: қогоз. юмшққ

графитлм Қалам. сангина. пастель. соус. ретушь. Ҳар бир вазифа учун 10- 15 дақиқа вақт берилади. Ҳайвонлар ва паррандаларнинг қисқа муддатли Қаламчиизги ва қораламалари. Материал: қсқоз. юмшққ графитлм Қалам, сангина. пастель. соус. ретушь. Ҳар бнр вазифа учун 10 - 15 дақққа вақт берилади. Ҳайвонот

боғида) Дарахтлар. буталар, турли ўзига қос бўлган ўсимликларнинг қисқа муддатли

Қаламчиизги ва қораламалари. Материал: қогоз. юмшққ графитли Қалам.

сангина. пастель, соус. ретушь. Ҳар бнр вазифа учун 10-15 дақиқа вақт берилади.

Инсон қоматининг қоманн расмлариини ишлаш. Материал: қогоз. Юмшққ графитли Қалам. сангина. тушь-перо. пастель. сспс. ретушь. Ҳар бир вазифа учун 20- 25 дақиқа вақт берилади. Тарихий обидалар ва архитектура ёдгориқлари. маданият масқанлари кўринишини тасвирлаш. Материал: қогоз. юмшққ графитли Қалам. сангина. пастель. соус. ретушь. Ҳар бир вазифа учун 30- 50 дақиқа вақт берилади. Табиат қўйнида меҳнат жараёнидаги 2-3 ва 4 кишидан иборат инсонлар гуруҳининг қисқа муддатия Қаламчиизги ва қоманн расмлари. Материал: қогоз. юмшққ графитли Қалам. сангина. пастель. соус. ретушь. Ҳар бир вазифа учун 10-15 дақиқа вақт берилади.

Булажақ қартмна қомпозициясн учун нагарадан қисқа муддатли Қаламчиизги ва қоманн расмлар ишлаш. Материал: қогоз. юмшққ графитли Қалам. сангина. пастель. соус. ретушь. Ҳар бир вазифа учун 30 - 45 дақиқа вақт берилади,

Замонавий архитектура бино ва ишоатларларининг Қаламчиизги ва қораламаларини ишлаш. Материал: қогоз, юмшққ графитли қалам. сангина, пастель,

соус, рет>шь. Хар бир вазифа учун 30 - 45 дакика вақт берилади. Мавзули композиция учун Қаламчизги ва хомаки расмларини чизиш. Материал: коғоз, юмшок графитлл капам, сангина, пастель, соус, ретушь.

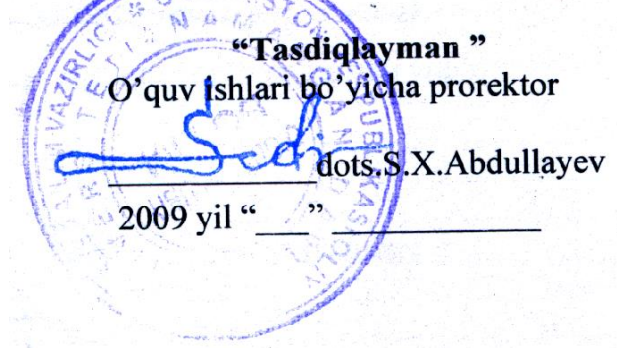
Мустакил иш

Дарслик ва ўқув қўлланмаларининг (уларнинг тўла таъминланганлиги тақдирда) боблари ва мавзуларини ўрганиш. Таркатма материаллар бўйича маъруза қисмларини ўзлаштириш. Ўқитиш ва назорат қилишнинг автоматлаштирилган тизимлари билан ишлаш. Фаннинг боблари ва мавзулари устида ишлаш.

Қаламтасвир фанидан назарий ва амалий машғулотлар ўтиш давомида талабаларни ижодий жараёнга Пуналтириш, уларни таҳлил қилиш. мустакил ишлашга ўргатиш. машқлар бажариш. Бадиий асарларни эстетик-ғоявий жихатдан таҳлил қилип,, классик асарлар матни устида ишлаш, адабий жараенни кузатиб бориш. Малакавий амалиСгни ўтиш чоғида янги Техника жихозлар, кснг қўламлм млмин иш олиб боришга қулай жараснлао ва технологияларни ўрганиш. Талабаларнинг илмий-та^дқикот ' п лар^и, бажариш оилаи боғлиқ ҳолда фаннинг муайян боблари ва мавзуларГ Гкур

Дарслик- ва ўқув қўлланмалар рўйхати

1. Бойметов Б. "Қаламтасвир". Дарслик 1-қисм, Тошкент 2006
2. Бойметов Б. "Қаламтасвир ўқитишнинг илмий асослари" Методик тавсиялар. - Тошкент, 1995. методик
3. Бойметов Б. "Қаламтасвир" Педагогика институтлари ва университетлари талабалари учун ўқув қўлланма. - Тошкент 1997
4. Бойметов Б. "Қаламтасвир асослари". Ўқув қўлланма. - Тошкент 1999
5. Бойметов Б. "Портрет Қаламтасвири". Ўқув қўлланма. - Тошкент 2006"
6. Тожиев Б. "Қаламтасвир асосларини ўрганиш". - Тошкент 1994

Qalamtasvir

fani bo'yicha

Bilim soxasi: 100000 - ta'lim
Ta'lim soxasi: 140000 - O'qituvchilar
Tayyorlash va pedagogika fani
Bakalavriat yo'nalishi: 5140700 – Tasviriy san'at va
muxandislik grafikasi
yo'nalishi uchun

ISHCHI O`QUV DASTURI

1-kurs

Umumiy o`quv soati – 266
Shu jumladan:
Ma`ruza –
Amaliy, laboratoriya va
seminar mashg'ulotlari – 140
Mustaqil ta'lim soati – 126

Namangan - 2009

Fanning ishchi o`quv dasturi Namangan Davlat universitetining

“San’atshunoslik” fakul’teti Ilmiy kengashining 2009 yil “28.08” 1-son majlisida muhokama etildi va ma`qullandi.

Ishchi o`quv dastur 5140700-Tasviriy san`at va muxandislik grafikfiasi
o`quv dasturi va o`quv rejasiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar: katta o`qituvchi H. Rizayev.

katta o`qituvchi H. Soliyev.

Taqrizchilar: p.f.n dots. A. Turdaliyev.

dots. O'.Abdullayev.

Fanning ishchi o`quv dasturi San’atshunoslik fakul’tet Ilmiy kengashining 2009yil “28.08” dagi “1”-son qarori bilan tasdiqlandi.

Ilmiy kengash raisi: dots. B.Jabbarov.

2009 yil “28.08”

Kelishildi: dots. O'.Abdullayev.

Kafedra mudiri:

2009 yil “26.08”

2009/2010 o`quv yili uchun qalamtasvir fanidan ishchi o`quv dasturga o`zgartishishlar va qo`shimchalar kiritish to`g`risida.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ishchi o`quv dastur San`atshunoslik fakul`tet Ilmiy kengashida
muhoqama etildi va ma`qullandi (2009 yil “28.08” dagi “1”-sonli bayonnoma).

Qalamtasvir maqsadi va vazifalari.

Qalamtasvir - barcha tasviriyy san'at turlarining (rang tasvir, dekorativ amaliy san'at, grafika, haykaltaroshlik va xokazo) asosi hisoblanadi. Rassom tasviriyy san'atning qaysi turida ijod qilmasin, u albatta Qalamtasvirga asoslanadi. U o'zining kuzatishlari, asar yaratish avvalidagi kompozitsion izlanishlarini albatta qalamdagi dastlabki chizgilari bilan ifodalaydi.

Yirik san'at asarlarini yaratishda esa, ushbu yaratilgan chizgilar, rasmga yordamchi manba bo'lib xizmat qiladi.

Qalamtasvir mashg'ulotlari bo'lajak rassom uchun borliqni ko'rib-kuzatib to'g'ri tasvirlashda idrok etishda, qo'l, ong va sezgi organlarini shakllantirishda juda zarurdir.

Qalamtasvir mashg'ulotlari boshqa mutaxassislik fanlari qatorida bo'lajak Tasviriyy san'at va muhandislik grafikasi mutahassisliklarini tayyorlashda asosiy fanlardan hisoblanadi. Qalamtasvirda nechog'li surat chiza olish malakasi rassomning mutaxassislik darajasini ham belgilab beradi Tasviriyy san'at va muhandislik grafikasi mutahassisliklari uchun esa eskizlar chizishda qo'l keladi.

Qalamtasvir darslarida amaliy ko'nikmalar bilan birga nazariy bilimlar berishni ham ko'zda tutiladi, bu esa ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida muximdir.

Badiiy ta'limda borliqni xaqqoniy tasvirlash orqali amaliy bilim berish bilan birga ularning umumiy dunyoqarashlarini o'stirishda ham katta ahamiyatga ega. Shu bois xaqqoniy rasm chizish san'ati, borliqni xaqqoniy obrazlarda tasvirlash mahoratini rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi.

1.2. Talabalar bilimiga qo'yiladigan talablar.

Rasm chizishni o'rganish talabalarga atrofda joylashgan jismlarning hajmini xaqqoniy tasvirlash bilan birga, buyumlarni to'g'ri tasvirlash mahoratini o'stiradi va asosiysi ularni estetik ruhda tarbiyalashda xizmat qiladi. Buyumlarni shakliy go'zaligini his qilishga yordam beradi.

Rasm chizish asoslarini o'rganish, narsaning o'ziga qarab, bosqichma - bosqich tarzida tasvirlash printsipiga qurilgandir.

Tabiatga (borliqqa) muhabbat, o'ta kuzatuvchanlik, buyumlarni to'g'ri tasvirlash kabi fazilatlar har bir tasviriyy san'at bilan shug'ulanadigan kishilarga xos bo'lmog'i kerak.

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi etuk malakali mutaxassislar amaliy tarzda tasvirlashni o'zlashtirish bilan bir qatorda, tasvirlash san'atining nazariy tayyorgarligini puxtaligini ham talab etadi. Bo'lg'usi Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi mutahassisliklari buyuk rassomlar va shu soxada ko'plab nazariy, amaliy bilimlarni meros qilib qoldirgan kishilar hayoti va ijodiy faoliyatlari bilan tanishtirish, ularning asarlarini chuqur o'rganish ham katta ahamiyatga ega. Shu maqsadda dars jarayonida o'z vaqtida ular haqida ma'lumot berib boriladi.

Qalamtasvir mashg'ulotlari tasviriy san'at soxasidagi amaliy mutaxassislik fanlarining asosiysi hisoblanib, bo'lajak san'at quyidagi asosiy qonunlarni o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

1. Kompozitsiya asoslari;
2. Chiziqli konstruktiv tuzilish;
3. Buyumlarning nisbatlari;
4. Perespektiva;
5. Xarakat;
6. Yorug' - soya qonuniyatlari;
7. Tasvirni metodik ketma-ketlikda bajarish.

Bu ko'nikma va malakalar talabalarning oliy o'quv yurtida bilim olish davomida o'quv mashqlarini bajarish orqali rivojlanadi va takomillashib boradi. Ushbu bilimlar bo'lajak o'qituvchi rassomning oliygoxni tugatgandan so'ng pedagogik va ijodiy jarayoniga ham muhimdir.

Qalamtasvirning dastgohli rang tasvir kompozitsiyalarini tuzish, monumental-dekorativ rangtasvir hamda milliy amaliy san'at turlarini o'qitish jarayonida ham o'zni behisobdir.

Shuningdek, Qalamtasvirning ta'lim standartiga kiruvchi boshqa o'quv fanlarini o'zlashtirishda ham talabaga yordamchi vositasi sifatida yordam beradi. Masalan, u prespetiva, plastik anatomiya, tabiatshunoslik bialogiya, tasviriy san'at o'qitish metodikasi ,tasviriy san'at texnologiyasi va nusxa ko'chirish fanlari bilan ham nazariy va amaliy jixatdan chambarchas aloqada bo'ladi.

Qalamtasvir o'rganishda quyidagi ko'rgazmali materiallardan foydalaniladi. Ular: Qadimgi rassomlar asarlaridan na'munalar, reproduksiya, zamonaviy rassomlar ishlari reproduksiya ,talabalar ishlaridan na'munalar , illyustrativ

ko`rgazmali qurollar hamda kitoblarda chop etilgan na`munalar ijodiy albomlar, kataloglar elektronversiyalar, disklar va boshqalar.

2. Semestrlar bo`yicha o`quv yuklama xajmi.

Semestr	Yuklama	Auditoriya mashg`ulotlari turi buyicha o`quv yuklamasi taqsimoti (soat)				Mustaqil ish
		Jami	Ma`ru-zalar	Amaliy mashg`ulotlar	Reyting	
1-semestr	156	86	-	80	6	70
2-semestr	121	65	-	60	5	56
Jami	277	151	-	140	11	126

3. Informatsion uslubiy ta`minot.

Ko`rgazmali qurollar, plakatlar, maketlar, dastgohlar, dastgohlarning qismlari, stentlar, moslamalar, rassomlar asarlaridan foto lavxalar, ma`lumotnomalar, metodik qo`llanmalar va ko`rsatmalar, o`qitishning texnik vositalari.

4. O`zlashtirish nazorati.

Qalamtasvir fani bo`yicha talabalar bilimini baholash mezonlari

Joriy nazorat (JN)

Talaba amaliy mashg`ulotlarda rejadagi mavzular asosida turli xil mashqlar va grafik topshiriqlarni bajaradi. Mustaqil ta`lim jarayonida bo`lsa, mashg`ulotlardagi topshiriq ishlarni yakunlaydi. Bunda talaba har joriy nazoratda quyidagicha ball to`plashi mumkin:

- darsga ishtiroki, davomat 5 % ball;
- o`quv intizomi 5 % ball;
- o`quv qurollari 10 % ball;
- faollik va bajarilgan amaliy topshiriqning sifati nazariy bilimdonlik 60 % ball;
- uy vazifasi uchun 20 % ball;
- jami: 100 % ball.

Qalamtasvir amaliy mashg`ulotlarida talabalarni joriy baholash har ikki soat uchun xisoblanadi. Yuqorida ko`rsatilgan tartibda olib boriladi va semestr oxirigacha to`plangan ballar to`rt marta jamlanadi, bunda har bir baholash uchun maksimal xolda 21,25 baldan ajratilib

jami 85 balni tashkil etilishi ko`zda tutiladi.

Bunda mashg`ulotlarning har ikki soatida qo`yilayotgan foizlar yig`indisini o`tilgan barcha juftlik soatlariga bo`linadi, xosil bo`lgan foiz talabani o`rtacha o`zlashtirish ko`rsatkichi xisoblanadi.

Xosil bo`lgan o`zlashtirish ko`rsatkichni balga aylantirish uchun ajratilgan maksimal balni 100 ga bo`linadi natijada balning 1 foizi kelib chiqadi, bu sonni ana shu talaba to`plagan foizga ko`paytirilsa talabaning to`plagan umumiy bali kelib chiqadi, va bu miqdor talabaning reyting o`zlashtirish ko`rsatkichi hisoblanadi.

5.Qalamtasvir fani bo`yicha talabalar bilimini baholash me`zonlari.

I-semestr.

Me`zoni

Qalamtasvir fani bo`yicha har bir talaba jami 100 ball to`plash imkoniyatiga ega.

Shundan: 85 ball - joriy baholash tizimidan

15 ball - yakuniy nazorat tizimidan

Joriy ball tizimi. Bu tizimda talaba 2 soatda 1 marta jami 40 marta baxolanadi. Xar bir baxolash jarayonida imkoniyat berilgan maksimal ball – 2 ga teng. Joriy baxolash darsga qatnashishi, amaliy mashgulotlarni bajarilishi, uy vazifalarini bajarilishi, saviyasi asosida olib boriladi.

Jami joriy ball – 85 ball

Yakuniy baholash tizimi. Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda joriy nazoratdan 55 bal yoki undan yuqori bal to'plagan talabalar ishtirok etishlari shart.

Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda barcha talabalar ishtirok etishlari shart.

Yakuniy baholash talabaning fan yuzasidan olgan umumiy bilimlarini baholash maqsadida o'tkazilib, yil davomida amaliy mashgulot utilib, o'tilgan mavzular asosida talabalarni ko'rik ishlari utkaziladi. Talabalarning ko'rik ishlariga yakuniy nazorat balining 50% 7,5 ball to'plash imkoniyatiga ega. Yakuniy baholash tizimda o'tilgan mavzular asosida A-2 format qogozga Qalamtasvir asosida narsani o'ziga qarab chizish orqali o'tkaziladi. Chizilgan rasm uchun 7,5 ball olish imkoniyatiga ega.

Jami yakuniy nazorat ball - 15 ball

Baxolash me'zonlari:

86 balldan - 100 ballgacha - a'lo.

72 balldan - 85 ballgacha - yahshi.

56 balldan - 71 ballgacha - qoniqarli.

00 balldan - 55 ballgacha - qoniqarsiz.

Agar yakuniy baholash natijasida talaba o'zlashtirish balidan (9,7 ball) past ball to'plagan bo'lsa yoki to'plagan balidan qoniqmasa, fakul'tet dekanati ruxsati bilan talaba ikki hafta muddat ichida qayta yakuniy baholash topshiradi.

5.1.Qalamtasvir fani bo'yicha talabalar bilimini baholash

II-semestr

Me`zoni

Qalamtasvir fani bo`yicha har bir talaba jami 100 ball to`plash imkoniyatiga ega.

Shundan: 85 ball - joriy baholash tizimidan

15 ball - yakuniy nazorat tizimidan

Joriy ball tizimi. Bu tizimda talaba 2 soatda 1 marta jami 30 marta baxolanadi. Xar bir baxolash jarayonida imkoniyat berilgan maksimal ball – 2,83 ga teng. Joriy baxolash darsga qatnashishi, amaliy mashgulotlarni bajarilishi, uy vazifalarini bajarilishi, saviyasi asosida olib boriladi.

Jami joriy ball – 85 ball

Yakuniy baholash tizimi. Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda joriy nazoratdan 55 bal yoki undan yuqori bal to'plagan talabalar ishtirok etishlari shart.

Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda barcha talabalar ishtirok etishlari shart.

Yakuniy baholash talabaning fan yuzasidan olgan umumiy bilimlarini baholash maqsadida o'tkazilib, yil davomida amaliy mashgulot utilib, o'tilgan mavzular asosida talabalarni ko'rik ishlari utkaziladi. Talabalarning ko'rik ishlariga yakuniy nazorat balining 50% 7,5 ball to'plash imkoniyatiga ega. Yakuniy baholash tizimda o'tilgan mavzular asosida A-2 format qogozga Qalamtasvir asosida narsani o'ziga qarab chizish orqali o'tkaziladi. Chizilgan rasm uchun 7,5 ball olish imkoniyatiga ega.

Jami yakuniy nazorat ball - 15 ball

Baxolash me`zonlari:

86 balldan - 100 ballgacha - a`lo.

72 balldan - 85 ballgacha - yahshi.

56 balldan - 71 ballgacha - qoniqarli.

00 balldan - 55 ballgacha - qoniqarsiz.

Agar yakuniy baholash natijasida talaba o`zlashtirish balidan (9,7 ball) past ball to'plagan bo'lsa yoki to'plagan balidan qoniqmasa, fakul'tet dekanati ruxsati bilan talaba ikki hafta muddat ichida qayta yakuniy baholash topshiradi.

Ushbu baholas me'zoni Oliy va o'rta mahsus ta'lim vazirligining 2009-yil 7-avgustdagi 276-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan nizomga asosan ishlab chiqildi.

6. Semestrlar bo'yicha talabalar bilimni nazorat qilish turlari.

Semestr	Nazorat turi	%	Maksimal ball	O'tish bali
I-semestr	Joriy	85	85	46,7
	Yakuniy	15	15	8,2
	Jami	100	100	55
II-semestr	Joriy	45	45	46,7
	Yakuniy	15	15	8,2
	Jami	100	100	55
Jami(Joriy)		85	85	46,7
Jami (Yakuniy)		15	15	8,2
Jami		100	100	55

6.1. Talaba bilimni baholash.

Qoniqarsiz (55%dan kam)		Qoniqarli (55-70%)		Yaxshi (71-85%)		A`lo (86-100%)	
Ball		Ball		Ball		Ball	
Min.	Mak.	Min.	Mak.	Min.	Mak.	Min.	Mak.

6.1. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha o`quv-uslubiy (texnologik) xarita va taqvim reja.

№	Mavzular nomi	Kichik mavzu	Soat	O`tish muddati		Ko`rgazmali qurollar	Nazorat turi
				O`tish xaftasi	O`tish muddati		
1	3-4 geometrik jismdan iborat natyurmort qalamtasviri. (kub,shar,sindr,prizma konus,va boshqa)	1.Joylashtirish, qurish. 2.Nisbatlarini topish. 3. Yorug' - soya nisbatlarini topish. 4. Materialilikni topish. 5.Umumlash-tirish 6. Yakunlash.	2 2 2 2 2	1 1 2 2 3		. Rassomlar ishlaridan namunalar.	JB
		Jami:	12				
2	Murakkab geometrik jismdan iborat natyurmort qalamtasviri. (kub,shar,sindr,prizma konus,va boshqa)	1.Joylashtirish, qurish. 2.Nisbatlarini topish. 3. Yorug' - soya nisbatlarini topish. 4.Umumlash-tirish	2 2 2 2	4 4 5 5		Mikelanjelo odam qomati plas. Lepka	JB

		Jami:	10				
		1-joriy nazorat 27.11.2009 yil					
3	Girih milliy naqsh rozetkasining qalamtasviri (nilufar panjara naqshi)	1.Joylashtirish, qurish 2.Yorug'-soya nisbatlarini topish. 3. Materiallilikni topish 4. Umumlash-tirish . 5. Materiallilikni topish.	2 2 2 2	6 6 7 7 8		Talabalar ishlarini ko`rsatish orqali..	JB
		Jami:	10				
4	Tusi hajmi va shakli turli hil bo'lgan buyumalrdan tuzilgan natyurmort	1.Joylashtirish, qurish. 2.Nisbatlarini topish. 3. Yorug' - soya nisbatlarini topish. 4. Materiallilikni topish. 5.Umumlash-tirish	2 2 2 2 2	8 9 9 10 10		K.Bryulov Murakkab vaziyatdagi naturachi.	JB

		Jami:	10				
		2-joriy nazorat 25.12.2009 yil					
5	Kuz mevalaridan tuzilgan natyurmort	1.Joylashtirish, qurish	2	11		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar. P.Chistyakov	JB
		2.Yorug'-soya nisbatlarini topish.	2	11			
		3. Materiallilikni topish	2	12			
		4. Umumlashtirish .	2	12			
		5.Ishni umumlashtirish.	2	13			
		6.Yakunlash.	2	13			
		Jami:	10				
6	Me'morlik bo'lagining qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish	2	14		Chistyakov. Akademik Qalamtasvir.	JB
		2.Qurish nisbatlarini.	2	14		Rembrant, ona portreti.	
		3.Yorug'- soya nisbatlarini aniqlash.	2	15		N.Rostovtsev. Odam qomati proportsiyalari.	
		4.Chizmalar yordamida materiallilik.	2	15			

		3-joriy nazorat - 29.01.2010 yil						
		Jami:	12					
7	Murakkab naqsh rozetkasining qalamtasviri (nilufar panjara naqshi)	1.Joylashtirish, qurish	2	16		P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir.	JB	
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	16		D.Kodovskiy Qalamtasvir ishlari.		
		3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash.	2	17				
		4.Chizmalar yordamida materialilik.	2	17				
		5.Ishni umum-Lashtirish.	2	18				
		6.Yakunlash.	2	18				
		Jami:	12					

9.	Qisqa muddatli qalamchizgilar	1.Joylashti-rish, qurish	2	19		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		2.Qurish nisbat-larini topish.	2	19			
		3.Yorug’ - soya nisbatlarini aniqlash.	2	20			
		4.Chizmalar yordamida materialilik.	2	20			
		Jami:	8				
		Yarim yillik jami	80				
		4-joriy nazorat - 19.02.2010 yil					
4-semestr							
1	Naqsh rozetkasi ishtirokida tuzilgan mavzuli natyurmort qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish.	2	1		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish	2	1			
		3.Youg’ - soya nisbatlarini aniqlash.	2	2			
		4.Ishni umum-lastirish.	2	2			
		Jami:	8				
1	Grihli rozetkasi ishtirokida	1.Joylashtirish, qurish.	2	3		A.Dyurer Qalamtasvir va xomaki ishlar.	

	tuzilgan mavzuli natyurmort qalamtasviri	2.Qurish nisbatlarini topish 3.Youg' - soya nisbatlarini aniqlash. 4.Ishni umumlastirish.	2 2 1	3 4 4		P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir.	
		Jami:	7				
		1-joriy nazorat - 26.03.2010 yil					
2	Turli hil matolar qalamlar qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish 2.Ko`rish nisbatlarini topish. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash.	2 2 2	4 5 5		A.Dyurer Qalamtasvir va xomaki ishlar. P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir. I.E.Repin Qalamtasvir portret.	JB
		Jami:	6				
3	Gipsli yuz bo'laklari, lab,burun qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish 2.Qurish nisbatlarini topish 3.Yorug'-soya nisbatlarini aniqlash	2 2 2	6 6 7		A.Dyurer Qalamtasvir va xomaki ishlar. P.Chstyakov Akademik Qalamtasvir. I.E.Repin Qalamtasvir.	JB

		4.Chizmalar yordamida materialilik.	2	7		portret	
		5.Xarakterli xolatini topish.	1	8			
		Jami:	9				
		2-joriy nazorat - 30.04.2010 yil					
4	Gipsli yuz bo'laklari, ko'z,quloq qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish.	2	9		A.Abdulaev kalamtasvr.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	9		A.Ivanov Qalamtasvir	
		3.Xarakterli xolptini topish.	2	10		ishlari. I.E.Repin rangtasvir portretlar,	
		4.Kichik detal-larni ishlash.	2	10		Vereshagin, Benkov portretlari.	
		Jami:	8				
5	Gipsli oyoq bo'laklari qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish	2	11		A.Serov turli qomatdagi odamlar qomatini xomaki ishlash.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	11		P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir.	
		3.Xarakterli xolatini topish.	2	12			
		.	1	12			

		Jami:	7				
		3-joriy nazorat - 28.05.2010 yil					
6	Etyud va qoralamalar qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish.	2	12		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	13			
		3.Shtrihlash	1	14			
		Jami:	5				
	Gipsli yuz bo'liklarai, qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish.	2	14		A.Abdulaev kalamtasvr.	
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	15		A.Ivanov Qalamtasvir	
		3.Xarakterli xolptini topish.	2	15		ishlari. I.E.Repin rangtasvir portretlar, Vereshagin, Benkov	
		4.Kichik detallarni ishlash.	2	16			
		5.Xarakterli xolatini topish.	2	16			
		Jami:	10				

		4-joriy nazorat - 25.06.2010 yil					
		Yarim yillik jami	60				
		Yillik jami:	140				

7, Mustaqil ishlar rejasi

№	Mavzular nomi	Ish turi	adabiyot	Bajarish muddati	soat	Nazorat turi
	3-semestr					
1	Uy ro`zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini ishlash.	Amaliy	(1-2)		10	JB
2	Mevalardan tashkil topgan qalamtasvir kompozitsiyasi ishlash.	Amaliy	(2-2)		10	JB
3	Poliz ekinlaridan tashkil topgan qalamtasvir kompozitsiyasini ishlash.	Amaliy	(3-1)		10	JB
4	Milliy musiqa asboblariidan tashkil topgan rangtasvir kompozitsiyasini ishlash.	Amaliy	(5-2)		10	JB
5	Etyudlar ishlash	Amaliy	(4-3)		10	JB
6	Shaxar ko'chalari mavzusida kompozitsiya	Amaliy	(3-1)		10	JB

7	Manzara etyudini ishlash	Amaliy	(5-1)		10	JB
				Ja`mi	70	
	4-semestr					
1	Erkin mavzuda qalamtasvir.	Amaliy	(5-2)		8	JB
2	Erkin mavzuda qoralamalar.	Amaliy	(2-3)		8	JB
3	Musavvirlar asarlaridan ko`chirmalar ishlash.	Amaliy	(5-1)		8	JB
4	Gullar mavzusida natyurmort ishlash.	Amaliy	(3-3)		8	JB
5	Bahor gullari mavzusida kompozitsiya ishlash.	Amaliy	(2-3)		8	JB
6	Manzara etyudini ishlash.	Amaliy	(5-2)		8	JB
7	Erkin mavzuda qalamtasvir kompozitsiyasi ishlash	Amaliy	(6-2)		8	JB
		Jami:		Jami:	56	

IZOX: Joriy baxolash turidan mustakil ish yakunida grafik ishlar kurigi o`tkaziladi.

8.Fanning metodik ta`minoti.

8.1. Adabiyotlar.

8.2. Asosiy adabiyotlar:

- 1.- B.Jabborov. Qalamtasvir. N. 2001
- 2.- B.. Boymetov. Qalamtasvir ukitishning ilmiy asoslari. T., 1995.
- 3.- B.Boymetov. Qalamtasvir asoslari. T., 2000
- 4.- B.Boymetov. Portret qalamtasvir. T., 2001
- 5.- Ten. N. Gips modellari rasmi. T., 1994
- 6.- B.Tojiev. Qalamtasvir asoslarini urganish. T., 1999
- 7.- M.SHoroxov. Kompozitsiya. M. 1986
- 8.- E.Beda. Osnovi izobrazitel'noy gramosti. M.1981

8.1.2. Kushimcha san'at asarlari.

- 2.1R. Axmedov. «Ona portreti», «Keksa kishi»
- 2.2K.Bryulov «Murakkab vaziyatdagi naturani kiyimsiz»
- 2.3V.SHubaev. «Murakkab xolatdagi yalongoch naturachi»

8.2.1. Ko`rgazmali qurollar.

1. Reproduktsiyalar.
2. Fotonusxalar.
3. Al'bom-katologlar.

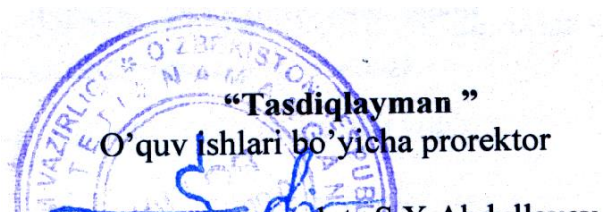
8.2.2. O`qitishning texnik vositalari.

Slaydalar, disketalar, Internet ma`lumotlaridan foydalanish, videotasmalar.
Video kamera orqali yangi pedagogic texnologiya. Foto nusxalar.

Tuzuvchilar:

katta o`qituvchi H. Rizayev.

katta o`qituvchi H. Soliyev.

“Tasdiqlayman ”

O'quv ishlari bo'yicha prorektor

Qalamtasvir

fani bo'yicha

Bilim soxasi:	100000 -	ta'lim
Ta'lim soxasi:	140000 -	O'qituvchilar tayyorlash va pedagogika fani
Bakalavriat yo'nalishi:	5140700 –	Tasviriy san'at va muxandislik grafikasi yo'nalishi uchun

ISHCHI O'QUV DASTURI

2-kurs

Umumiy o'quv soati	– 220
Shu jumladan:	
Ma'ruza	–
Amaliy, laboratoriya va seminar mashg'ulotlari	– 114
Mustaqil ta'lim soati	– 106

Namangan - 2009

Fanning ishchi o`quv dasturi Namangan Davlat universitetining
“San’atshunoslik” fakul’teti Ilmiy kengashining 2009 yil “28.08”
1-son majlisida muhokama etildi va ma`qullandi.

Ishchi o`quv dastur 5140700-Tasviriy san`at va muxandislik grafikfasi
o`quv dasturi va o`quv rejasiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar: **katta o`qituvchi H. Rizayev.**

katta o`qituvchi H. Soliyev.

Taqrizchilar: **p.f.n dots. A. Turdaliyev.**

dots. O'.Abdullayev.

Fanning ishchi o`quv dasturi San’atshunoslik fakul’tet Ilmiy
kengashining 2009yil “28.08” dagi “1”-son qarori bilan tasdiqlandi.

Ilmiy kengash raisi: **dots. B.Jabbarov.**

2009 yil “28.08”

Kelishildi: **dots. O'.Abdullayev.**

Kafedra mudiri:

2009 yil “26.08”

2009/2010 o`quv yili uchun qalamtasvir fanidan ishchi o`quv dasturga o`zgartishishlar va qo`shimchalar kiritish to`g`risida.

5140700- Tasviriy san`at va muxandislik grafikasi yo`nalishi bo`yicha qalamtasvir fanining ishchi o`quv dasturiga qo`yidagi o`zgartirish va qo`shimchalar kiritilmoqda:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

O'zgartirish va qo'shimlarni kirituvchilar:

(professor-o`qituvchining I.F.O.)

(imzosi)

ishchi o'quv dastur San'atshunoslik fakul'tet Ilmiy kengashida
muhoqama etildi va ma'qullandi (2009 yil "28.08" dagi "1"-sonli bayonnoma).

. Ilmiy kengash raisi: _____ dots. B.Jabbarov.

(imzo)

1.So`z boshi.

Qalamtasvir maqsadi va vazifalari.

Qalamtasvir - barcha tasviriyl san`at turlarining (rang tasvir, dekorativ amaliyl san`at, grafika, haykaltaroshlik va xokazo) asosi xisoblanadi. Rassom tasviriyl sa`natning qaysi turida ijod qilmasin, u albatta Qalamtasvirga asoslanadi. U o`zining kuzatishlari, asar yaratish avvalidagi kompozitsion izlanishlarini albatta qalamdagi daslabki chizgilari bilan ifodalaydi.

Yirik san`at asarlarini yaratishda esa, ushbu yaratilgan chizgilar, rasmga yordamchi manba bo`lib hizmat qiladi.

Qalamtasvir mashg`ulotlari bo`lajak rassom uchun borliqni ko`rib-kuzatib to`g`ri tasvirlashda idrok etishda, qo`l, ong va sezgi organlarini shakllantirishda juda zarurdir.

Qalamtasvir mashg`ulotlari boshqa mutaxassislik fanlari qatorida bo`lajak Tasviriyl san`at va muhandislik grafikasi mutahassisliklarini tayyorlashda asosiy fanlardan hisoblanadi. Qalamtasvirda nechog`li surat chiza olish malakasi rassomning mutaxassislik darajasini ham belgilab beradi Tasviriyl san`at va muhandislik grafikasi mutahassisliklari uchun esa eskizlar chizishda qo`l keladi.

Qalamtasvir darslarida amaliyl ko`nikmalar bilan birga nazariyl bilimlar berishni ham ko`zda tutiladi, bu esa ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida muximdir.

Badiiy ta`limda borliqni xaqqoniyl tasvirlash orqali amaliyl bilim berish bilan birga ularning umumiy dunyoqarashlarini o`stirishda ham katta axamiyatga ega. Shu bois xaqqoniyl rasm chizish san`ati, borliqni xaqqoniyl obrazlarda tasvirlash mahoratini rivojlantirishni o`z oldiga maqsad qilib qo`yadi.

1.1. Talabalar bilimiga qo`yiladigan talablar.

Rasm chizishni o`rganish talabalarga atrofdagi jismlarning hajmini xaqqoniyl tasvirlash bilan birga, buyumlarni to`g`ri tasvirlash mahoratini o`stiradi va asosiysi ularni estetik ruhda tarbiyalashda hizmat qiladi. Buyumlarni shakliyl go`zaligini his qilishga yordam beradi.

Rasm chizish asoslarini o`rganish, narsaning o`ziga qarab, bosqichma - bosqich tarzida tasvirlash printsipiga qurilgandir.

Tabiatga (borliqqa) muhabbat, o`ta kuzatuvchanlik, buyumlarni to`g`ri tasvirlash kabi fazilatlar har bir tasviriy san`at bilan shug`ulanadigan kishilarga xos bo`lmog`i kerak.

Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi etuk malakali mutaxassislar amaliy tarzda tasvirlashni o`zlashtirish bilan bir qatorda, tasvirlash san`atining nazariy tayyorgarligini puxtaligini ham talab etadi. Bo`lg`usi Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi mutahassisliklari buyuk rassomlar va shu soxada ko`plab nazariy, amaliy bilimlarni meros qilib qoldirgan kishilar hayoti va ijodiy faoliyatlari bilan tanishtirish, ularning asarlarini chuqur o`rganish ham katta ahamiyatga ega. Shu maqsadda dars jarayonida o`z vaqtida ular haqida ma`lumot berib boriladi.

Qalamtasvir mashg`ulotlari tasviriy san`at soxasidagi amaliy mutaxassislik fanlarining asosiysi hisoblanib, bo`lajak san`at quyidagi asosiy qonunlarni o`rgatishni maqsad qilib qo`yadi.

8. Kompozitsiya asoslari;
9. Chiziqli konstruktiv tuzilish;
10. Buyumlarning nisbatlari;
11. Perespektiva;
12. Xarakat;
13. Yorug` - soya qonuniyatlari;
14. Tasvirni metodik ketma-ketlikda bajarish.

Bu ko`nikma va malakalar talabalarning oliy o`quv yurtida bilim olish davomida o`quv mashqlarini bajarish orqali rivojlanadi va takomillashib boradi. Ushbu bilimlar bo`lajak o`qituvchi rassomning oliygoxni tugatgandan so`ng pedagogik va ijodiy jarayoniga ham muhimdir.

Qalamtasvirning dastgohli rang tasvir kompozitsiyalarini tuzish, monumental-dekorativ rangtasvir hamda milliy amaliy san`at turlarini o`qitish jarayonida ham o`rni behisobdir.

Shuningdek, Qalamtasvirning ta`lim standartiga kiruvchi boshqa o`quv fanlarini o`zlashtirishda ham talabaga yordamchi vositasi sifatida yordam beradi. Masalan, u prespetiva, plastik anatomiya, tabiatshunoslik bialogiya, tasviriy san`at o`qitish metodikasi ,tasviriy san`at texnologiyasi va nusxa ko`chirish fanlari bilan ham nazariy va amaliy jixatdan chambarchas aloqada bo`ladi.

Qalamtasvir o`rganishda quyidagi ko`rgazmali materiallardan foydalaniladi. Ular: Qadimgi rassomlar asarlaridan na`munalar, reproduktsiyalar, zamonaviy rassomlar ishlari reproduktsiyalar ,talabalar ishlaridan na`munalar , illyustrativ ko`rgazmali qurollar hamda kitoblarda chop etilgan na`munalar ijodiy albomlar, kataloglar elektronversiyalar, disklar va boshqalar.

2. Semestrlar bo`yicha o`quv yuklama xajmi.

Semestr	Yuklama	Auditoriya mashg`ulotlari turi buyicha o`quv yuklamasi taqsimoti (soat)				Mustaqil ish
		Jami	Ma`ru-zalar	Amaliy mashg`ulotlar	Reyting	
3-semestr	121	65	-	60	5	56
4-semestr	109	59	-	54	5	50
Jami	242	124	-	114	10	106

3. Informatsion uslubiy ta`minot.

Ko`rgazmali qurollar, plakatlar, maketlar, dastgohlar, dastgohlarning qismlari, stentlar, moslamalar, rassomlar asarlaridan foto lavxalar, ma`lumotnomalar, metodik qo`llanmalar va ko`rsatmalar, o`qitishning texnik vositalari.

4. O`zlashtirish nazorati.

Qalamtasvir fani bo`yicha talabalar bilimni baholash mezonlari

Joriy nazorat (JN)

Talaba amaliy mashg`ulotlarda rejadagi mavzular asosida turli xil mashqlar va grafik topshiriqlarni bajaradi. Mustaqil ta`lim jarayonida bo`lsa, mashg`ulotlardagi topshiriq ishlarni yakunlaydi. Bunda talaba har joriy nazoratda quyidagicha ball to`plashi mumkin:

- darsga ishtiroki, davomat 5 % ball;
- o`quv intizomi 5 % ball;

- o`quv qurollari 10 % ball;
- faollik va bajarilgan amaliy topshiriqning sifati nazariy bilimdonlik 60 % ball;
- uy vazifasi uchun 20 % ball;
- jami: 100 % ball.

Qalamtasvir amaliy mashg'ulotlarida talabalarni joriy baholash har ikki soat uchun xisoblanadi. Yuqorida ko`rsatilgan tartibda olib boriladi va semestr oxirigacha to`plangan ballar to`rt marta jamlanadi, bunda har bir baholash uchun maksimal xolda 21,25 balidan ajratilib jami 85 balni tashkil etilishi ko`zda tutiladi.

Bunda mashg'ulotlarning har ikki soatida qo`yilayotgan foizlar yig'indisini o`tilgan barcha juftlik soatlariga bo`linadi, xosil bo`lgan foiz talabani o`rtacha o`zlashtirish ko`rsatkichi xisoblanadi.

Xosil bo`lgan o`zlashtirish ko`rsatkichni balga aylantirish uchun ajratilgan maksimal balni 100 ga bo`linadi natijada balning 1 foizi kelib chiqadi, bu sonni ana shu talaba to`plagan foizga ko`paytirilsa talabani to`plagan umumiy bali kelib chiqadi, va bu miqdor talabani reyting o`zlashtirish ko`rsatkichi hisoblanadi.

5.Qalamtasvir fani bo`yicha talabalar bilimni baholash me`zonlari.

3-semestr.

Me`zoni

Qalamtasvir fani bo`yicha har bir talaba jami 100 ball to`plash imkoniyatiga ega.

Shundan: 85 ball - joriy baholash tizimidan

15 ball - yakuniy nazorat tizimidan

Joriy ball tizimi. Bu tizimda talaba 2 soatda 1 marta jami 30 marta baxolanadi. Xar bir baxolash jarayonida imkoniyat berilgan maksimal ball – 2,83 ga teng. Joriy baxolash darsga qatnashishi, amaliy mashgulotlarni bajarilishi, uy vazifalarini bajarilishi, saviyasi asosida olib boriladi.

Jami joriy ball – 85 ball

Yakuniy baholash tizimi. Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda joriy nazoratdan 55 bal yoki undan yuqori bal to'plagan talabalar ishtirok etishlari shart.

Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda barcha talabalar ishtirok etishlari shart.

Yakuniy baholash talabaning fan yuzasidan olgan umumiy bilimlarini baholash maqsadida o'tkazilib, yil davomida amaliy mashg'ulot utilib, o'tilgan mavzular asosida talabalarni ko'rik ishlari utkaziladi. Talabalarning ko'rik ishlariga yakuniy nazorat balining 50% 7,5 ball to'plash imkoniyatiga ega. Yakuniy baholash tizimda o'tilgan mavzular asosida A-2 format qogozga Qalamtasvir asosida narsani o'ziga qarab chizish orqali o'tkaziladi. Chizilgan rasm uchun 7,5 ball olish imkoniyatiga ega.

Jami yakuniy nazorat ball - 15 ball

Baxolash me`zonlari:

86 balldan - 100 ballgacha - a`lo.

72 balldan - 85 ballgacha - yahshi.

56 balldan - 71 ballgacha - qoniqarli.

00 balldan - 55 ballgacha - qoniqarsiz.

Agar yakuniy baholash natijasida talaba o`zlashtirish balidan past ball to'plagan bo`lsa yoki to'plagan balidan qoniqmasa, fakul'tet dekanati ruxsati bilan talaba ikki hafta muddat ichida qayta yakuniy baholash topshiradi.

5.1.Qalamtasvir fani bo`yicha talabalar bilimini baholash

4-semestr

Me`zoni

Qalamtasvir fani bo`yicha har bir talaba jami 100 ball to'plash imkoniyatiga ega.

Shundan: 85 ball - joriy baholash tizimidan

15 ball - yakuniy nazorat tizimidan

Joriy ball tizimi. Bu tizimda talaba 2 soatda 1 marta jami 27 marta baxolanadi. Xar bir baxolash jarayonida imkoniyat berilgan maksimal ball – 3,12 ga teng. Joriy baxolash darsga qatnashishi, amaliy mashgulotlarni bajarilishi, uy vazifalarini bajarilishi, saviyasi asosida olib boriladi.

Jami joriy ball – 85 ball

Yakuniy baholash tizimi. Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda joriy nazoratdan 55 bal yoki undan yuqori bal to'plagan talabalar ishtirok etishlari shart.

Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda barcha talabalar ishtirok etishlari shart.

Yakuniy baholash talabaning fan yuzasidan olgan umumiy bilimlarini baholash maqsadida o'tkazilib, yil davomida amaliy mashgulot utilib, o'tilgan mavzular asosida talabalarni ko'rik ishlari utkaziladi. Talabalarning ko'rik ishlariga yakuniy nazorat balining 50% 7,5 ball to'plash imkoniyatiga ega. Yakuniy baholash tizimda o'tilgan mavzular asosida A-2 format qogozga Qalamtasvir asosida narsani o'ziga qarab chizish orqali o'tkaziladi. Chizilgan rasm uchun 7,5 ball olish imkoniyatiga ega.

Jami yakuniy nazorat ball - 15 ball

Baxolash me`zonlari:

86 balldan - 100 ballgacha - a`lo.

72 balldan - 85 ballgacha - yahshi.

56 balldan - 71 ballgacha - qoniqarli.

00 balldan - 55 ballgacha - qoniqarsiz.

Agar yakuniy baholash natijasida talaba o`zlashtirish balidan past ball to'plagan bo`lsa yoki to'plagan balidan qoniqmasa, fakul'tet dekanati ruxsati bilan talaba ikki hafta muddat ichida qayta yakuniy baholash topshiradi.

Ushbu baholas me`zoni Oliy va o`rta mahsus ta'lim vazirligining 2009-yil 7-avgustdagi 276-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan nizomga asosan ishlsb chiqildi.

6. Semestrlar bo'yicha talabalar bilimini nazorat qilish turlari.

Semestr	Nazorat turi	%	Maksimal ball	O'tish bali
3-semestr	Joriy	85	85	46,7
	Yakuniy	15	15	8,2
	Jami	100	100	55
4-semestr	Joriy	45	45	46,7
	Yakuniy	15	15	8,2
	Jami	100	100	55
Jami(Joriy)		85	85	46,7
Jami (Yakuniy)		15	15	8,2
Jami		100	100	55

6.1. Talaba bilimini baholash.

Qoniqarsiz (55%dan kam)		Qoniqarli (55-70%)		Yaxshi (71-85%)		A`lo (86-100%)	
Ball		Ball		Ball		Ball	
Min.	Mak.	Min.	Mak.	Min.	Mak.	Min.	Mak.

7. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha o`quv-uslubiy (texnologik) xarita va taqvim reja.

№	Mavzular nomi	Kichik mavzu	Soat	O'tish muddati		Ko'rgazmali qurollar	Nazorat turi
				O'tish xaftasi	O'tish muddati		

1	Naqsh rozetkasi ishtirokida tuzilgan mavzuli natyurmort qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish. 2.Nisbatlarini topish. 3. Yorug' - soya nisbatlarini topish. 4. Materialilikni topish. 5.Umumlash-tirish	2 2 2 2 2	1 1 2 2 3		. Rassomlar ishlaridan namunalar.	JB
		Jami:	10				
2	Inter'erde inson qomatining qalamchizgilar (tez muddatda bajarishga o'rganish)	1.Joylashtirish, qurish. 2.Nisbatlarini topish. 3. Yorug' - soya nisbatlarini topish.	2 2 2	3 4 4		Mikelandjelo odam qomati plas. Lepka	JB
		Jami:	6				
		1-joriy nazorat 17.11.2009 yil					

3	Gipsdan ishlangan kesik shaklli bosh na'munasi-ning qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish	2	5		Talabalar ishlarini ko`rsatish orqali..	JB
		2.Yorug'-soya nisbatlarini topish.	2	5			
		3. Materiallilikni topish	2	6			
		4. Umumlash-tirish .	2	6			
		5. Materiallilikni topish.	2	7			
		Jami:	10				
4	Yuz bo'laklari ko'z,burun,lab ,quloqlarning umumiy shaklini geometric asosda o'rganish.	1.Joylashtirish, qurish.	2	7		K.Bryulov Murakkab vaziyatdagi naturachi.	JB
		2.Nisbatlarini topish.	2	8			
		3. Yorug' - soya nisbatlarini topish.	2	8			
		Jami:	6				
		2-joriy nazorat 29.12.2009 yil					
5	Mikelanjelo-ning "David" haykali bosh na'munasi bo'laklarining na'munasi	1.Joylashtirish, qurish	2	9		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar. P.Chistyakov	JB
		2.Yorug'-soya nisbatlarini topish.	2	9			
		3. Material-	2	10			

		lilikni topish 4. Umumlash- tirish .	2	10			
		Jami:	8				
6	David yuz niqobining qalamtasviri	1.Joylashti- rish, qurish 2.Qurish nisbatlarini. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash.	2 2 2	11 11 12		Chistyakov. Akademik Qalamtasvir. Rembrant, ona portreti. N.Rostovtsev. Odam qomati proportsiyalari.	JB
		Jami:	12				
		3-joriy nazorat - 26.01.2010 yil					
7	Inson bosh suyagining anatomic tuzilishi qalamtasviri	1.Joylashti- rish, qurish 2.Qurish nisbat- larini topish. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash. 4.Chizmalar yordamida materialilik.	2 2 2 2	12 13 13 14		P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir. D.Kodovskiy Qalamtasvir ishlari.	JB
		Jami:	8				

9.	Inson bosh suyagining yuqori sharsimon qismining tuzilishi qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish	2	14		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	15			
		3.Youg' - soya nisbatlarini aniqlash.	2	15			
		Jami:	6				
		Yarim yillik jami	60				
		4-joriy nazorat - 23.02.2010 yil					
4-semestr							
1	Anatomik bosh na'munasi-ning qalamtasviri –“Ekorshe” (Gudon modeli)	1.Joylashtirish, qurish.	2	1		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish	2	1			
		3.Youg' - soya nisbatlarini aniqlash.	2	2			
		4.Ishni umumlastirish.	2	2			
		Jami:	8				
1	Gipsli ko'z na'munasini qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish.	2	3		A.Dyurer Qalamtasvir va xomaki ishlar. P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir.	
		2.Qurish nisbatlarini topish	2	3			
		3.Youg' - soya nisbatlarini	2	4			

		aniqlash.					
		Jami:	7				
		1-joriy nazorat - 20.03.2010 yil					
2	Bosh suyagini uch holatda tasvirlash.	1.Joylashtirish, qurish 2.Ko`rish nisbatlarini topish. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash. 4.Chizmalar yordamida materialilik.	2 2 2 2	4 5 5 6		A.Dyurer Qalamtasvir va xomaki ishlar. P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir. I.E.Repin Qalamtasvir portret.	JB
		Jami:	8				
3	In'tererning qalamtasviri (ko'mir, qalam va va boshqa)	1.Joylashtirish, qurish 2.Qurish nisbatlarini topish 3.Yorug'-soya nisbatlarini aniqlash	2 2 2	6 7 7		A.Dyurer Qalamtasvir va xomaki ishlar. P.Chstyakov Akademik Qalamtasvir. I.E.Repin Qalamtasvir. portret	JB

		Jami:	6				
		2-joriy nazorat - 27.04.2010 yil					
4	Harakterga ega bo'lgan gips na'munasi-ning qalamtasviri.	1.Joylashtirish, qurish.	2	8		A.Abdulaev kalamtasvr. A.Ivanov Qalamtasvir ishlari. I.E.Repin rangtasvir portretlar, Vereshagin, Benkov portretlari.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	8			
		3.Xarakterli xolptini topish.	2	9			
		4.Kichik detallarni ishlash.	2	9			
		Jami:	8				
5	Gipsli maska na'munasini qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish	2	10		A.Serov turli qomatdagi odamlar qomatini xomaki ishlash. P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	10			
		3.Xarakterli xolatini topish.	2	11			
		Jami:	7				
		3-joriy nazorat - 7.06.2010 yil					
6	Yuz qismi kuchli harakterga ega bo'lgan qiyofachi qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish.	2	11		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish.	2	12			

		3.Shtrihlash	2	12			
		Jami:	6				
	Milliy bosh kiyimdagi erkak qiyofasining qalamtasviri	1.Joylashtirish, qurish. 2.Qurish nisbatlarini topish. 3.Xarakterli xolptini topish.	2 2 2	13 13 14		A.Abdulaev kalamtasvr. A.Ivanov Qalamtasvir ishlari. I.E.Repin rangtasvir portretlar, Vereshagin, Benkov	
		Jami:	6				
		4-joriy nazorat - 29.06.2010 yil					
		Yarim yillik jami	54				
		Yillik jami:	114				

7,Mustaqil ishlar rejasi

№	Mavzular nomi	Ish turi	adabiyot	Bajarish muddati	soat	Nazorat turi
	3-semestr					
1	Uy ro`zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort rangtasvirini ishlash.	Amaliy	(1-2)		10	JB
2	Poliz ekinlaridan tashkil	Amaliy	(3-1)		10	JB

	topgan qalamtasvir kompozitsiyasini ishlash.					
3	Bosh suyagini uch holatda tasvirlash.	Amaliy	(5-2)		10	JB
4	Etyudlar ishlash	Amaliy	(4-3)		10	JB
5	Shaxar ko'chalari mavzusida kompozitsiya	Amaliy	(3-1)		10	JB
6	Manzara etyudini ishlash	Amaliy	(5-1)		6	JB
				Ja`mi	56	
	4-semestr					
1	Erkin mavzuda qalamtasvir.	Amaliy	(5-2)		8	JB
2	Musavvirlar asarlaridan ko'chirmalar ishlash.	Amaliy	(5-1)		8	JB
3	Harakterga ega bo'lgan gips na'munasi-ning qalamtasviri.	Amaliy	(3-3)		8	JB
4	Bahor gullari mavzusida kompozitsiya ishlash.	Amaliy	(2-3)		8	JB
5	Manzara etyudini ishlash.	Amaliy	(5-2)		8	JB
6	Erkin mavzuda qalamtasvir kompozitsiyasi ishlash	Amaliy	(6-2)		10	JB

		Jami:		Jami:	50	
--	--	--------------	--	--------------	-----------	--

IZOX: Joriy baxolash turidan mustakil ish yakunida grafik ishlar kurigi o`tkaziladi.

8.Fanning metodik ta`minoti.

8.1. Adabiyotlar.

8.2. Asosiy adabiyotlar:

- 1.- B.Jabborov. Qalamtasvir. N. 2001
- 2.- B.. Boymetov. Qalamtasvir ukitishning ilmiy asoslari. T., 1995.
- 3.- B.Boymetov. Qalamtasvir asoslari. T., 2000
- 4.- B.Boymetov. Portret qalamtasvir. T., 2001
- 5.- Ten. N. Gips modellari rasmi. T., 1994
- 6.- B.Tojiev. Qalamtasvir asoslarini urganish. T., 1999
- 7.- M.SHoroxov. Kompozitsiya. M. 1986
- 8.- E.Beda. Osnovi izobrazitel'noy gramosti. M.1981

8.1.2. Kushimcha san'at asarlari.

- 2.1R. Axmedov. «Ona portreti», «Keksa kishi»
- 2.2K.Bryulov «Murakkab vaziyatdagi naturani kiyimsiz»
- 2.3V.SHubaev. «Murakkab xolatdagi yalongoch naturachi»

8.2.1. Ko`rgazmali qurollar.

4. Reproduktsiyalar.
5. Fotonusxalar.
6. Al'bom-katologlar.

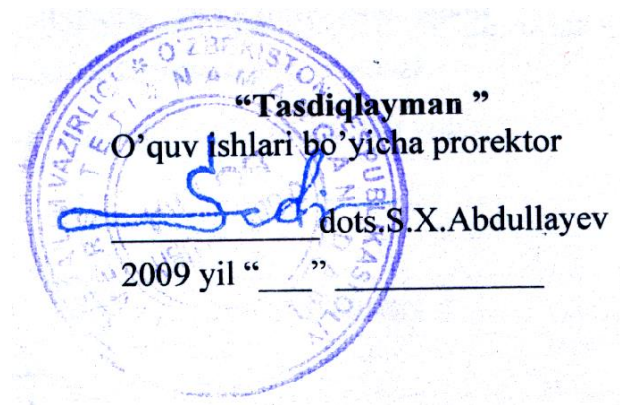
8.2.2. O`qitishning texnik vositalari.

Slaydalar, disketalar, Internet ma`lumotlaridan foydalanish, videotasmalar. Video kamera orqali yangi pedagogic texnologiya. Foto nusxalar.

Tuzuvchilar:

katta o`qituvchi H. Rizayev.

katta o`qituvchi H. Soliyev.

Qalamtasvir

fani bo'yicha

Bilim soxasi:	100000 -	ta'lim
Ta'lim soxasi:	140000 -	O'qituvchilar tayyorlash va pedagogika fani
Bakalavriat yo'nalishi:	5140700 –	Tasviriyy san'at va muxandislik grafikasi yo'nalishi uchun

ISHCHI O`QUV DASTURI

3-kurs

Umumiy o`quv soati	– 182
Shu jumladan:	
Ma`ruza	–
Amaliy, laboratoriya va seminar mashg'ulotlari	– 96
Mustaqil ta'lim soati	– 86

Fanning ishchi o`quv dasturi Namangan Davlat universitetining
“San’atshunoslik” fakul’teti Ilmiy kengashining 2009 yil “28.08”
1-son majlisida muhokama etildi va ma`qullandi.

Ishchi o`quv dastur 5140700-Tasviriy san`at va muxandislik grafikfiasi
o`quv dasturi va o`quv rejasiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar: katta o`qituvchi H. Rizayev.

katta o`qituvchi H. Soliyev.

Taqrizchilar: p.f.n dots. A. Turdaliyev.

dots. O'.Abdullayev.

Fanning ishchi o`quv dasturi San’atshunoslik fakul’tet Ilmiy
kengashining 2009yil “28.08” dagi “1”-son qarori bilan tasdiqlandi.

Ilmiy kengash raisi: dots. B.Jabbarov.

2009 yil “28.08”

Kelishildi: dots. O'.Abdullayev.

Kafedra mudiri:

2009 yil “26.08”

2009/2010 o`quv yili uchun qalamtasvir fanidan ishchi o`quv dasturga o`zgartishishlar va qo`shimchalar kiritish to`g`risida.

5140700- Tasviriy san`at va muxandislik grafikasi yo`nalishi bo`yicha qalamtasvir fanining ishchi o`quv dasturiga qo`yidagi o`zgartirish va qo`shimchalar kiritilmoqda:

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

_____ O'zgartirish va
qo'shimlarni kirituvchilar:

(professor-o`qituvchining I.F.O.)

(imzosi)

ishchi o'quv dastur San'atshunoslik fakul'tet Ilmiy kengashida
muhoqama etildi va ma'qullandi (2009 yil "28.08" dagi "1"-sonli bayonnoma).

. Ilmiy kengash raisi: _____ dots. B.Jabbarov.

(imzo)

1.So`z boshi.

Qalamtasvir maqsadi va vazifalari.

Qalamtasvir - barcha tasviriyy san'at turlarining (rang tasvir, dekorativ amaliy san'at, grafika, haykaltaroshlik va xokazo) asosi hisoblanadi. Rassom tasviriyy san'atning qaysi turida ijod qilmasin, u albatta Qalamtasvirga asoslanadi. U o'zining kuzatishlari, asar yaratish avvalidagi kompozitsion izlanishlarini albatta qalamdagi dastlabki chizgilari bilan ifodalaydi.

Yirik san'at asarlarini yaratishda esa, ushbu yaratilgan chizgilar, rasmga yordamchi manba bo'lib xizmat qiladi.

Qalamtasvir mashg'ulotlari bo'lajak rassom uchun borliqni ko'rib-kuzatib to'g'ri tasvirlashda idrok etishda, qo'l, ong va sezgi organlarini shakllantirishda juda zarurdir.

Qalamtasvir mashg'ulotlari boshqa mutaxassislik fanlari qatorida bo'lajak Tasviriyy san'at va muhandislik grafikasi mutahassisliklarini tayyorlashda asosiy fanlardan hisoblanadi. Qalamtasvirda nechog'li surat chiza olish malakasi rassomning mutaxassislik darajasini ham belgilab beradi Tasviriyy san'at va muhandislik grafikasi mutahassisliklari uchun esa eskizlar chizishda qo'l keladi.

Qalamtasvir darslarida amaliy ko'nikmalar bilan birga nazariy bilimlar berishni ham ko'zda tutiladi, bu esa ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida muximdir.

Badiiy ta'limda borliqni xaqqoniy tasvirlash orqali amaliy bilim berish bilan birga ularning umumiy dunyoqarashlarini o'stirishda ham katta ahamiyatga ega. Shu bois xaqqoniy rasm chizish san'ati, borliqni xaqqoniy obrazlarda tasvirlash mahoratini rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi.

1.2. Talabalar bilimiga qo'yiladigan talablar.

Rasm chizishni o'rganish talabalarga atrofdaagi jismlarning hajmini xaqqoniy tasvirlash bilan birga, buyumlarni to'g'ri tasvirlash mahoratini o'stiradi va asosiysi ularni estetik ruhda tarbiyalashda xizmat qiladi. Buyumlarni shakliy go'zaligini his qilishga yordam beradi.

Rasm chizish asoslarini o'rganish, narsaning o'ziga qarab, bosqichma - bosqich tarzida tasvirlash printsipiga qurilgandir.

Tabiatga (borliqqa) muhabbat, o'ta kuzatuvchanlik, buyumlarni to'g'ri tasvirlash kabi fazilatlar har bir tasviriyy san'at bilan shug'ulanadigan kishilarga xos bo'lmog'i kerak.

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi etuk malakali mutaxassislar amaliy tarzda tasvirlashni o'zlashtirish bilan bir qatorda, tasvirlash san'atining nazariy tayyorgarligini puxtaligini ham talab etadi. Bo'lg'usi Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi mutahassisliklari buyuk rassomlar va shu soxada ko'plab nazariy, amaliy bilimlarni meros qilib qoldirgan kishilar hayoti va ijodiy faoliyatlari bilan tanishtirish, ularning asarlarini chuqur o'rganish ham katta ahamiyatga ega. Shu maqsadda dars jarayonida o'z vaqtida ular haqida ma'lumot berib boriladi.

Qalamtasvir mashg'ulotlari tasviriy san'at soxasidagi amaliy mutaxassislik fanlarining asosiysi hisoblanib, bo'lajak san'at quyidagi asosiy qonunlarni o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

15. Kompozitsiya asoslari;
16. Chiziqli konstruktiv tuzilish;
17. Buyumlarning nisbatlari;
18. Perespektiva;
19. Xarakat;
20. Yorug' - soya qonuniyatlari;
21. Tasvirni metodik ketma-ketlikda bajarish.

Bu ko'nikma va malakalar talabalarning oliy o'quv yurtida bilim olish davomida o'quv mashqlarini bajarish orqali rivojlanadi va takomillashib boradi. Ushbu bilimlar bo'lajak o'qituvchi rassomning oliygoxni tugatgandan so'ng pedagogik va ijodiy jarayoniga ham muhimdir.

Qalamtasvirning dastgohli rang tasvir kompozitsiyalarini tuzish, monumental-dekorativ rangtasvir hamda milliy amaliy san'at turlarini o'qitish jarayonida ham o'rni behisobdir.

Shuningdek, Qalamtasvirning ta'lim standartiga kiruvchi boshqa o'quv fanlarini o'zlashtirishda ham talabaga yordamchi vositasi sifatida yordam beradi. Masalan, u prespetiva, plastik anatomiya, tabiatshunoslik bialogiya, tasviriy san'at o'qitish metodikasi ,tasviriy san'at texnologiyasi va nusxa ko'chirish fanlari bilan ham nazariy va amaliy jixatdan chambarchas aloqada bo'ladi.

Qalamtasvir o'rganishda quyidagi ko'rgazmali materiallardan foydalaniladi. Ular: Qadimgi rassomlar asarlaridan na'munalar, reproduktsiyalar, zamonaviy rassomlar ishlari reproduktsiyalar ,talabalar ishlaridan na'munalar , illyustrativ ko'rgazmali qurollar hamda kitoblarda chop etilgan na'munalar ijodiy albomlar, kataloklar elektronversiyalar, disklar va boshqalar.

2. Semestrlar bo'yicha o'quv yuklama xajmi.

Semestr	Yuklama	Auditoriya mashg'ulotlari turi buyicha o'quv yuklamasi taqsimoti (soat)				Mustaqil ish
		Jami	Ma`ru-zalar	Amaliy mashg'ulotlar	Reyting	
5-semestr	117	65	-	58	7	52
6-semestr	79	45	-	38	7	34
Jami	196	110	-	96	14	84

3. Informatsion uslubiy ta'minot.

Ko'rgazmali qurollar, plakatlar, maketlar, dastgohlar, dastgohlarning qismlari, stentlar, moslamalar, rassomlar asarlaridan foto lavxalar, ma'lumotnomalar, metodik qo'llanmalar va ko'rsatmalar, o'qitishning texnik vositalari.

4. O'zlashtirish nazorati.

Qalamtasvir fani bo'yicha talabalar bilimni baholash mezonlari

Joriy nazorat (JN)

Talaba amaliy mashg'ulotlarda rejadagi mavzular asosida turli xil mashqlar va grafik topshiriqlarni bajaradi. Mustaqil ta'lim jarayonida bo'lsa, mashg'ulotlardagi topshiriq ishlarni yakunlaydi. Bunda talaba har joriy nazoratda quyidagicha ball to'plashi mumkin:

- darsga ishtiroki, davomat 5 % ball;
- o'quv intizomi 5 % ball;
- o'quv qurollari 10 % ball;
- faollik va bajarilgan amaliy topshiriqning sifati nazariy bilimdonlik 60 % ball;
- uy vazifasi uchun 20 % ball;

- jami: 100 % ball.

Qalamtasvir amaliy mashg'ulotlarida talabalarni joriy baholash har ikki soat uchun xisoblanadi. Yuqorida ko'rsatilgan tartibda olib boriladi va semestr oxirigacha to'plangan ballar to'rt marta jamlanadi, bunda har bir baholash uchun maksimal xolda 21,25 baldan ajratilib

jami 85 balni tashkil etilishi ko'zda tutiladi.

Bunda mashg'ulotlarning har ikki soatida qo'yilayotgan foizlar yig'indisini o'tilgan barcha juftlik soatlariga bo'linadi, xosil bo'lgan foiz talabani o'rtacha o'zlashtirish ko'rsatkichi xisoblanadi.

Xosil bo'lgan o'zlashtirish ko'rsatkichni balga aylantirish uchun ajratilgan maksimal balni 100 ga bo'linadi natijada balning 1 foizi kelib chiqadi, bu sonni ana shu talaba to'plagan foizga ko'paytirilsa talabaning to'plagan umumiy bali kelib chiqadi, va bu miqdor talabaning reyting o'zlashtirish ko'rsatkichi hisoblanadi.

5.Qalamtasvir fani bo'yicha talabalar bilimni baholash me'zonlari.

5-semestr.
Me'zoni

Qalamtasvir fani bo'yicha har bir talaba jami 100 ball to'plash imkoniyatiga ega.

Shundan: 85 ball - joriy baholash tizimidan

15 ball - yakuniy nazorat tizimidan

Joriy ball tizimi. Bu tizimda talaba 2 soatda 1 marta jami 29 marta baxolanadi. Har bir baxolash jarayonida imkoniyat berilgan maksimal ball – 2,93 ga teng. Joriy baxolash darsga qatnashishi, amaliy mashg'ulotlarni bajarilishi, uy vazifalarini bajarilishi, saviyasi asosida olib boriladi.

Jami joriy ball – 85 ball

Yakuniy baholash tizimi. Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda joriy nazoratdan 55 bal yoki undan yuqori bal to'plagan talabalar ishtirok etishlari shart.

Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda barcha talabalar ishtirok etishlari shart.

Yakuniy baholash talabaniy fan yuzasidan olgan umumiy bilimlarini baholash maqsadida o'tkazilib, yil davomida amaliy mashg'ulot utilib, o'tilgan mavzular asosida talabalarni ko'rik ishlari utkaziladi. Talabalarning ko'rik ishlariga yakuniy nazorat balining 50% 7,5 ball to'plash imkoniyatiga ega. Yakuniy baholash tizimda o'tilgan mavzular asosida A-2 format qogozga Qalamtasvir asosida narsani o'ziga qarab chizish orqali o'tkaziladi. Chizilgan rasm uchun 7,5 ball olish imkoniyatiga ega.

Jami yakuniy nazorat ball - 15 ball

Baxolash me`zonlari:

86 balldan - 100 ballgacha - a`lo.

72 balldan - 85 ballgacha - yahshi.

56 balldan - 71 ballgacha - qoniqarli.

00 balldan - 55 ballgacha - qoniqarsiz.

Agar yakuniy baholash natijasida talaba o`zlashtirish balidan past ball to'plagan bo`lsa yoki to'plagan balidan qoniqmasa, fakul'tet dekanati ruxsati bilan talaba ikki hafta muddat ichida qayta yakuniy baholash topshiradi.

5.1.Qalamtasvir fani bo`yicha talabalar bilimini baholash

6-semestr

Me`zoni

Qalamtasvir fani bo`yicha har bir talaba jami 100 ball to`plash imkoniyatiga ega.

Shundan: 85 ball - joriy baholash tizimidan

15 ball - yakuniy nazorat tizimidan

Joriy ball tizimi. Bu tizimda talaba 2 soatda 1 marta jami 19 marta baxolanadi. Xar bir baxolash jarayonida imkoniyat berilgan maksimal ball – 4,47 ga teng. Joriy baxolash darsga qatnashishi, amaliy mashg'ulotlarni bajarilishi, uy vazifalarini bajarilishi, saviyasi asosida olib boriladi.

Jami joriy ball – 85 ball

Yakuniy baholash tizimi. Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda joriy nazoratdan 55 bal yoki undan yuqori bal to'plagan talabalar ishtirok etishlari shart.

Bu baholash tizimi semestr yakunida fakul'tet dekanati tomonidan belgilangan sanada bir marta o'tkaziladi. Unda barcha talabalar ishtirok etishlari shart.

Yakuniy baholash talabaning fan yuzasidan olgan umumiy bilimlarini baholash maqsadida o'tkazilib, yil davomida amaliy mashgulot utilib, o'tilgan mavzular asosida talabalarni ko'rik ishlari utkaziladi. Talabalarning ko'rik ishlariga yakuniy nazorat balining 50% 7,5 ball to'plash imkoniyatiga ega. Yakuniy baholash tizimda o'tilgan mavzular asosida A-2 format qogozga Qalamtasvir asosida narsani o'ziga qarab chizish orqali o'tkaziladi. Chizilgan rasm uchun 7,5 ball olish imkoniyatiga ega.

Jami yakuniy nazorat ball - 15 ball

Baxolash me`zonlari:

86 balldan - 100 ballgacha - a'lo.

72 balldan - 85 ballgacha - yahshi.

56 balldan - 71 ballgacha - qoniqarli.

00 balldan - 55 ballgacha - qoniqarsiz.

Agar yakuniy baholash natijasida talaba o'zlashtirish balidan past ball to'plagan bo'lsa yoki to'plagan balidan qoniqmasa, fakul'tet dekanati ruxsati bilan talaba ikki hafta muddat ichida qayta yakuniy baholash topshiradi.

Ushbu baholas me'zoni Oliy va o'rta mahsus ta'lim vazirligining 2009-yil 7-avgustdagi 276-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan nizomga asosan ishlsb chiqildi.

6. Semestrlar bo'yicha talabalar bilimni nazorat qilish turlari.

Semestr	Nazorat turi	%	Maksimal ball	O'tish bali
5-semestr	Joriy	85	85	46,7
	Yakuniy	15	15	8,2

	Jami	100	100	55
6-semestr	Joriy	45	45	46,7
	Yakuniy	15	15	8,2
	Jami	100	100	55
Jami(Joriy)		85	85	46,7
Jami (Yakuniy)		15	15	8,2
Jami		100	100	55

6.1. Talaba bilimini baholash.

Qoniqarsiz (55%dan kam)		Qoniqarli (55-70%)		Yaxshi (71-85%)		A`lo (86-100%)	
Ball		Ball		Ball		Ball	
Min.	Mak.	Min.	Mak.	Min.	Mak.	Min.	Mak.

7. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha o'quv-uslubiy

(texnologik) xarita va taqvim reja.

№	Mavzular nomi	Kichik mavzu	Soat	O'tish muddati		Ko'rgazmali qurollar	Nazorat turi
				O'tish xaftasi	O'tish muddati		

1	O'ziga hos harakterga ega bo'lgan ayol portretini elka kamari bilan tasvirlash.	1.Joylashtirish, qurish. 2.Nisbatlarini topish. 3. Yorug'- soya nisbatlarini topish. 4. Materialilikni topish. 5.Umumlash-tirish	2 2 2 2 2	1 1 2 2 3		. Rassomlar ishlaridan namunalar.	JB
		Jami:	10				
2	Inson qomatining qalamchizgilari (tez muddatda bajarishga o'rganish)	1.Joylashtirish, qurish. 2.Nisbatlarini topish. 3. Yorug'- soya nisbatlarini topish.	2 2 1	3 4 4		Mikelanjelo odam qomati plas. Lepka	JB
		Jami:	5				
		1-joriy nazorat 25.11.2009 yil					
3	Odam skletining qalamtasviri (old va yon tomondan)	1.Joylashtirish. 2.Yorug'-soya nisbatlarini topish. 3. Material-	2 2 2	5 5 6		Talabalar ishlarini ko'rsatish orqali..	JB

		lilikni topish					
		4. Umumlash-tirish .	2	6			
		5. Yakunlash.	2	7			
		Jami:	10				
4	Odam skletining qalamtasviri (hayoldan)	1.Joylashtirish, qurish.	2	7		K.Bryulov Murakkab vaziyatdagi naturachi.	JB
		2.Nisbatlarini topish.	2	8			
		3. Yorug' - soya nisbatlarini topish.	1	8			
		Jami:	5				
		2-joriy nazorat 30.12.2009 yil					
5	Odamning gipsdan yasalgan anatomic na'munasini yasash.	1.Joylashtirish, qurish	2	9		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar. P.Chistyakov	JB
		2.Yorug'-soya nisbatlarini topish.	2	9			
		3. Materiallilikni topish	2	10			
		4. Umumlash-tirish .	2	10			
		Jami:	8				

6	Oyoq panjasi modelining plastik holatini ifodalash,	1.Joylashtirish, qurish 2.Qurish nisbatlarini. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash.	2 2 2	11 11 12		Chistyakov. Akademik Qalamtasvir. Rembrant, ona portreti. N.Rostovtsev. Odam qomati proportsiyalari.	JB
		Jami:	6				
		3-joriy nazorat - 27.01.2010 yil					
7	Oyoqning konstruktiv tuzulishini tasvirlash,	1.Joylashtirish, qurish 2.Qurish nisbatlarini topish. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash. 4.Chizmalar yordamida materialilik.	2 2 2 2	12 13 13 14		P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir. D.Kodovskiy Qalamtasvir ishlari.	JB
		Jami:	8				
9.	Yalang'och qomatning qisqa muddatdagi chizgilari,	1.Joylashtirish, qurish 2.Qurish nisbatlarini topish. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash.	2 2 2	14 15 15		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		Jami:	6				

		Yarim yillik jami	58				
		4-joriy nazorat - 24.02.2010 yil					
6-semestr							
1	Yalang'och erkak kishi gavdasining tez qalamchizgilari.	1.Joylashtirish, qurish. 2.Qurish nisbatlarini topish 3.Youg' - soya nisbatlarini aniqlash. 4.Refleks va yarim soya, 5.Umumlashtirish	2 2 2 2 2	1 1 2 2 3		Rassomlar va talabalar ishlaridan namunalar.	JB
		Jami:	10				
		1-joriy nazorat - 24.03.2010 yil					
2	Engil harakatda o'tirgan erkak qiyofasining akademik qalamtasviri.	1.Joylashtirish, qurish 2.Ko`rish nisbatlarini topish. 3.Yorug' - soya nisbatlarini aniqlash. 4.Chizmalar yordamida materialilik. 5. Umumlash-	2 2 2 2	3 4 4 5		A.Dyurer Qalamtasvir va xomaki ishlar. P.Chistyakov Akademik Qalamtasvir. I.E.Repin Qalamtasvir portret.	JB

		tirish .	2	5			
		Jami:	10				
		2-joriy nazorat - 14.04.2010 yil					
4	O'tirgan odam qomatini qalamtasviri,	1.Joylashtirish, qurish.	2	6		A.Abdulaev kalamtasvr. A.Ivanov Qalamtasvir ishlari. I.E.Repin rangtasvir portretlar, Vereshagin, Benkov portretlari.	JB
		2.Qurish nisbatlarini topish	2	6			
		3.Youg'- soya nisbatlarini aniqlash.	2	7			
		4.Refleks va yarim soya,	2	7			
		5.Umumlashtirish	2	8			
		Jami:	8				
		3-joriy nazorat - 5.05.2010 yil					
7	Odam gavdasini inter'er muhiti bilan uzviy bog'lash,qala mchizgilari,	1.Joylashtirish, qurish.	2	8		A.Abdulaev kalamtasvr. A.Ivanov Qalamtasvir ishlari. I.E.Repin rangtasvir portretlar, Vereshagin, Benkov	
		2.Qurish nisbatlarini topish	2	9			
		3.Youg'- soya nisbatlarini aniqlash.	2	9			

		4.Refleks va yarim soya,	2	10			
		Jami:	8				
		4-joriy nazorat - 26.05.2010 yil					
		Yarim yillik jami	38				
		Yillik jami:	96				

8.Mustaqil ishlar rejasi

№	Mavzular nomi	Ish turi	adabiyot	Bajarish muddati	soat	Nazorat turi
	3-semestr					
1	Oyoqning konstruktiv tuzulishini tasvirlash	Amaliy	(1-2)		10	JB

2	Odam gavdasining qalamtasviri	Amaliy	(3-1)		10	JB
3	Bosh suyagini uch holatda tasvirlash.	Amaliy	(5-2)		8	JB
4	Etyudlar ishlash	Amaliy	(4-3)		8	JB
5	Shaxar ko'chalari mavzusida kompozitsiya	Amaliy	(3-1)		8	JB
6	Manzara etyudini ishlash	Amaliy	(5-1)		8	JB
				Ja`mi	52	
	4-semestr					
1	Erkin mavzuda qalamtasvir.	Amaliy	(5-2)		8	JB
2	Musavvirlar asarlaridan ko`chirmalar ishlash.	Amaliy	(5-1)		8	JB
3	Harakterga ega bo'lgan gips na'munasi-ning qalamtasviri.	Amaliy	(3-3)		8	JB
6	Erkin mavzuda qalamtasvir kompozitsiyasi ishlash	Amaliy	(6-2)		10	JB
		Jami:		Jami:	34	

IZOX: Joriy baxolash turidan mustakil ish yakunida grafik ishlar kurigi o`tkazila

9.Fanning metodik ta`minoti.

9.1. Adabiyotlar.

9.2. Asosiy adabiyotlar:

- 1.- B.Jabborov. Qalamtasvir. N. 2001
- 2.- B.. Boymetov. Qalamtasvir ukitishning ilmiy asoslari. T., 1995.
- 3.- B.Boymetov. Qalamtasvir asoslari. T., 2000
- 4.- B.Boymetov. Portret qalamtasvir. T., 2001
- 5.- Ten. N. Gips modellari rasmi. T., 1994
- 6.- B.Tojiev. Qalamtasvir asoslarini urganish. T., 1999
- 7.- M.SHoroxov. Kompozitsiya. M. 1986
- 8.- E.Beda. Osnovi izobrazitel'noy gramosti. M.1981

9.1.2. Kushimcha san'at asarlari.

- 2.1R. Axmedov. «Ona portreti», «Keksa kishi»
- 2.2K.Bryulov «Murakkab vaziyatdagi naturani kiyimsiz»
- 2.3V.SHubaev. «Murakkab xolatdagi yalongoch naturachi»

9.2.1. Ko`rgazmali qurollar.

7. Reproduktsiyalar.
8. Fotonusxalar.
9. Al'bom-katologlar.

9.2.2. O`qitishning texnik vositalari.

Slaydalar, disketalar, Internet ma'lumotlaridan foydalanish, videotasmalar. Video kamera orqali yangi pedagogic texnologiya. Foto nusxalar.

Tuzuvchilar:

katta o`qituvchi H. Rizayev.

katta o`qituvchi H. Soliyev.

SAVOLNOMALAR

1. Uy hayvonlarini tasvirlashda nimalarga e'tibor berish kerak?
2. Sigir va buzoq qoralamasini ishlash uchun yorug' va soya holatini topish kerakmi?
3. Qishloq qoralamasi qanday bo'lishi mumkin?
4. Dala hovli tasvirida qanday holatlar qiziqarli bo'lishi mumkin?
5. Turli xil daraxt qoralamasi qaerda ishlanadi?
6. Terak, chinor, archa daraxtlarining qoralamasi o'ziga xosligi qanday?
7. Suv bo'yidagi toshlar tasviri nimasi bilan ajralib turadi?
8. Tog' toshlari qoralamasi suvdagi toshdan farqi qanday?
9. Grafik ishlarni bajarishdan maqsad nimada?
10. Tabiat holatlari etyudi qanday tashkil qilinadi?
11. Tog' tabiati etyudini ishlashda joylar qanday nazorat qilinadi?
12. Manzara etyudini ishlashda kartondan foydalanish mumkinmi?
13. Tepalikdan qishloq manzarasini rangda ishlashda kompozitsion markaz kerakmi?
14. Qirrali tog' tasvirini rangda ishlashda yorug' va soya nisbatlarini topish uchun kunning qay holati bo'lishi kerak?
15. Tepalikdan ishlangan tasvirlarni boshqa etyudlardan farqi qanday?
16. Manzara tasvirida bulut qanday rol o'ynaydi?
17. Yomg'irdan so'ng tasvirini ishlashda bulutlar tasviri kerakmi?
18. Bulutli tabiatning o'ziga xosligi qanday?
19. Tabiat etyudini ishlashda rang nisbatlari qanday bo'lishi mumkin?
20. Tabiat etyudini ishlashda lisirovka usulidan foydalanish mumkinmi?
21. Etyudlar ishlashda alaya prima usulida ishlash mumkinmi?
22. Daraxt barglarini ishlashda nimalarga e'tibor berish kerak?
23. Shox-shabadalarni tasvirlashda natyurmort qo'yilmasidan foydalanish mumkinmi?

24. Tog' mavzusidagi etyud ishlashda quyoshning holatidan foydalanish mumkinmi?
25. Tog' manzarasida qanday ranglar ishlatiladi?
26. Ufq manzarasi etyudini vaqtning qay holatida ishlash mumkin?
27. Quyoshning botish va quyoshning chiqish holatida qanday ranglarni ko'rishimiz mumkin?
28. Issiq ranglar bilan kunning qay holatini tasvirlash mumkin?
29. Jonli tabiatda natyurmort ishlash mumkinmi?
30. Jonli tabiatda natyurmort qo'yilmasi qaysi joylarga qo'yish mumkin?
31. etyudni qancha vaqt mobaynida ishlash mumkin?
32. Manzara etyudini ishlashda darcha usulidan foydalanish mumkinmi?
33. Ot, sigir, qo'y, echki hayvonlarini etyudini ishlash tasviriy san'atning qanday janriga aloqador?
34. Uy hayvonlari va yovvoyi hayvonlarni qoralamasini ishlashdan maqsad nimada?
35. etyud ishlashning foydali taraflari qanday?
36. erkin mavzuda rasm chizishdan avval nimalarni bajarish kerak?
37. Ob-havonining har xil holatini etyudini ishlashda qanday o'quv-qurollaridan foydalanish mumkin?
38. Soy manzarasini ishlashda suvning ranglarini topishda qanday ranglardan foydalaniladi?
39. Gullar buketining etyudini ishlashda ranglarning bir-biriga munosabati qanday?
40. O'zbekistonda ijod qilayotgan manzarachi rassomlardan kimlarni bilasiz?
41. Kompozitsiya nima?
42. Qishloq hayotini aks ettiruvchi kompozitsiyalarda nimalarni aks ettirish mumkin?
43. Kompozitsion markaz deganda nimani tushunasiz?
44. erkin mavzuda kompozitsiya ishlashning o'ziga xosligi qanday?
45. "Jonajon o'lka" mavzusidagi kartina kimning asariga mansub?
46. Kompozitsiya tuzishda qo'shimcha detallarning ahamiyati qanday?
47. Cho'pon mavzusida eskiz ishlashda naturshik ahamiyati qanday?

48. Mavzuli kompozitsiyalar yaratishda etyudning qanday ahamiyati bor?
49. Jonli tabiatda etyudi ishlashning, hayolan kompozitsiya ishlashdagi o`rni qanday?
50. I.E.Repinning qanday asarlarini bilasiz?
51. «Spektr» nima?
52. Rangning asosiy xususiyatlari nimalardan iborat?
53. Haqqoniy rangtasvirning vazifalari nimalardan iborat? .
54. Rang va tasvir uyg'unligi deganda nimalarni tushunamiz?
55. Tabiatdagi va rangtasvirlardagi ranglar qanday jixatlari bilan farqlanib turadi?
56. Axromatik va xromatik ranglar deganda nimalarni tushunasiz?
57. Asosiy va qo'shimcha ranglar to'g'risida nimalarni bilasiz?
58. Bo'yoqlarning turlari, ranglarning xususiyatlari to'g'risida qanday ma'lumotlarga egasiz? Ularning texnologiyasi xaqidachi?
59. Rang gammasi degan ibora nimalarni bildiradi?
60. Rangtasvirning yaxlitligi qanday vositalar yordamida ta'minlanadi?
61. «Kolorit» so'zi nimani ifoda etadi?
62. SHu'la va «refleks» ning farqi nimada?
63. Moybo'yoq boshqa bo'yoq turlaridan nimasi bilan farq qiladi?
64. Moybo'yoq-tasvir texnologiyasi to'g'risida nimalarni bilasiz?
65. «Lessirovka» texnikasi nima, u qanday qo'llanadi?
66. Odam boshini tasvirlashda asosan qanday qonun-qoidalariga amal qilinadi?
67. Odam boshini tasvirlashda «grizayl'» texnikasini qo'llashning afzalligi nimalarda namoyon bo'ladi?
67. Odam tasvirini ranglar bilan ishlash texnologiyasi xaqida nimalarni bilasiz?
68. Odam boshini ishlash yo'llari, tasvirlashning bosqichlarida nimalarga amal qilish kerak?
69. Akademik tasvir-mashq va ijodiy ishning qanday farqlari bor?
70. O'quv-mashq vazifa qanday tartibda olib boriladi?

71.Bosh tasvirini ishlashda uning kompozitsiyasi qanday o`rin tutadi?

72.Ijodiy portret yaratish jarayoni to`g`risida nimalarni bilasiz?

73.O`zbek portreti san`ati ustalaridan kimlarni bilasiz ?

74.Portretning qanday turlari bor, ularga misollar keltira olasizmi?

75.Odam qiyofasini to`liq tasvirini ishlashda qanday murakkabliklar uchraydi?

76.Kiyimli odam va yalangoch odam tasvirini bajarishda qanday o`ziga xos farqlar mavjud?

77.Portretida qo`l tasviri qanaqa o`rinni egallaydi?

Tayanch tushunchalar.

Rangtasvir —rangtasvirlar ishlashda texnologiyasifoydalaniladigan jihozlar, bo`yoqlar va boshqalar, shuningdek tasvir ishlashni yo`llari, usullarini o`rganadigan fan.

Rang nisbatlari — rangning yorqinligi darajasi bo`yicha farqlari, o`zaro ajralib turish xususiyatlarini aniqlash.

Grizayl'— (frants. dpxashe, dpq — kul rang) bir rangning xar xil (och—to`q) tuslari yordamida ishlanadigan tasvir.

Tus— yorutlik mikdori, rang tusi kabi ma`nolarnianglatadi, badiiy asarda

Kolorit — tasvirdagi barcha rang elementlarining o`zaro borliqligi xususiyati, uning rang qurilishi, xususiyatini belgilovchi ranglar majmui.

Refleks — yorug`lik yoki rang shu`lasi (u biror₁ narsaga atrofidagi narsalardan yordulanib tushadi, akslanadi.

**SHu`la** — soya-yorug`lik unsuri, predmetning yorug` qismidagi eng ochiq, yiltirab turgan joyi. U narsaning shakl-shamoyili va yoruglik nuri μolatiga qarab turlicha bo`lishi mumkin.

Lessirovka— rangtasvir ishlashning texnik usullaridan

biri, quyuq qilib berilgan qatlam ustidan suyuq, tiniq va yarimtiniq bo`yoq qatlamini surib bajariladi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

Qalamtasvir fanidan

Ma'ruzalar matni.

Namangan

Mazkur ma'ruzalar matni O`zbekiston Respublikasi Davlat standarti va qalam tasvir fani bo`yicha namunaviy dastur asosida tuzilgan 5140700 - Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo`nalishi bakalavrning tayyorgarlik darajasiga to`la mos keladi.

Tuzuvchilar: o`qit. Z.Sheraliev

Taqrizchi: p.f.n.dos. A.Amanullaev

Kat.o`qit. X.Soliev

"Tasdiqlayman"

Kafedra mudiri: dos. O`.Abdullaev

Mavzu: Kirish. qalamtasvir - barcha tasviriy san'at turlarining asosi .

(4 soat ma'ruza)

Reja:

1. Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari.
2. Badiiy ta'limda qalamchizgilarning ahamiyati.

qalamtasvir - barcha tasviriy san'at turlarining (rangtasvir, dekorativ amaliy san'at, grafika,

xaykaltaroshlik va hokazo) asosi hisoblanadi. Rassom tasviriy san'at turining qaysi birida ijod

qilishidan qat'iy nazar qalamtasvirga asoslanadi. U o'zining kuzatishlari, asar oldida kompozitsiyalari ustidagi izlanishlarni avval qalamda, dastlabki chizgilar bilan ifodalaydi. Katta san'at asarlarini yaratishda esa, ushbu bajarilgan chizgilar, rassomga yordamchi manba bo'lib xizmat qiladi. qalamtasvir **mashqulotlari** ko'rib-kuzatib **to'g'ri** tasvirlash, borlikni idrok etish, ko'l, ong va sezgi organlarini shakllantirish-da bo'lajak rassom-pedagoglarga zarurdir. qalamtasvir **mashqulotlari** boshqa mutaxassislik fanlari qatorida bo'lajak o'qituvchi-rassomlarni tayyorlashda asosiy mezon hisoblanadi. qalamtasvir darslari talabalarga nazariy va amaliy **mashqulotlar orqali** olib boriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, amaliy **mashqulotlar** qatorida nazariy bilimlar **ham** bo'lajak rassom-pedagoglarga ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida **muhim**dir. Bo'lajak bakalavrlar qalamtasvir bo'yicha to'liq kursni tugatgandan so'ng **quyidagilarga** ega bo'lmoqligi lozim: qalamtasvirning tasviriy san'atda tutgan o'rni; tasviriy san'at bo'yicha qalamtasvir **mashqulotlarini** o'tishda kompozitsiya qonuniyatlari, **chiziqli**, havo, perspektivalari, ufq tekisligi siluet, konstruksiya, shtrix, masshtab, nisbatlar, maeriallar xususiyatlari, yoruq-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanish **to'g'risida** tasavvurga ega bo'lish kerak. Fanning o'qitishdan maqsad va vazifalar. Borliqni haqqoniy tasvirlash talabalarga amaliy bilimlarni beribgina qolmay, balki ularning umumiy dunyo~~har~~ashlarini o'stirishda katta **ahamiyatga** ega. Realistik rasm chizish san'ati, borliqni haqqoniy obrazlarda tasvirlash mahoratini rivojlantirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. **O'quv** qalamtasviri **mashqulotlari** va ularning talabalarni realistik tasvirlashga o'rgatishdagi **ahamiyati**. Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. Talabalarga **chiziqli** va fazoviy perspektiva **to'g'risida** tushuncha berish. Buyumlarni tasvirlashda **chiziqli** konstruktiv tuzilish, nur, soya, yarim soya, tushuvchi soya, shaxsiy soya, buyumlarni hajmi va ularni **to'g'ri** tushlash, kompozitsiya asoslari kabi asosiy qonun qoidalarga o'rgatish. Tasvirlash vositalari: qog'oz turlari, qalamlar, ko'mir, pastel, sangina, sous va boshqalarni ishga tayyorlash. Odam, hayvon va qushlarning anatomik tuzulish xususiyatlari **hamda** ularni qalamchizgilar vositasida tasvirlash usullari. Odam bosh suyagining tuzilishi haqida dastlabki ma'lumotlar. Bosh suyagini metodik bosqichlarida **to'g'ri** tasvirlash. Talabalarga qalamchizgilar chizdirishni o'rgatish **orqali** tabiatdagi barcha shakl va buyumlarni realistik tasvirlashga o'rgatish. qalamchizgilar bajarishda turli yumshoq tasvirlash vositalaridan foydalanish malakalarini oshirish. Odam **qo'lining** gipsdan yasalgan namunasini **qo'l** skeleti bilan solishtirgan xolda tasvirlash. Modelning plastik va anatomik xususiyatlarini o'rganish. Mushaklarning o'zaro boglanishi. Nisbatlarni **to'g'ri** belgilash. qiyofachi **qo'lini** bilak va tirsaklari birligida tasvirlash. **qo'l** va yelka kamari mushaklari. Bilak mushaklari, tirsak mushaklari **hamda** ularning tuzilishi. Orqa va old bilak mushaklari, ularning

funksiyalari. Kaftni bilak bilan tortib turuvchi mushak. Odam **qo`lining** jismoniy **harakatida** mushaklarning ko`rinishini tasvirlash Odam tanasining anatomik tuzilish qonuniyatlari: suyaklarning shakli va ko`rinishlari. Inson tanasining plastik anatomiyasi. Bosh suyagi bo`laklari, Umurtqa pogonasi suyaklari, ularning ko`rinishlari, yelka kamari suyaklari, erkin **qo`l** suyaklari va uning plastikasi, erkin **oyoq** suyaklari va ularning plastik tomonlari, ko`krak **qafasi** tuzilishi uning tasviri san'atda tutgan o`rni. Odam muskullar tizimi, uning shakllari, plastik xususiyatlari, rasmda muskullarni tasvirlash. Yalangoch naturani tasvirlashda plastik anatomiyaning **ahamiyati**. Odam gavdasining plastik anatomiyasi **hamda** uning nisbatlari. Odam anatomiyasi tuzilishining ilmiy asoslari. Erkak va ayollarning plastik anatomiya jihatdan o`zigi hoslik tomonlari. **harakatdagi** odam gavdasining shakllari dinamik va statik holatlar (yugurish, sakrash, me`nat jarayoni va boshqalar). Rassom tasviri san'at turining qaysi birida ijod qilishidan qat'iynazar qalamtasvirga asoslanadi. U o`zining kuzatishlari, asar oldida kompozitsiyalari ustidagi izlanishlarni avval qalamda, dastlabki chizgilar bilan ifodalaydi. Katta san'at asarlarini yaratishda esa, ushbu bajarilgan chizgilar, rassomga yordamchi manba bo`lib xizmat qiladi. qalamtasvir **mashqulotlari** ko`rib-kuzatib **to`g`ri** tasvirlash, borlikni idrok etish, ko`l, ong va sezgi organlarini shakllantirish-da bo`ljak rassom-pedagoglarga zarurdir. Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. **O`quv** qalamtasviri **mashqulotlari** va ularning talabalarni realistik tasvirlashga o`rgatishdagi **ahamiyati**. Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. Talabalarga **chiziqli** va fazoviy perspektiva **to`g`risida** tushuncha berish. Buyumlarni tasvirlashda **chiziqli** konstruktiv tuzilish, nur, soya, yarim soya, tushuvchi soya, shaxsiy soya, buyumlarni hajmi va ularni **to`g`ri** tuslash, kompozitsiya asoslari kabi asosiy qonun qoidalarga o`rgatish. Tasvirlash vositalari: qog`oz turlari, qalamlar, ko`mir, pastel, sangina, sous va boshqalarni ishga tayyorlash. Odam, hayvon va qushlarning anatomik tuzilish xususiyatlari **hamda** ularni qalamchizgilar vositasida tasvirlash usullari. Odam bosh suyagining tuzilishi haqida dastlabki ma'lumotlar. Bosh uyagini metodik bosqichlarida **to`g`ri** tasvirlash. Talabalarga qalamchizgilar chizdirishni o`rgatish orqali tabiatdagi barcha shakl va buyumlarni realistik tasvirlashga o`rgatish. qalamchizgilar bajarishda turli yumshoq tasvirlash vositalaridan foydalanish malakalarini oshirish.

Mavzu: Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari.

(4 soat ma'ruza)

Reja:

1. Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari
2. Talabalarga **chiziqli** va fazoviy perspektiva **to`g`risida** tushuncha berish
3. Tasvirlash vositalari: qog`oz turlari, ko`mir, pastel, sangina, sous va boshqalarni ishga tayyorlash

Odam boshining tuzilishi o`ta murakkab ko`rinishlaridir. **har** bir odam boshining kalla suyagi

tuzilishi va tashqi ko`rinishi, plastik tasviri o`zining betakror xususiyatlariga ega. Shu bilan birga

boshning umumiy shakli, uning konstruktiv - anatomik asosi bir xilda bo`lgan tuzilish konuniyatiga

asoslanadi. inson boshini tugri tasvirlash uchun rasm chizuvchi uning shakli, kalla suyagining

kismlari

va ular urtasidagi uzaro bog'liklikni xamda tasvirlash jarayonida olingan bilimlarni kullay bilishi kerak. Ushbu ko'nikmalarni o'zlashtirishi uchun u juda ko'plab **mashq** kilishi zarur. Talabalar ta'lim jarayonida dasturda ko'zda tutilgan **quyidagi** vazifalarni bajaradilar;

1. Boshning gipsli bo'laklari va gipsli modeli.

2. Tirik bosh, boshning yelka kamari bilan rasmini bajarish.

Bunda ular tasvir tuzilishining ayrim **qirralarini qayta-qayta** takrorlaydilar. Vaholanki, **har** bir o'quv topshiriqida talaba katta bilim va malakalarni o'zlashtirib olishi kerakki, buni birgina vazifani bajarish jarayonida amalga oshirib bo'lmaydi. Boshning umumiy shaklini aniqlash, **chiziqli**-konstruktiv tuzilma hosil qilish va hokazo tamoyillarni o'zlashtirish uchun maxsus **mashqlar**

kerak. Talabalar odatda bunga rioya qilmaydilar, ular uchun bu **mashqning hojati** yo'qdek ko'rinadi.

Go'yoki ularga maxsus **mashqlar** yordami kerak emasdek tuyuladi va mazkur **mashqlar** bosqichli rasmlar

chizish paytida **ham** amalga oshiraveriladi degan tushuncha paydo bo'lishi mumkin. Lekin rasm chizish

paytida talaba uni o'zlashtirib olamaydi. Natijada ishni o'z o'lichida davom ettiraveradi va oldinga intilmay, ko'nikmadan foydalanaveradi.

Bosh shakl tuzilishi qonuniyatlari va uni tasvirlash qoidalarini o'rganishda talaba eng avvalo, tasvirlashning dastlabki bosqichida kechadigan tahlil usuli va boshning umumiy shaklini tasvirlashni o'zlashtirib olishi zarur. Garchi akademik rasm chizishda ishning **har** bir bosqichi **qisqa vaqt** davom etsa **ham** talaba uning mazmunini tushunib maxsus **mashqlar** yordamida amalda uning **har** bir

bosqichini puxta o'zlashtirib olishi kerak. quyida bosh shakli tuzilishini tahlil qilish va tasvirlash usulining mohiyatini batafsilroq ko'rib chiqamiz.

har bir buyumni to'la idrok etishda **yorug'lik** asos bo'lganidek, bosh shaklini idrok qilishda **ham**

rassomga **yorug'lik** yordam beradi. Nur bosh usti bo'ylab yoyilib, rassomga uning plastikasini ko'rish

imkonini beradi. Dastlab inson bosh shaklini juda tez umumlashgan qolda idrok etadi; kalla go'yo

shardek, bo`yin silindrik, burun prizmadek, ko`z sharsimon qobiqdek, ko`rinadi. Faqatgina **diqqat** bilan

haragandagina rassom boshning ham yaxlit, ham uning qismlari plastik tavsifining nozik tomonlarini

ilgay boshlaydi.

Psixologik nuqtay nazardan **haraganda**, inson dastlab predmetning umumiy shaklini, shundan keyingina uning bo`laklarini idrok eta boshlaydi. Ilmiy tadqiqot natijalari ko`rib idrok etish jarayonining beshta asosiy bosqichini (fazasini) ajratib ko`rsatishga asos bo`ladi;

1. Predmetning fazodagi holati bilan uning umumiy nisbatlarini taxminiy baholash o`rtasidagi farqni ajratish:
2. Shaklning rakursda turishi:
3. Perspektiv tomonlarining o`zgarishini farqlash:
4. Shaklni uning detallari farqlanmay berilganda bir xil umumiy tarzda idrok etish:
5. Shaklni uning detallari bilan to`liq holda bir xilda aks etish.

Ko`rish idroki qonuniyatlariga rioya qilgan holda rasm chizuvchi birinchi navbatda, boshning umumiy ko`rinishini tasvirlab, uning shakli-shamoyili xususiyatlarini ko`rsatishi zarur.

Uygonish davridayoq rassomlar ushbu zaruriyatni ko`rsatib o`tganlar. Masalan, Alberti o`zining "Rangtasvir **to`g`risida** uch kitob" asarida shunday yozadi. "Biz biror narsaga **harar** ekanmiz, u

fazoda ma'lum joyni egallab turganini ko`ramiz. Keyinchalik, ushbu jismga chuqurroq **harab**, uning barcha ko`p sonli bo`laklarini **uyg`unlashib** ketganligini seza boshlaymiz".

har qanday predmetning shakli (bu o`rinda odam boshi **ham**) ko`p sonli yuzalardan iborat 1-rasm.

Rasm chizuvchining vazifasi bu yuzalar ma'lum shaklni hosil qilgan holda o`zaro qnday uygunlashib ketganligini **to`g`ri** tushunishdan iboratdir. Lekin bu shaklni qog`ozda **to`g`ri** tasvirlash uchun talaba katta, uch o`lchamli jismning real ko`rinishini ilgab olishi, ya'ni o`z idrokini fazodagi ko`rinishi bilan qog`oz sirtidagi ko`rinishiga moslay ola bilishi kerak. Bosh shaklini tasvirlashchizuvchidan perspektiva nazariyasi borasidagi bilimlar, tasvir qurish jarayonida esa ularning qoidalaridan foydalana bilishni talab etadi.

Ko`p yillik amaliyot natijalari shuni ko`rsatadiki, oddiy geometrik jismning perspektiv tasvirini qurish unchalik qiyin ish emas, lekin odam boshi kabi murakkab shaklning perspektiv tasairini bajarish anchagina murakkab ish. Shuning uchun ta'limning pedagogik prinsipi - oddiydan murakkablikka, umumiylikdan xususiylikka prinsipidan kelib chiqib uygonish davri rassomlari boshni tasvirlashga o`rgatishda eng oddiy geometrik shakllarni **qo`llashdan** kelib chiqqanlar, ya'ni **ham**

yaxlit bosh, **ham** uning **har** bir **qismini** geometrik asosda ko`rishga va tasavvur qilishga o`rgatganlar. Rasm

chizivchi ana shu prinsipga amal qilib, boshni haykal kabi yo`nib uning umumlashgan shaklini tasavvur

qilishi kerak. Bu A.Dyurer rasmida ko`rgazma tarzida berilgan (2-rasm). Odam boshi shaklini tasvirlashni tahlil etish va qurishning bunday usuli bilan ko`p rassomlar foydalanganlar. Golbeyn (3-rasm), Shon (4-rasm) chizgan rasmlari bunga misol bo`la oladi. Amaliyot shuni isbot etdiki, kesib ishlash usuli tasvir qurishning prespektiv qurilish qoidasini o`zlashtirib olishni ancha engillashtiradi. Uygonish davridan keyin, hatto hozirgi kungacha bu uslubdan rassom pedagoglar foydalanib kelmoqdalar.

Binobarin, yetuk rassom-pedagog D.Kardovskiy rasm chizish prinsiplari va o`qitish uslublari haqida gapirib shunday degan edi; "Xo`sh, shaklning o`zi nima? - Bu geometrik jismlar jumladan; kub, shar, silindr va hokazolardir. Ular u yoki bu xarakterga ega bo`lgan jismlardir. Tirik naturalarning shakllari albatta **to`g`ri** geometrik shakl bo`la olmaydi, lekin aslida ular **ham** ushbu geometrik shakllarga yaqin turadi".

XYII - XIX asr rassom-pedagoglari **ham** murakkab shaklni tasvirlashda eng sodda geometrik shakllardan kelib chiqqanlar (Karrachi, Preysler, Losenko, Shebuev, Sapojnikov, Dyupyui, Chistyakoya, Ashbe

va ko`pchilik boshqalar). Masalan, yugoslav rassom pedagogi Anton Ashbe bosh rasmini chizishga o`rgatish

tizimi uchun "shar prinsipi" va tus bilan modellashtirishni asos qilib olgan. Rassom va pedagog D.Kardovskiy tasvirlashning dastlabki bosqichida "kesib" chizish usulidan foydalanishdir, deb hisoblashgan. Shuni takidlash zarurki, turli maktablarning va yo`nalishlarning deyarli barcha

rassomlari bitta xulosaga kelganlar; bosh tuzilishini tasvirlashda umumiy hajm ko`rinishini bo`rttirgan holda katta boshlash, shundan ke yingina bo`laklarga o`tish kerak.

Bosh tuzilishining umumiy shakli nima o`zi Bu o`z ko`rinishi jihatidan tuxum shaklini eslatuachi uch o`lchamli hajmli jismdir. Bosh rasmini chizishga o`rgatishda **hamma** o`qituvchilar talabalar

diqqat e'tiborlarini shakl qurilishining ana shu xususiyatiga **harat**ganlar. Bu narsani biz Preysler, Losenko, Sapojnikov, Kardovskiy va boshqalarning o`quv qurollarida **ham** ko`rishimiz mumkin. Rassom-pedagoglar odam boshi rasmini tasvirlashni o`rgatar ekanlar, **har** doim uning tuxumsimon shaklining tahlilidan boshlaganlar. A.Solovev, G.Smironov, Ye.Alekseeva bosh rasmini chizishni tuxumsimon massa tusini tasvirlashdan boshlashni tavsiya etganlar. (5-rasm). Bu o`rinda boshlovchi rassomga boshning **qismlardan** emas, balki umumiylikdan, dastlab uning umumiy shaklini, shundan so`ng esa asta-sekin bo`laklarini tasvirlashni o`zlashtirib olishni tavsiya etganlar.

"Kesib ishlash" usuli qog`oz yuzasidan bosh shaklining **ham** umumiy **ham** tarkibiy **qismlarini to`g`ri** tasvirlashga yordam beradi. Bu usul talabalarning **diqqat** e'tiborini tashqi bo`laklarga (qoshlar, kipriklar va h.k.) emas, balki katta shaklning asosiy mazmuniga **haratish** imkonini beradi. Buni tushunib olish qiyin emasdek tuyulsada, lekin uni rasmda ko`rsata olish ancha murakkab ishdir. Bu masalani ancha yengillashtirish uchun o`tgan asrdagi fransuz rassomlari aka-uka Dyupyuilar bosh rasmini chizishga o`rgatishga shu usuldan foydalanganlar (6-rasm).

Bosh shaklini tahlil qilar ekanmiz, umumiy ko`rinishda uning kalla suyagi bilan yo`g`rilgan tuzilishning ma'lum qonuniyatlariga ega ekanligini ko`ramiz.

Mashqur haykaltarosh A.Golubkina shunday yozgan edi: "masalan, yuz tuzilishini **qismlarga** ajratib tashlang, siz ularning **hammasi** 14 ta asosiy bo`laklardan iboratligini ko`ramiz: 1-peshona bugrilari Bilan o`rta peshona, peshona bugrilaridan chakka **qism** suyagigacha 2-ta reja, 2-ta chakkadan dahandan pastki **qism** jag` chetigacha, 2-tasi ko`z kosachalarigacha, 2-tasi ko`z kosalaridan burun va og`iz burchaklarigacha 2-tasi og`izdan jag` suyagi va chaynash muskuligacha va burundan ostigacha. O`amma

insonlarning yuzlari **ham har** doim ana shu 14 ta rejadana iborat bo`ladi: faqat reja shakllarigina o`zgaradi xolos". A.Golubkina boshning sxematik rasmini tavsiya etar ekan, umumiy shaklni **to`g`ri** tasvirlashga yordam beradigan asosiy yuza va chegaralarning ta`simlanishiga e`tiborni **haratish** lozimligi haqida gapiradi.

Professor M.Kurilko bosh shakl tuzilishi sxemasini tahlil qila borib, bunda bosh **qismi** yuzalarining o`sha 14 ta yuzasiga asoslangan va detallarni bo`laklarga shakl berishda (burun, ko`zlar, lab) aniqliklar kiritgan **hamda** bosh va bo`yin shakllari o`rtasidagi bog`lanishni ko`rgazma tarzida ko`rsatib bergan.

Tasvirda bosh shaklining umumiy xarakterini bo`rttirish va kenglikda **alohida** yuzalar yo`nalishiga aniqlik kiritish kerak, **to`g`ri** shakllashni kuzatish kerak. Rasmda shaklni ko`rsatishdan eng asosiy maqsad

shundan iboratki, unda bosh shaklini yaxlit, eng xarakterli joylarini **alohida** bo`rttirib ko`rsatishdir. Katta shaklni ifodalash usuli bo`yicha ishlash rassomni shakl tuzilishi ikir-chikirlaridan voz kechib, faqat hajmning kata bo`laklariga e`tiborni **haratish**, yaxlitlik, umumiylikni ko`ra bilishga intilishga majbur etadi. Yaxlitlikni ko`ra bilishga o`rgatish uchun bu yaxlitlik qanday elementlardan tashkil topganligi, bu bo`lak va **qismlar** o`zaro qanday uyg`unlashishini bilish kerak. Bosh shaklini **to`g`ri** tasvirlash talabidan naturani ko`rib chi`ish va tasvirlashda metodik bosqichlarda ishlashni talab etadi. Tasvirda kata shaklni tahlil qilish va ifodalash usulini egallash, chizuvchiga tasvir tuzishning natijalarini oldindan ko`ra bilish, ya'ni uning chizayotgan rasmi oxir **oqibatda qanday** ko`rinish kasb etishini oldindan tasavvur etish tajribasini beradi.

Bunday **O`quv mashqlari** asosida **tahliliy** usul yotishi kerak. Rassom bosh shaklini tasvirlar ekan, **hajm**

alohida yuzalardan **qanday** tashkil topa borishini, shaklning konstruktiv asosi **qanday** shakllanayotganini ko`ra bilishi kerak. Rassom shaklni go`yo tomosha qilayotgandek, qalam tutgan **qo`l**

xarakati esa, rasmdagi ana shu ayda-chuydalarsiz umumlashgan shaklni plastik ifodaga bo`ysundirishi kerak.

Bosh shaklining **hajmini** tasvirlashda shu narsani nazarda tutish kerakki, boshning ikkita asosiy **qismi**

mavjud. Bular: kalla suyagining sharsimon shakli va taqasimon **jag`** suyagi shaklidir 7-rasm. Ko`pchilik

rasm chizuvchilar soʻolli erkak kishining boshini tasvirlashda bu xususiyatni chetda tushirib

qoldiradilar (masalan, Gomer, Zevs, Gerakl va boshqalarni chizishda). Bu o`rinda **dahan**, ya'ni **jag`**ning

pastki **qismi orqa** kala suyagidan **uzoqlashib qolgandek**, xudi **havoda muallah** turgandek, kala suyagi

qobig`idan chiʻib **qolgandek** tuyuladi. Rassom kala suyagining umumiy tuzilishini hisobga olib **jag`**ning

ostki **qismini** kala suyagining asosiy so`ngaklari Bilan **to`g`ri** tutashtirishi lozim.

Bosh shaklini va uning tarkibiy **qismlarini tahlil** etishda davom etib, kata shaklni bo`rtirib **chiharish**

Bilan bog`liq yana bir qator qonuniyatlarni ta'kidlab o`tish zarur. Masalan, burun shakli asosida

prizma yotadi. Burun shakli tuzilishining bu qonuniyatini bilgan rassom uchun uni qog`oz yuzasida

tasvirlash endi unchalik qiyinchilik tug`dirmaydi. Rasmda burun shaklining perspektiv ko`rinishini

berish ancha murakkab ish. Prizmaning perspektiv ko`rinishini qurish hatto endigina boshlovchi

rassomga **ham** unchalik qiyinchilik tug`dirmaydi. Bundan tash**hari**, shakl va uni yuzada ifodalashning

bunday **tahlil qilish** usulidan foydalanish rassomga shaklni tus **jihatdan ham** ?al etishga yordam

beradi. qog`oz sirtidan to`rt yuza Bilan chegaralangan burun prizmasini belgilab olgan rassom darhol

tus alomatlarini - nur, soya, yarim soyalarni ajratib oladi va shundan so`ng burunni o`ziga **harab**

xarakterini aniqlaydi va shaklni mayda, bo`laklarini modellashga kirishadi 8-rasm. Ko`z shakli shar

shakli Bilan bir xildir va maxsus adabiyotlarda "ko`z soqqasi" deb yuritilishi bejiz emas. Lekin bosh

rasmini chizishda shuni hisobga olish kerakki, ko`z soqqasi (o`zbek shevalarida "ko`z kosasi" **ham** deb

yuritiladi) ko`z kosasining uchdan bir **qismigina** tash**harida** ko`rinadi. Bundan tash**hari**, ko`z soqqasi va

ko`z kosasiga o`tishdan qovoqlar mo`tadilasha boshlaydi va shaklga ishlov berish bosiro` bo`lishi kerak.

Ko`pincha talabalar ko`zning sharsimon shaklini ifodalay turib "pingpon koptokchasini" chizib

o'yadilar va bu inson boshining real ko'rinish shakliga putur yetkazadi.

Shuni **alohida** ta'kidlash joizki, boshni tasvirlashning dastlabki bosqichida "kesib ishlash" usulidan foydalanganda bo'rttirib yuborish va "kubizm" yaratishga berilib ketish karak emas. Bunday holatni ba'zi rasm chizuvchilarda kuzatish mumkin. Bosqichli vazifa ishlashda shakl tuzishning yo'nib ishlash

bosqichi unchalik **ahamiyatli** o'rinni egallamaydi, faqat rassomga yordam beradi xolos.

"Kesib ishlash" usulidan foydalanib tasvirlashda rasm chizuvchida eng asosiy narsani ko'ra bilish, ko'ringan narsani mantiqan idrok etish shva mazkur plastik obrazini ochiq tasavvur etish malakasini orttiradi. Agar rassom bosh shakli xususiyatlarini idrok eta olmasa va tasavvur qilmasa, faqat o'z tuy'ullari bilan cheklanib qolsa, u qolda u naturadan passiv tarzda nuxsa ko'chirishga, tashqi qurinishni shundayligicha o'xshatib o'ya qolishga majbur bo'ladi. Rassom obrazli tasavvur bilan ishlamas ekan, umumlashtirishga yaqinlasha olmaydi, yoki idrok etish nuqtai nazaridan **harayodigan** bo'lsak, bunday tasavvur borliqdan tushirib olingan surat, go'yoki naturaning umumlashgan obrazidir.

Psixolog B.Lomov tasavvur **qilish** jarayonini tushuntira borib u yoki bu ob'ektni tasavvur etish uni ko'p martalab idrok etish jarayonida shakllanadi deb ta'kidlaydi. "Idrok etishdan tasavvur **qilishga** o'tishdan obraz tuzilmasi o'zgaradi. Ob'ektning bir alomati xudi bo'rttirib ko'rsatiladigandek, kuchaytirilayotgandek, boshqalari esa qorontada, e'tibordan qolib ketayotgandek va zaiflashayotgandek tuyuladi. Boshqacha aytganda obraz sxematizmi sodir bo'ladi" - deb yozadi. Shunday

qilib, rasm chizish san'atini egallashda "Kesib ishlash" usulining samaradorligi va **maqsadga** muvofiqligi faqat badiiy amaliyotida emas, balki psixologiya - pedagogika fanlari ma'lumotlari bilan **ham** o'z isbotini topgan.

"Kesib ishlash" usuli rassomga tasvir qurishning uslubiy bosqichlarini o'rgatibgina qolmay, balki realistik san'at tilini egallashga **ham** yordam beradi. Talaba yuzaning kenglikdagi yo'nalishini aniqlaganda va uni rasmda **to'g'ri** Bera olishga intilganda u ob'ekt obrazini grafika vositalari bilan berishga o'rganadi, binobarin rasm tiliga ega bo'ladi.

Lekin rasmda **tahlil** va ifodalash usulini o'rganish talaba uchun ko'pincha qiyinchilik tuqdiradi. U "Kata shakl" tuzilishining umumiy ko'rinishini tasvirlar ekan, odatda boshning **chiziqli** tashqi

ko`rinishi Bilan cheklanib qolib, na bosh shaklning xarakter iva na uning **hajmini** o`rganmay turib bir

yo`la bo`laklarini tasvirlashga o`tib ketadi. Shundan u shakl asosini yuzaga chiharmay turib, detallarni

burun, ko`z, lablar shakli tuzilishlarini ko`chirib chiza boshlaydi.

Shuning uchun **ham yuqorida** aytib o`tganimizdek "kesib ishlash" usuli Bilan kata shakl ifodasini berishning uslubini o`zlashtirib olish uchun maxsus **mashqlar qilish** zarur bo`ladi.

Dastlab bunday **mashqlarni** gipsdan ishlangan boshni oldingizga **qo`yib** chizishdan boshlash mumkin.

Buning uchun boshning umumlashgan shaklini yaxlit qolda tasvirlab, keyin esa asosiy detallarining kata shakllarini, go`yo burunni emas, balki prizmani, binobarin **hammasini** umumlashgan ko`rinishda

chizish vazifasini **qo`ying**. Bunda burun prizmasini ko`zning sharsimon shakllarini belgilab olib **qismlar** va yaxlitlik o`rtasidagi proporsional munosabatlilikni **diqqat** bilan kuzatish zarur. 9a,b - rasmda bunday **mashqlar** misol tariqasida berilgan. Talaba bunday **mashqlarni** bajara borib kesik bosh shaklini ifodalashga jalb etilgan **maqsad** emas, balki tasvir qurish jarayoni Bilan ijodiy bog`liq bo`lgan **boshlang`ich**, xizmat bosqichi ekanligini tushunib yetsin. Shuning uchun gips modellardan bajariladigan "kesik"ning soddalashtirilgan ifodasi Bilan birga tirik bosh rasmlarni **ham** chizishi kerak. Rassom oynaga **harabo`z** rasmini chizsa, bu usul yaxshiroq o`zlashtiriladi. Bu o`rinda u **diqqatini**

tortadigan mayda detallarni ko`chirib o`yalo`lishdan bosh tortib, faqat **hajmining** asosiy massasini chizishga **diqqat-e'tiborini** **haratish**, bu borada undan katta iroda va **qo`yilgan** vazifani bajarishga bo`lgan ishonch 7issi talab etiladi. 9a-rasm bunday vazifani bajarish **mashqi qo`l** keladi. Bunda biz talabaning ikkinchi darajali alomatlar (soch turmagi, teri ajinlari va **hokazolar**)ga **ahamiyat** bermay boshining asosiy "katta" shaklini va uning tarkibiy **qismlari** - burunning prizmatik shakli, ko`zlarining sharsimon shaklini va lablar **hamda dahanining** umumlashgan shakllarini bajarishini ko`ramiz. Yo`nib ishlash usuli odatga aylanib o`lmasligi, balki tasvir tuzishning **qisqa** bosqichi sifatida **haralishi** uchun bir yo`la yanada real ifodali rasm ishlash **ham** zarur 9b-rasm. Tasvir tuzishning umumiy jarayonini o`zlashtirish uchun gips boshdan davomli rasm chizish kerak. Bu

topshiriqlar mashq kabi **har**alganligi uchun bunday rasmni chizishga ko`pi bilan 3-5 soat **vaqt** sarflanadi.

Katta shaklni ko`ra bilish va uni tasvirlash ishda muvaffaqiyat qozonishga ko`mak bo`ladi. Rasm chizishning buyuk ustalari katta shaklni ajib tarzda egallaganlar. Masalan, V.Saviskiyda bu narsani yaxshi kuzatish mumkin. Bu yerda biz ko`z olmasi sharsimon shaklini, burunning prizmatik shaklini, boshning tuxumsimon shaklini aniq ko`ramiz.

Go`yo bu narsalarni bunchalik maydalab tushuntirish talab **qilinishi** zarur emasdek bo`lsa **ham** talabalar ta'limining dastlabki bosqichlaridayoq umumiylikka degan prinsipni yaxshi o`zlashtirib oladilar. Lekin amalda bu prinsipni **har** turli yo`llar bilan amalga oshirish mumkin. P.Chistyakov o`z **O`quv**chilarini (shogirdlari) "sinov rasm chizish" tizimi yo`li bilan, A.Solovev tus munosabatlari yo`li bilan ta'lim bergan, A.Deyneka **chiziqli** - konstruktiv rasmdan **qochgan**. Shu bilan birga rasmga

turlicha ijodiy yondoshish bo`lishiga **haramay**, natura **tahlil**ining prinsiplari va bosh tuzulish shaklini realistik ifodalash bilan qurish qonuniyatlari **hamma** uchun yagonaligicha **qoladi**. Chizuvchi bularning

hammasini yaxshi tushunib olishi uchun unga doimiy va batafsil tushuntirishlar zarur.

Talaba tasvirda boshning asosiy shaklini ifoda etishni o`rganib olib, shakl tarkibini yanada **chuqurroq**

o`rganishga o`ta boshlaydi. Odam boshining shakli juda murakkab va u konstruktiv asos bilan belgilanadi. "Konstruksiya" deyilganda biz "tuzilish" **qismlar**ining o`zaro joylashuvi, shakl tarkibini nazarda tutamiz. Biz "konstruktiv **jihatdan uyg`un**" deganimizda yaxshi **qurilgan** tasvirni nazarda tutamiz.

Odam boshini tasvirlashda muvaffaqiyat qozonish uchun shaklning konstruktiv **jihatdan** ko`rinishini ko`rish va uni rasmda ifoda eta bilish qonuniyatlarini tushuna bilish kerak.

Mavzu: Badiiy ta'limda qalamchizgilarning ahamiyati.

(4 soat ma'ruza)

Reja:

1. Odam, **hayvon** va qushlarning anatomik tuzulishi
2. Odam bosh suyagining tuzilishi haqida dastlabki ma'lumotlar.
3. Bosh suyagini metodik bosqichlarida **to`g`ri** tasvirlash.

Odam bosh suyagining tuzilishi haqida dastlabki ma'lumotlar.. Talabalarga qalamchizgilar chizdirishni o`rgatish **orqali** tabiatdagi barcha shakl va buyumlarni realistik tasvirlashga o`rgatish. qalamchizgilar bajarishda turli yumshoq tasvirlash vositalaridan foydalanish malakalarini oshirish. Inson qomatining chizgilari. Inson qomatini turli rakurs va holatlarda mavzuli qalamchizgilari (mehnat jarayoni, sport musobaqalari va suyanib turgan) chizish **orqali** inson tana a'zolari nisbatlarini **chiziqli** konstruktiv o`rganish. Kuzatib holat xarakterini tez ilg`ab tasvirlash malakalarini o`stirish. Material hoxishiga ko`ra tanlanadi. Kiyimdagi inson qomatini turli holatlarda (o`tirgan, kitob o`qiyotgan, tik turgan, jsmoniy **mashq** qilayotgan) auditoriya taxtasida bo`r

bilan **chiziqli** - konstruktiv tarzda tasvirlash.

Inson **qiyofasini** grafik usulda tasvirlashda metodik izchillikka rioya **qilish**.

Naturaning xarakterli xususiyatlarini ochib berish. **qiyofani** tasvirlashda konstruktiv anatomik tuzilishni hisobga olib uning dinamik holatini aniqlash. **O`quv** grafik vazifa chizishda inson yuz tuzilishi xususiyatlarini ochib berish. Bosh suyagini tuzilishi va mushaklarining konstruktiv anatomik **jihatlarini aniqlab** tasvirlash.

qalamtasvir - barcha tasviriy san'at turlarining (rangtasvir, dekorativ amaliy san'at, grafika, xaykaltaroshlik va **hokazo**) asosi hisoblanadi. Rassom tasviriy san'at turining ?aysi birida ijod **qilishidan** ?atiy nazar qalamtasvirga asoslanadi. U o`zining kuzatishlari, asar oldida kompozitsiyalari ustidagi izlanishlarni avval qalamda, dastlabki chizgilar bilan ifodalaydi. Katta san'at asarlarini yaratishda esa, ushbu bajarilgan chizgilar, rassomga yordamchi manba bo`lib xizmat qiladi. qalamtasvir **mashq**ulotlari ko`rib-kuzatib **to`g`ri** tasvirlash, borlikni idrok etish, ko`l, ong va sezgi organlarini shakllantirish-da bo`lajak rassom-pedagoglarga zarurdir.

qalamtasvir **mashq**ulotlari boshqa mutaxassislik fanlari qatorida bo`lajak o`qituvchi-rassomlarni tayyorlashda asosiy mezon hisoblanadi. qalamtasvir darslari talabalarga nazariy va amaliy

mashqulotlar orqali olib boriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, amaliy **mashqulotlar** qatorida nazariy bilimlar **ham** bo'lajak rassom-pedagoglarga ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida **muhim**dir. Bo'lajak bakalavrlar qalamtasvir bo'yicha to'liq kursni tugatgandan so'ng **quyidagilarga** ega bo'lmoqchiliklari lozim: qalamtasvirning tasviriy san'atda tutgan o'rni; tasviriy san'at bo'yicha qalamtasvir **mashqulotlarini** o'tishda kompozisiya qonuniyatlari, **chiziqli, havo**, perspektivalari, ufq tekisligi siluet, konstruksiya, shtrix, masshtab, nisbatlar, maeriallar xususiyatlari, yorug'-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanish **to'g'risida** tasavvurga ega bo'lish kerak. Fanning o'qitishdan **maqsad** va vazifalar. Borliqni taqqoni tasvirlash talabalarga amaliy bilimlarni beribgina qolmay, balki ularning umumiy dunyo~~har~~ashlarini o'stirishda katta **ahamiyatga** ega. Realistik rasm chizish san'ati, borliqni taqqoni obrazlarda tasvirlash ma'oratin rivojlantirishni o'z oldiga **maqsad** qilib qo'yadi

Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. **O'quv** qalamtasviri **mashqulotlari** va ularning talabalarni realistik tasvirlashga o'rgatishdagi **ahamiyati**. Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. Talabalarga **chiziqli** va fazoviy perspektiva **to'g'risida** tushuncha berish. Buyumlarni tasvirlashda **chiziqli** konstruktiv tuzilish, nur, soya, yarim soya, tushuvchi soya, shaxsiy soya, buyumlarni **hajmi** va ularni **to'g'ri** tushlash, kompozisiya asoslari kabi asosiy qonun qoidalarga o'rgatish. Tasvirlash vositalari: qog'oz turlari, qalamlar, ko'mir, pastel, sangina, sous va boshqalarni ishga tayyorlash.

ADABIYOTLAR.

1. Aksenov.K.N. Risunok. Mokva "Penorama" 1990.
2. Boymetov. B. qalamtasvir o'qitishnin ilmiy asoslari. Metodik tavsiyalar. Toshkent 1995.
3. Boymetov. B. qalamtasvir. Pedagogike universitetlari va institutlari uchun **O'quv qo'llanma**. Toshkent 1997.
4. Barishnikov.A.P. Perspektiva. "Iskusstvo" Moskva 1995.
5. Barchai. Ye. Anatomiya dlya xdojnikov. Moskva "Izobrazitelnoe iskusstvo" 1984.
6. Izobrazitelnoe iskusstvo. /3-kurs, Uebno- metodicheskoe posobie Moskva "Prosveshenie" 1980.

7. Kosterin. N.P. Uchebnoe risovanie. Moskva "Prosveshnnie" 1984.
8. Kompozisiya. Ma'ruzalar matni risolasi. Muallif: katta o'qituvchi B.Tojiev. Nizomiy nomli TDPU, Toshkent 2000.
9. Risunok. Izdatelstvo "Iskusstvo" Moskva 1965.
10. Risunok, jivopis, kompozisiya. "Prosveshnnie" Moskva 1989.
11. Tojiev. B. qalamtasvir asoslarini o'rganish. Dastlabki saboqlar .
12. Pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti, Muallim-musavvirlar uyushmasi. Toshkent 1994.
13. Tixonov. S.V Demyanov. V.G. Podrezkov.V.V. Risunok. Moskva "Stroyizdat" 1983.
14. qalamtasvir. Ma'ruzalar matni risolasi. Mualliflar: p.f.n. B. Boymetov, katta o'qituvchi B.Tojiev Nizomiy nomli TDPU, Toshkent 2000.

Palitra— to'g'ri to'rtburchak yoki oval ko'rinishidagi yupqa taxta, rassom unda bo'yoqlarni ishlashga tayyorlab aralashtiradi.

Qoplam — bo'yokda rasm ishlash maqsadida romga tortilgan bo'z yoki kartonga surtiladigan elimli (murakkab) qorishma.

Mastixin — rassom bo'yokdarni palitradan tozalab olishi yoki ularni qorishtirishi uchun foydalaniladigan maxsus kurakcha.

Xajmdor shakl — uch o'lchamlilik tasavvurini beruvchi soya-yorut yordamida bo'rttirib ishlangan narsa shakl tasviri.

Portret — Odamni aks ettiruvchi, turli san'at turlarida yaratilgan asar,sur'at.

Fon — CHizilayotgan, tasvirlanayotgan o'quv mashq ishi uchun qo'yilgan natyurmort yoki qiyofachining orqa tarafi (satxi).

Siluet— oq fondagi bir xil rangda bajarilgan, yassi qilib tasvirlangan, xajmsiz tasvir, sur'at (odam yoki buyumlar tasvir-rasmi).

Plener— ochiq xavo sharoitida ishlangan tasvir.

Akademi— o'quv-mashq tasvirlarni ishlashda ketma-ketlik qo'llanadigan ish tartibi (bosqichlar).

Konstruktiv — narsa tasvirini ichki tuzilishi (sinchini)

xisobga olingan xolda ishlash (asosli tarzda).

Katta shakl — tasvir ishlanganda narsaning barcha mayda-chuydalariga e`tibor bermasdan yaxlit qilib aks ettirilgan rasmi.

YAxlitlik — tasvirlanayotgan ob`ektni barcha batafsilliklari

bilan aks ettirgan xolda, suratning umumlashib, katta shaklga bo`ysungan xolda ko`rinishini ta`minlash.

Anatomiya—odam tanasidagi barcha a`zolar tuzulishi,funktsiyalari, joylashishini (suyaklar, mushaklar tizimi) o`rganadigan fan.

Ranglavxalar — tezlik bilan, dastlabki taassurotlarga asoslanib bajariladigan bo`yoq bilan ishlanadigan tasvirlar.

Plastika — tana a`zolarining o`zaro mutanosib go`zal tarzda bog`lanishi, uning tasvirlarda aks etishi (shakllar, chizikdarning egiluvchanligi, ta`sirchan ifodasi).

Qalamtasvir

“Perspektiva” soʻzining maʼnosiGʻ	YArim soya	Inglizchada uzoqqa qarash	YUnonchada kuzataman	*YUnonchada oyna orqali toʻrri va aniq koʻrayapman, frantsuzchada uzoqqa qarash
“Toj mahal” meʼmorchilik obidasi qaysi shaharda Gʻ	Dexli:	Tabriz:	Astrobod:	*Agra.
Abstraksionizm oqimi qanday oqimGʻ	Turli obrazlarni xaqqoniy tasvirlash:	Ayrim obrazlarni xaqqoniy tasvirlash:	Xayoliy obrazlarni talqin etish:	*Xaqqoniy obrazlarni aslidek tasvirlashdan voz kechish.
Abu Rayxon Beruniy portretining muallifi kim Gʻ	S.Abdullaev:	M.Saidov:	*M.Nabiev:	M.Nabixonov.
Akademik qalamtasvir maʼnosini aniqlang.	Rassomning fikri xissiyoti va dunyoqarashining obrazni ifodalovchi tasviriy sanʼat asari	*Bu uzoq vaqt davomida tasvirlashga oʻrgatish, turli shakl va belgilarni oʻrganish hamda tasvirlash usullarini oʻzlashtirish maqsadida bajariladigan rasm	Qisqa vaqtda bajariladigan tasvir.	Tush bilan ishlangan rasm
Akademik rasm degandaGʻ	*Oʻrganish niyatida bajariladigan mukammal qalamtasvir	Akademik chizmatasvir	Namuna sifatida ishlatiladigan rasm	Olimning portreti
Amerikadagi “Ozodlik haykali” ning muallifi kim Gʻ	Mikelandjelo:	Miron:	Fidiy:	*Bartolʼdi.
Anatomik qalamtasvir nima Gʻ	Odamni milliy kiyimda tasvirlash	Ayol gavdasining yalonfoch qalam tasviri	*Odamni plastik anatomiya qoidalariga monand tasviri	Tors
Anatomik haykallarning qurilish tasviri qaeridan boshlanadiGʻ	Beldan	Oyoqdan	*Elkadan	Qoʻldan
Animalistik tasvir	*Hayvon tasvirlari ishlangan asar	Hayvonlarning anatomiyasi	Tezlik bilan ishlangan rasm	Oʻquvchining doskaga ishlashi
Aralash texnikasi nimaGʻ	*Bir nechta yoki koʻp tasviriy vositalar texnik imkoniyatlar qoʻllab tasvirlar yaratish	Grafik sanʼatining bir tarmori	CHiziqlar turli qalinligi orkali ishlangan qalamtasvir	Bir necha xil va turdagi boʻyoqlar bilan ishlash
Assimetrikni aniqlang	*Narsa yoki tasvirning ikki qismining bir-biriga	Narsaning ikki qismining bir-biriga oʻxshashligi	Gorizontal, tekislikka nisbatan tik chizir	Gorizontalga nisbatan tik chizir

	o`xshamasligi			
Assimetriya iborasi qaysi qatorda to`rri berilgan G`	Mutanosiblik, buyum bo`laklarining bir-biriga mos kelishi:	Rangtasvir ishlash:	*Buyum bo`laklarining bir-biriga o`xshamasligi:	Qalamtasvir ishlash.
Birinchi tashkil etilgan Badiiy akademiyalarda qalamtasvir qanday o`ring qo`yilganG`	*Etakchi o`ringa	Ikkinchi darajalik	Rangtasvir bilan bir o`ringa	Uchinchi o`ringa
Blik deb nimaga aytiladi G`	Buyumdagi soya:	Buyumdagi yarim soya:	Buyumdagi refleks:	*Buyumga tik tushuvchi nur.
Blik nimaG`	Tayanch nuqtasi	Buyumdan tekislikka tushgan soyaga aytiladi	*Buyumga yorurlik tik tushishi natijasida xosil bo`ladigan yaltiroqlik (shu`la)	YOruf va soya o`rtasidagi qismiga aytiladi
Bosqichma-bosqich rasmni chizish usulini aniqlang	*Rasm chizishni nisbiy tarzda ketma-ketlik asosida olib borish	CHizish texnikasi	Mashq qilish niyatida bajariladigan qalamtasvir	Tasviriy san`at metodikasiga rioya qilish
Bosh shakli nechta parallel` – gorizontal yuzalar bilan kesiladiG`	To`rtta	*Uchta	Beshta	Sakkizta
Burun tasvirlashda qanday geometrik shakl asos qilib olinadiG`	TSilindr	*Konus	Prizma	SHar
Buyum tekisligi deb nimaga aytiladi G`	Buyumlar ketma-ketligi:	Buyumlar to`plami:	Buyumning perspektivada ko`rinishi:	*Buyumning joylashgan joyi.
Voqeaband kompozitsiyani aniqlang	*Biror hayotiy voqea - hodisani aks ettiruvchi mavzuga asoslangan asar kompozitsiyasi	Kompozitsiya turi	Murakkab tuzilgan kompozitsion tasvir	Jonsiz tabiat tasviri
Garmoniya iborasi nimani bildiradi G`	Asar kompozitsiyasi:	Asar kompozitsiyasidagi o`xshashlik:	*Badiiy asar qismlarining mutanosibligi:	Badiiy asar qismlarining nomutanosibligi.
Gipsdan yasalgan antik haykal namunalari nomi	*Diadimon, Venera, Germes, Dorifor, Apollon, Zevs	Pushkin, SHota Rustavili	F.Fulom, A.Temur	Apollon, shota rustaveli, a.temur
Grafik rassomlar qaysi qatorda G`	A. Mo`minov, F.Abduraxmanov, YA. Salpinkidi:	*V. Kaydalov, K.Basharov, I. Ikromov:	I. Ikromjonov, I.Xaydarov, N.Ten:	A.Mirzaev, D.Ro`ziboev, m. Saidov.
Grafik uslub buG`	*Qalamda oq-qora tasvirga asoslangan holda bajarish yo`li	Tasviriy san`at janri	Qalamtasvirni bir turi	Suv bo`yoqda rasm ishlash

David haykalining muallifi kim G`	Leonardo da vinchi:	Titsian:	*Mikelandjelo:	Miron.
Detal' so`zini tushuntiring	Bo`lak qism, unsur, narsaning ma`lum bir chegaradagi joyi (tasvirdagi)	*CHizilinayotgan narsani mayda bo`laklari	Narsani umumiy ko`rinishi	Asosiy qismlar
Diapozonning ma`nosi nimaG`	*Rang-tus sezishning kenglik darajasi, xilma-xilligi ko`lami	Tasvirni tus echimini xilma-xilligi ko`lami	Rasmda ishlatilgan texnik usullar hilma-xilligi	YOrqinligi
Dinamik tasvirni aniqlang	*Harakatdagi tez o`zgaruvchan holat	Harakatsiz, turrun holat	Qisqa muddatlarda ishlanadigan qalamtasvir	Rakursdan ishlash
Diptix nima G`	To`rt qismdan iborat rangtasvir asari:	Besh qismdan iborat kompozitsiya:	*Ikki qismdan iborat rangtasvir asari:	Mahobatli rangtasvir asari.
YOruf va soya qonuniyatlari qaysi qatorda to`rri ko`rsatilgan G`	*YOruf,shu`la “blik” yarim soya ,shaxsiy soya ,refleks , tushuvchi soya	YOruf soya, xajm	Refleks ,shtrix,tush	Ton
YOruf-soya qanday bo`linadiG`	YOruf va soya	YOruf yarim soya	*Blik, yoruf, yarimsoya, soya, aks	To`rri javob yo`q
YOruf-soya qonunlariga oid iboralar qaysi qatorda G`	Komponovka, perspektiva:	Simmetriya, assimetriya:	*Blik, refleks:	Kompozitsiya, etyud.
Jahonga mashhur Luvr muzeyi qaysi mamlakatda joylashgan G`	Italiyada:	Gollandiyada:	Germaniyada:	*Frantsiyada.
Illyustratsiya nima G`	Naturadan ishlash:	Etyud ishlash:	*Badiiy asar mazmuniga moslab tasvir ishlash:	Hamma javoblar to`rri.
Impressionizm oqimi qanday oqim G`	Borliqni buzib ko`rsatish:	Borliqni asl holidek tasvirlash:	*Borliqni tasavvurdan ishlash:	Borliqni inkor etish.
Inson boshi uzunligi gavda o`lchov birligi etib tavsiya etgan rassomG`	V.S.Kuzin	N.N.Rostovtsev	*Mikelandjelo	Leonardo da vinchi
Inter`er tushunchasi nimaG`	*Binolarning ichki qismi	Binolarning tashqi ko`rinishi	Binolarning arxitektura tuzilishi	Binoning bezaklari
Inter`er nima G`	Binoning tashqi ko`rinishi:	Binoni tepadagi ko`rinishi:	*binoning ichki ko`rinishi:	Binoning rejasi.
Ishni malakali bajarish uchun nima qilish kerakG`	Faqat bilimni o`qish va mutola qilish orqali orttirish	Faqat amaliy mashq orqali tajriba orttirish	Bilim va tajribani barobar orttirish	*bilim, malaka, ko`nikmaga ega bo`lish kerak
Qaysi davrdan boshlab qalamtasvir haqida tarixiy ma`lumotlarga egamizG`	*Qadimga zamon tarixi	O`rta asrlar tarixi	YAngi tarixdan	XX asrdan

Qaysi kapitellarda antik arxitektura orderiga tegishliG`	*Doriy	Ionik	Nonik	Barchasi
Qaysi shakllar sodda geometrik shakllarga kiradiG`	Ko`za, kapitel`, rozetka	*Piramida, kub, shar, konus	To`rtburchak, trapetsiya, romb	SHar, romb, trapetsiya
Qalam chiziri buG`	*Tezlik bilan ishlangan tugallanmagan qalamtasvir	Qalamda bajarilgan rasm	CHizmachilikni bir qismi	Rangli qalamlar
Qalamlavxa deb nimaga aytiladi G`	Tabiat manzarasini akvarel bo`yorida ishlash	*Tush ,pero,yoki qora qalamda ishlangan tasvirlar	Ko`mirda ishlangan tasvir	Mo`ybo`yoqda ishlangan tasvir
Qalamtasvir darslarida qanday tasvirlash vositalari ashyolarida qo`llaniladi.G`	*Qoroz,o`chirrich turli xil qora qalamlar qalamtarosh	Akvarel` mo`yqalam,suv idish o`chirrich	Rangli qalamlar , sangina pastel ,	Etyudnik, mo`yqalam, qoroz
Qalamtasvir ishlash metodlari maktab yaratgan olim, rassomlar	*CH.CHennini, SHimon Xolloshi, Anton Ashbe	Matiss, Pikasso	A.Mirzaev, J.Umarbekov	F.Abduraxmonov, M.Nabiev
Qalamtasvir ishlashning maqsadiG`	CHizish ob`ektini har tomonlama o`xshatib aks ettirishdan iborat	Faqat ko`zga ko`ringan sirtqi shaklni ifodalash	Umumiy tasavvur asosida chizib ifodalash	*Tasvir ob`ektini analiz natijasida o`rganish
Qalamtasvir qaysi tasviriy san`at turlarining asosiG`	Rangtasvirning	Haykaltaroshlikni	Amaliy san`at	*Barcha turlarning asosi
Qalamtasvir mashrullotlari talabalarga quyidagi qaysi qonunlarni o`rgatishni maqsad qilib qo`yadi G`	*Kompozitsiya asarlari,chiziqli konstruktiv tuzilish, buyumlarning nisbatlari perispektiva qonunlari xarakat bajarilayotgan tasvirdagi yoruf soya qonuniyatlari, tasviriy metodik ketma - ketlikda to`rri bajarish	Surat tekisligi ,ko`rish maydoni ufq chiziri	Fazoviy perispektiva, yoruflik buyum tekisligiga	Rang perspektivasi
Qalamtasvirda ishlatiladigan yumshoq materiallarga (ashyolar) qaysilari kiradi	Mo`yqalam ,o`chirrich,knopka	Mastexin,xolat ,mo`yqalam	*Sangina,sous,ugol,pastel`	Moybo`yoq
Qalamtasvirda qanday qurollar ishlatiladiG`	*Grafik qalamlar, o`chirrich, ko`mir tayoqchalari, sous, sangina, qoroz, planshet	Mato moybo`yoq	Etyudnik, plastilin	Xolst, eritgich

Qalamtasvirda soyalar necha xil va qandayG`	*SHaxsiy va tushuvchi	Och, to`q, yorqin	CHuqur, yuzaki	Boshqa buyumga tushuvchi soya
Qalamtasvirda tasvirlashning qanday asosiy turlari mavjudG`	O`lchamli tasvirlash	Rangli tasvirlash	*CHiziqli tasvirlash va tusli tasvirlash	Nisbatan tasvirlash
Qalamtasvirda tayanch nuqtalari qanday vazifani bajaradiG`	Buyumning kattaligini belgilaydi	*Buyum shaklining konstruktiv tuzulishini hosil qiladi	YOrur-soyani ajartadi	Buyumning hajmini belgilaydi
Qalamtasvirni tuslanishi nimadan boshlanadiG`	*Katta soya, katta yorurlikdan	YArimsoyalardan	YOrur joylardan	O`rtadan
Qalamtasvirning qanday turlari borG`	*CHiziqli, yoruf-soyali, tusli, siluetli	Grizayl`, mahobatli	Grafik, shtrixli	Tush perolvr bilan ishlash
Qalamchizgi nima G`	Qalam chizish uzoq muddat davomida yoritilgan buyumni chizish	*qisqa muddatda buyumlarning yoki odamning xarakatini belgilaydigan qalamtasvirga aytiladi	Bo`yoqqalamda tugallangan ishga aytiladi	SHtrix
Qarolama tasvirlar iborasini aniqlang.	Engil-elpi, sinab ko`rish, belgilab topish niyatda ishlanadigan, chala bitirish zaruriyati bo`lmagan mashq ishlar	Ko`mir qalamda ishlangan tasvir	Faqat chiziq bilan bajarilgan qalamtasvir	*Tezkor rasm ishlash
Kartina tekisligi nimaG`	Rasm chizayotgan kishi bilan tasvirlanayotgan narsa o`rtasidagi tekislik	Ko`z balandligidagi tekislik	*Qoroz yuzasi	Qorozning xili
Katta shakl degani ...	*Tasvir ishlanganda narsaning yaxlit qilib aks ettirilgan rasmi	Narsaning umumiy ko`rinishi	Narsaning eng katta va muhim bo`laklarining xajmlari	Ulkan narsa
Kitob grafikasida ijod qilgan rassomlar qaysi qatorda G`	M.Nabiev, YA.Salpinkidi:	A.Mo`minov, F. Abduraxmanov:	*V.Kaydalov, T. Muxamedov:	Hammasi to`rri.
Kompanovka nima G`	Buyum nisbatlarining yirindisi	Qisqa muddatli qalamtasvir	Sanginada ishlagan tasvir	*Tasvir ob`ektining qorozga to`rri joylashtirilishi
Kompozitsiya so`zining ma`nosi	*Asar yoki tasviriy ishning tuzilishi tasvirlanayotgan narsalarning satxda chiroyli joylshatirish	Mashq qilish niyatda bajarilgan tasvir	Ijodiy uslubga bo`ysunuvchi tasviriy asar	SHakl va mavzuni mutanosib tasvirlanishi

Konstruktiv qalamtasvir nimaG`	Tasvirlanayotgan joyni mayda detallar bilan tasvirlash	*Tasvirlanayotgan joyning ko`rinmayotgan taraflari va ichki tuzilishi bilan tasvirlash	Xayoldan tasvirlash	Tabiat manzarasini akvarel` bo`yorida ishlash
Konstruktiv rasm deganda nimani tushunasiz G`	Akademik usulda tasvir ishlash:	Ranglavha bajarish:	Mo`yqalamda rasm ishlash:	*CHizilayotgan narsaning ko`rinmaydigan ichki qismlarini ham shartli qilib, ular orqali xajmli tasvir taassurotini berish
Konstruktiv tahlil nimaligini topingG`	Naturani o`ziga o`xshatib tasvirlash	*Naturani oddiy geometrik shakllarga soddalashtirib, ichki tuzilishlarini tahlil etgan holda perspektiva qonun-qoidalariga moslashtirib qurish	Naturaga to`rri yorur-soya berish	Tus bilan ishlash
Konstruktiv chiziqlarni aniqlang	*CHizilayotgan narsaning ko`rinmaydigan ichki qismlarini ham shartli qilib ular orqali xajmli tasvir ta`surotini berish	Qisqa muddatlarda ishlanadigan qalamtasvirlar	Faqat chiziqlar bilan bajarilgan qalamtasvirlar	Binolar tasviri
Kontrajurda qalamtasvir ishlash nima G`	*Buyumni yorurlik tushayotgan tarafiga qarama qarshi nuqtadan tasvirlash	Buyumni tepadan yoritib ishlash	Buyumni yoritmasdan ishlashga aytiladi	Rangli qalamda tugallangan ishga aytiladi
Kontur nima G`	Grafika uslubi:	Buyum yorur-soyasi:	*Buyum tarixi:	Etyud ishlash.
Kontur chiziq deb nimaga aytiladiG`	SHtrix chiziri	*Kontur - (frantsuzcha kontour) buyum shaklini aks etuvchi chiziqqa aytiladi	Qalamtasvirda qo`llaniladigan nuqtalarga aytiladi	Och rangli va umumlashtirilgan chiziqqa aytiladi
Kubizm oqimi qanday oqim G`	Naturani o`ziga qarab tasvirlash:	Naturani o`ziga qarab xaqqoniy tasvirlash:	*Borliqni soddalashtirib geometrik shakllarda tasvirlash:	SHar, konus, kubdan tashkil topgan natyurmortni tasvirlash.
Ko`z tasvirlashda qanday geometrik shakl asos qilib olinadiG`	*SHar	Kub	Piramida	Konus
Ko`rish maydoni nimaG`	Tasvir ishlayotgan qoroz qismi	*Tasvirlovchining ko`rish chegaralarida olingan kenglik qismi	Ufq chizirida joylashgan maydon	Ko`zga ko`ringan narsalarni tasvirlash
Ko`rish nuqtasi nimaG`	Kenglikda joylashgan narsalar kuzatilayotgan joy	Eng baland ko`rinish	*Ko`z balandligi	Oynadan ko`rinish
Mashhur musavvir Kamoliddin Behzodning ustози	Ora Mirak:	Mir Mansur:	Sulton Muxammad:	*Mirak Naqqosh.

kim G`				
Mutanosib so`zining ma`nosi nimaG`	Tasvir ob`ektining yoki tasirning turli qismlarini o`zaro borlanib go`zallik me`zoniga mos bo`lishi	Narsaning o`lchamlarini nisbatlari	Rasmni qoroz formatiga nisbatan turli joylashishi	*Simmetrik ko`rinish
Narsaning gorizontal satxasi va kartina satxasi nimaG`	*Narsani perspektiva ko`rinishning tanilishi uchun ishlatiladigan fazoviy satxalar sistemasi	Tasvir satxasining o`lchamlari	Bu rasmni chizayotgan aniqlanadigan satxalar	Tasvir o`lchamlari
Naturaga qarab tasvirlashni qanday tushunasiz G`	Miniatyura ishlash:	*Qo`yilmani o`ziga qarab tasvirlash:	Qo`yilmani xayoldan ishlash:	Kompozitsiya tuzish.
Natyurmort bajarish uchun joylashganingizda natyurmortgacha bo`lgan masofa qancha bo`lishi mumkinG`	Hohlagan masofa	Tasodifan topilgan masofa	*0,5 m natyurmortni balandligida 1,5 metr uzoqligida joy olinadi	3 metr
Natyurmort tasvirlash nimadan boshlanadiG`	*Joylashtirishdan	Buyumlarni nisbatini topishdan	YOrur-soya berishdan	Qorozni to`fri joylashtirishdan
Natyurmort tuzish ...	Tabiat manzarasini ko`rinishi	Tasvirlash uslubi	Jamlab qo`yilgan buyumlar yirmasi, o`quv –mashq qo`yilmasi	*Jonsiz buyumlarni plastik joylashtirish
Nima uchun qush va hayvonlarning tulumlari chiziladiG`	*Ular orqali hayvon va qushlarni skeleti va tana tuzilishi xususiyatlari tahlil qilinib o`rganiladi	Tulum orqali hayvonlarni tashqi ko`rinishi o`rganiladi	Hayvonlarni chizishni o`rganish uchun	Xayoldan ishlash uchun
Ob`ekt tushunchasi	*CHizilayotgan narsalarning tabiatdagi asli	Narsani umumiy ko`rinishi	Turgan narsalarni yirmasi	Sgrafitto
Odam boshi o`lchami bilan gavda nisbiyligi necha bo`lakka bo`linadiG`	*Etti yarim, sakkiz	Besh	O`n	O`n olti
Odamni ikki ko`z orasidagi masofa nimaga barobarG`	*Bitta ko`zni eniga	Bir yarim ko`zni eniga	Eniga har xil bo`lishi mumkin	Ikkita ko`zni eniga
Pastel` nimaG`	*Bo`yoq kukuniga elim aralashtirib tayyorlangan rangli qalamlar	Bo`yoqlarni bir turi	Tasviriy san`at janri	Qora qalamchalar
Pedagogik rasm bu	*Birovga o`rgatish	O`rgatish namunasi	Doskada bo`r bilan chizib	O`quvchilarni rasmini

...	niyatida ko`rgazmali qonu-qoidalar asosida, namoyish etib chiziladigan namuna tasvir, suratlar	sifatida chizilgan rasm	ko`rsatiladigan rasm	ishlash
Perspektiva qonunlari qaysi qatorda to`fri ko`rsatilgan G`	Konstruktiv qurilish	YOrurlik soya	Buyumlar nisbati xajmi	*Surat tekisligi” “buyum tekisligi” “ko`rish maydoni” “ko`rish nuqtasi” “ufq chiziri”
Perspektiva tushunchasining ma`nosi.	Ufq chiziri	Ko`z balandligida joylashgan fazoviy tekislik	Kenglikda joylashgan narsalar kuzatilayotgan joy	*Perspektiva frantsuzcha so`z bo`lib uzoqqa qarash ma`nosini anglatadi tabiatdagi narsalarning ,biror bir buyumning uzoq yaqinligiga qarab uning o`lchami shakli rangi va boshqa sharoitlarni ishonarli tasvirlash
Perspektivada kesishish nuqtalari qanday bo`ladiG`	*Perspektiv tasvirlarning chiziqlari ufq chizirida uchrashgan joyida bo`ladi	Eng qisqa joyda bo`ladi.	Gorizontal va frontal chiziqlar kesishgan joyda bo`ladi	Buyumning yuqori va pastki qismlari uchrashgan nuqta
Plener tasviri degani nimaG`	*Ochiq havo sharoitida ishlangan tasvir	Manzara tasviri	Naturmort tasviri	Odam tasviri
Portret janrida ijod etayotgan rassomlar qaysi qatordaG`	N. Kashina, A. Boymatov:	*M. Nabiev, A. Abdullaev:	A. Mo`minov, F. Abduraxmanov:	YA. Salpinkidi, I. Xaydarov.
Portret qalamtasviriG`	Gips buyumlar tasviri.	Jonsiz buyumni ko`rinishi.	*Insonning qiyofasi.	Xayvon tasviri
Portret tushunchasi qaysi qatorda to`fri ko`rsatilganG`	*Ma`lum bir kishi qiyofasini aks ettiruvchi surat, asar. Tasviriy san`at janrlaridan biri	O`rganish uchun maxsus tayyorlangan haykal namuna	Odamning boshini o`rganish uchun mashq qalamtasviri	Ramkali rasm
Rasm chizish jarayonining bosqichma-bosqich tashkil etilishini ketma-ketligini aniqlangG`	*Joylashtirish, prespektiva qoidalariga aoslanib ko`rish, nisbatlarni aniqlash, yorur soya berish tus echimini ifodalash	Ko`rish, tus echimi, yakunlash	Ko`rish, yorur-soyalarini ajratish joylashtirish	Joylashtirish, yakunlash
Rasm chizishda qanday tasvirlash vositalari, ashyolari qo`llaniladiG`	Qalam, qoroz	Akvarel` bo`yori	*Qoroz, qalam, sangina sous, pastel`, ko`mir va boshqalar	Mato, bo`yoq, eritgich
Retush nimaG`	*Maxsus, sifatli ko`mir qalam	Qora bo`yoq	Grafika san`ati janri	O`chirrich, rezina

Refleks nimaG`	*Buyumning soya qismida tevarak atrofidan, masalan buyum turgan sur`at tekisligidan aks etgan yorurlikka aytiladi	Sun`iy yorurlik manbaiga aytiladi	Buyumning yorur tushadigan tomoniga aytiladi	SHaxsiy soya
Romantizm oqimi qanday oqim G`	Borliqni kuzatib tasvirlash:	Xayoldan ishlash:	Rassomning voqelikni haqqoniy ishlashi:	*Rassomning ko`proq o`z ichki kechinmasini talqin etishi.
Sangina, pastel`, sous kabi badiiy materiallar tasviriy san`atning qaysi turida qo`llaniladi G`	Me`morchilik, kandakorlik:	Haykaltaroshlik, naqqoshlik:	*Rangtasvir, grafika:	Amaliy san`atda.
Siluet so`zining ma`nosini aniqlang	*Oq fondagi bir hil tonda bajarilgan yassi qilib tasvirlangan hajmsiz tasvir.	Odam aks ettiruvchi sur`at	Soya-yorur yordamida ishlangan shakl tasviri	Grafikaning bir turi
Simmetrik tasvirning ma`nosi	*Narsa yoki tasvirning ikki qismining bir-biriga aynan o`xshashi, mutanosibligi (muvozanatda ekanligi)	Gorizontal tekislikka nisbatan tik chiziq	Narsani ikki o`lchamini o`zgarishsiz ko`rinishi	Bir-biriga qarama-qarshi ko`rinish
Simmetriya tushunchasi nima G`	*Tasvirlanayotgan buyumlarning o`q chiziriga nisbatan 2 tarafning mutanosibligi	Buyumning plastik echimi	Buyumning soya tarafi	Kontur
Sirtlar degani nima	Narsaning nimadan, qanday ashyodan yasalganlik xususiyati	*Narsalarning tekisliklarini bir-biridan farq qilishi	Narsalarning sirtqi hajmlarini ko`rinishi	Buyumlarning ko`rinishi
Skelet deganda nimani tushunasiz.	*Insonning suyaklar tizimi majmuasi	Bosh suyak	Odamning mushaklarining tuzilishi	Elka suyaklari
Statik so`zining ma`nosiG`	Harakatsiz turgan holat	*Harakatdagi holat	Haykalni qalamtasviri	O`tirgan holat
Stilizatsiyaning ma`nosini tushuntiring	*Tabiatdan olingan murakkab shaklni soddalashtirib ifoda tish (bezak ko`rinishiga olib kelish) yo`li	Narsalarni soddalashtirib chizish	Joylashtirish jarayonida qo`yilmani barcha qismlarini nisbatlarini to`fri topish	Murakkablashtirish
Surat tekisligi deb	YOrurlikning	Natura bilan rassom	Kartinadagi buyumning	*Qo`yilmani qorozda

nimaga aytiladi G`	buyumga tushishi:	arasidagi masofa:	shakli:	joylashtirish.
Taniqli rus manzarachi rassomlari qaysi qatorda G`	Kuindji, Perov:	Serov, Petrov-Vodkin:	*I.SHishkin, I.Savrasov:	I.Ivanov, YA.Salpinkidi.
Tasvir ob`ektini har tomonlama o`xshatish uchunG`	Qoroz sathida to`rri joylashtirish kerak	Nisbatlarni to`rri aniqlash kerak	Hamma vazifalarni bajarish kerak	*Hammasi to`rri
Tasviriy ta`lim olishning muhim shartiG`	Tasvirni naturaga asosanib aks ettirish	Naturani faqat xayolda tasvirlash	Naturani umumiy ta`ssurot orqali ifodalash	*Tasvirni ob`ektiv tasvirlash
Tasvirlashda eng oldin qanday vazifa bajariladiG`	YOruf-soya belgilanadi	Nisbiylikda aniqlanadi	*Qoroz yuzasida kompozitsion to`rri joylashtiriladi	Hajmlarga ishlov berish
Tasvirlashning dastlabki bosqichlarida qanday jarayon amalga oshiriladiG`	YOrurdan-soyaga qarab	Umumiylikdan xususiyga qarab	*Ochdan-to`qqa qarab	To`qdan - ochga
Tasvirning yakuniy jarayonida qanday ish amalga oshiriladiG`	Xususiyan umumiyga qarab tasvirlanadi	*Ko`rinish umumlashtirib, yakunlanadi	To`qlashtirish	Qurish
Tayanch nuqtalari degani nimaG`	*Suyaklar birikkan joylar (orirlik miqdori tushadigan, tasvir ishlash jarayonida shaklni belgilashda ahamiya jalb etadigan nisbiy nuqtalar)	Narsani chizib qurishda yordam beradigan nuqtalar	Odam skeletining konstruktiv tahlil etishda yordam beradigan nuqtalar	Sur`atning asosiy qismi
Tezlavhaning ma`nosi nimani bildiradiG`	*Qalamda yoki rangda tezkorlik bilan bajariladigan tasvir	YUmshok qalam	Faqat chiziq bilan bajariladigan rasm	Uzoq muddatli rasm ishlash
Triptix nima G`	Uch rassom tomonidan yaratilgan san`at asari:	Uch haykaltarosh tomonidan bajarilgan san`at asari:	*Bir mavzudagi uch bo`lakdan iborat san`at asari:	Uch bo`lakdan iborat uch mavzudagi san`at asari.
Tulum degani ...	*Qush yoki hayvon tanasiga maxsus ishlov berib quritib tayyorlangan namuna	Hayvon va qushlarni umumiy ko`rinishi	Qush va hayvon ichki tuzilishi	Dengiz hayvoni
Tus (ton) tushunchasi nima G`	Buyumning chiziqli tasviri	Buyumning mutanosibligi	*Tasvir ob`ektining och to`qligi	Fazoviy perspektiva
Tus degani	*Narsani och-to`qlik darajasini bildiruvchi tushuncha	Qalamni bir turi	Rang berish usuli	Mo`yqalam turi
Tutashish nuqtasi deganda ...	Predmetning tomonlarining chiziqlari qisqarib uzoqlashib borgan sari qisqarib ufq chizirida	Narsalarni ko`rishga yordam beradigan nuqta	Tasvirini markaz nuqtasi	*Buyumning yuqori va pastki qismini bir nuqtada tutashishi

	tutashish			
Tushuvchi soya deb nimaga aytiladiG`	*Buyumning boshqasiga yoki tekislikka tushgan soyasi	Buyumning o`ziga tushgan soyasi	Fonga tushgan soya	YArimsoyaga
Ufq chiziri deganda nimani tushunasiz G`	Ko`rish maydoni:	Xajmlarni tasvirlash:	Ko`z balandligidan yuqori o`tdigan tekislik:	*Ko`z balandligida o`tgan tekislik.
Ufq chiziri nimaG`	*CHizuvchining ko`zi balandligidan o`tuvchi tasavvur etiladigan gorizontal` to`fri chiziq	Rasmdagi barcha gorizontal` chiziqlar	Ko`rish yordam chiziqlari	Urinma chiziq
Ufq chiziriga qaysi qatorda to`fri ta`rif berilganG`	*Ufq chiziri bu ko`zimiz to`frisidan o`tdigan gorizontal chiziq.	Er bilan osmonning kesishish nuqtasi.	Ufq chiziri kartinani ikkiga bo`luvchi chiziq.	Skelet
O`zbek milliy xalq amaliy san`at namunalari asosida yaralgan qanday gips rozetkalar nomlarini bilasizG`	*Mehrob islimi, yulduzcha gul, nilufar	Olmali, bargli, lolagul	CHinnigul, panjara shakli	Panjara shakli, yulduzcha gul
O`zbekiston Respublikasi davlat gerbi muallifi kim G`	K. Basharov:	M.Kagarov:	*A.Mamajonov:	B.Jalolov.
O`q chiziq nimaG`	Buyularning tasvirlashdagi gorizontal chiziq.	Tekislikning chiziri.	*Buyumni teng ikkiga bo`luvchi vertikal chiziq	Tayanch nuqtasi
O`quv mashq vazifalarini ifodali qilib tasvirlay olish uchun qanday bilimlarga ega bo`lishi kerakG`	Faqat nazariy	Faqat amaliy	*Nazariy va amaliy bilim	Akademik
Fazoviy perspektiva deb nimaga aytiladi G`	Ko`rinish nuqtasi	Konstruktiv tuzilishiga aytiladi	*Buyumlarning fazo (bo`shliq) ta`sirida o`zgarib (qisqarib) ko`rinishiga aytiladi	Buyum shaxsini aks ettiruvchi chiziqqa aytiladi
Fazoviy perspektiva deganda ...	*Narsalarning bir-biriga nisbatan uzoq yaqinligiga qarab rang tus tarxining tiniq	Narsalarning katta-kichikligini aniqlash	Narsalarning uzoq-yaqinligini aniqlash	Kompozitsiya tuzish

	yoki xira bo`lib ko`rinishi			
Xajmdor degani nimaG`	*Uch o`lchamli qilib fazoviy ko`rinishda aks ettirish	YOrdam chiziqlari bilan foydalanib chizish	YOruf-soya orqali shaklini ifodalash	Tekis ishlash
Xajmning ma`nosini aniqlang.	*Narsaning uch o`lchamda (fazo bo`ylab) bo`rttirib ko`rinayotgan shakl-tamoyil	Narsaning umumiy tashqi ko`rinishi	Narsaning bo`yi va eni	Buyumning diagonal o`lchami
Xalqlar Do`stligi maydonidagi “Xalqlar Do`stligi monumenti” ning muallifi kimlar G`	A.Boymatov, J.Izentaev, J.Kuttimuratov:	D.Ro`ziboev, I.Jabborov:	A.Mardiev, A. Boymatov:	*D.Ryabichev, L.Adamov, S.Odilov.
Xusayn Boyqaro portreti kim tomonidan yaratilgan G`	Maxmud Muzaxxib:	Maxmud Kalla:	Murod Samarqandiy:	*Kamoliddin Behzod.
CHanoq nechta asosiy qismdan iboratG`	*2 ta	3 ta	4 ta	8 ta
CHanoq suyagi ko`rsatilgan qatorni ko`rsating	*Bosh suyak	Elka suyaklari	Insonning suyaklar tizimi majmuasi	Tayanch suyaklari
CHizgilar tushunchasining ma`nosiG`	*Qisqa muddatlarda ishlanadigan qalamtasvirlar	Faqat chiziq ijro etilgan rasm	YUmshoq qalam bilan bajarilgan qalamtasvir	CHiziqlar yirindisi
CHiziqli perspektiva nimaG`	*Predmetlarni fazoviy holatini chiziqlarda qonun-qoidalariga asoslanib tasvirlash	Narsalarning yorur-to`qligini aniqlash	Narsalarni bir-biriga taqqoslab chizish	CHamalab chizish
CHiziqli tasvir (lineyniy) nimaG`	*Ob`ektni bitta chiziq yordamida tasvirlash	Mo`yqalam bilan ishlangan tasvir	Buyumning och to`qligini to`liq belgilangan tasvir	Buyumning tuslanishi
CHizishda buyumlarni nisbatlarini topingG`	Buyumlarni o`lchamlarini bir-biriga solishtirish, katta-kichikligini aniqlash	Buyumlarni shaklini tasvirlash	Buyumlarni chiziq bilan tasvirlash	*Buyumni o`zini-o`ziga va boshqa buyumlarga solishtirish
SHaxsiy soya deb nimaga aytiladiG`	YOniga tushgan soyasi	Fonga tushgan soyasi	*Buyumning o`z tanasida joylashgan soyasi	Buyumdan tushayotgan soya
SHtrix nimaG`	*CHizilgan tasvirni xajmini ko`rsatish uchun ishlatiladigan	Buyumlarning yorurlik tushayotgan tomoni	Buyumning och to`qligi	Ufq chiziri

	chiziqlar			
SHu`lani aniqlang	*Soya yoruf unsuri, predmetning yoruf qismidagi eng ochiq yaltirab turgan joyi.	Narsaga atrofdagi narsalardan tushayotgan akslar	Qalamtasvirning nushasi	Qizil buyumlar tasviri
Ekorshe degani nimaG`	*Inson tanasi ko`rinishini chizish uchun o`rganish uchun maxsus tayrlangan haykal namunalari	Narsaning uch o`lchamda ko`rinishi	Ma`lum bir kishi qiyofasining ask ettiruvchi sur`at	Anatomik bosh
Ekster`er tushunchasi	*Binolarning ichki qismi	Binolarning taqi ko`rinishi	Binolarning arxitektura tuzilish	Binoning tabiat bilan uyrunligi
Etyud iborasining ta`rifi qaysi qatorda G`	Tushda bajarilgan ish:	*Qisqa muddatda bo`yoqlarda bajarilgan ish:	Uzoq muddatda qalamda bajarilgan ish:	Pastelda bajarilgan ish.
YArim soya nimaG`	SHu`la	Buyumning yoruflik tushmagan eriga aytiladi	Buyumga tik tushuvchi quyosh yoki sun'y yoritgichlar ta'siridagi nurga aytiladi	*Buyumlardagi yoruf va soya o`rtasidagi qismiga yarim soya deb yuritiladli

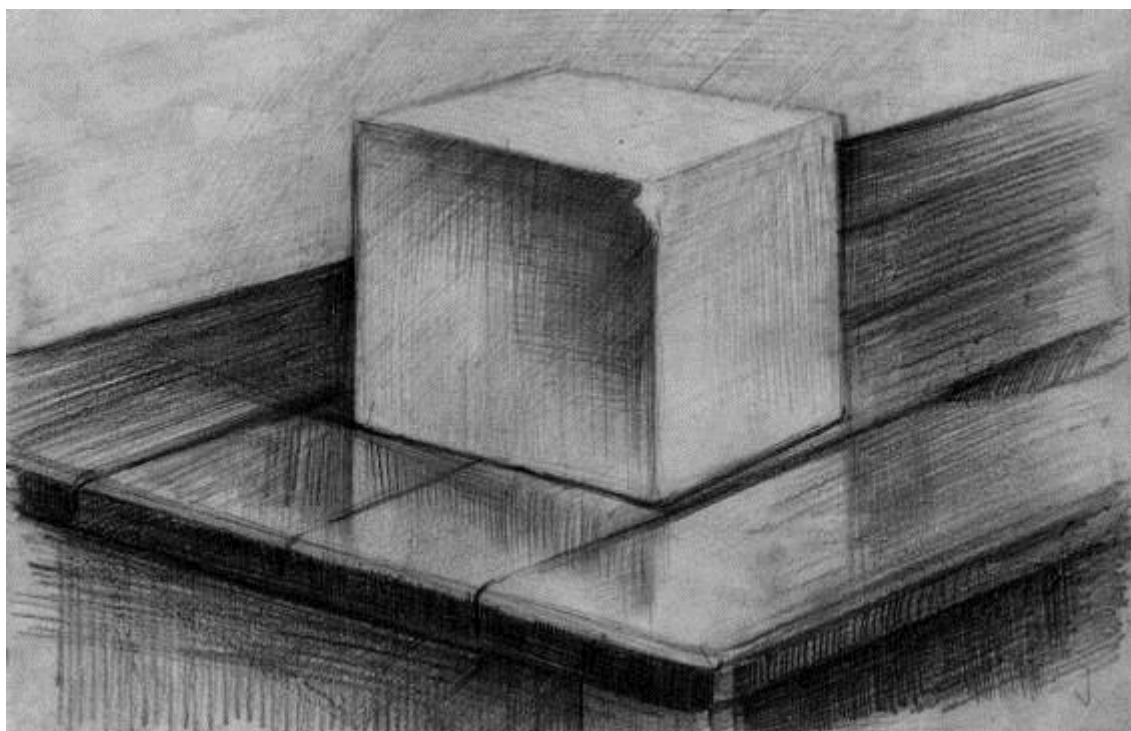
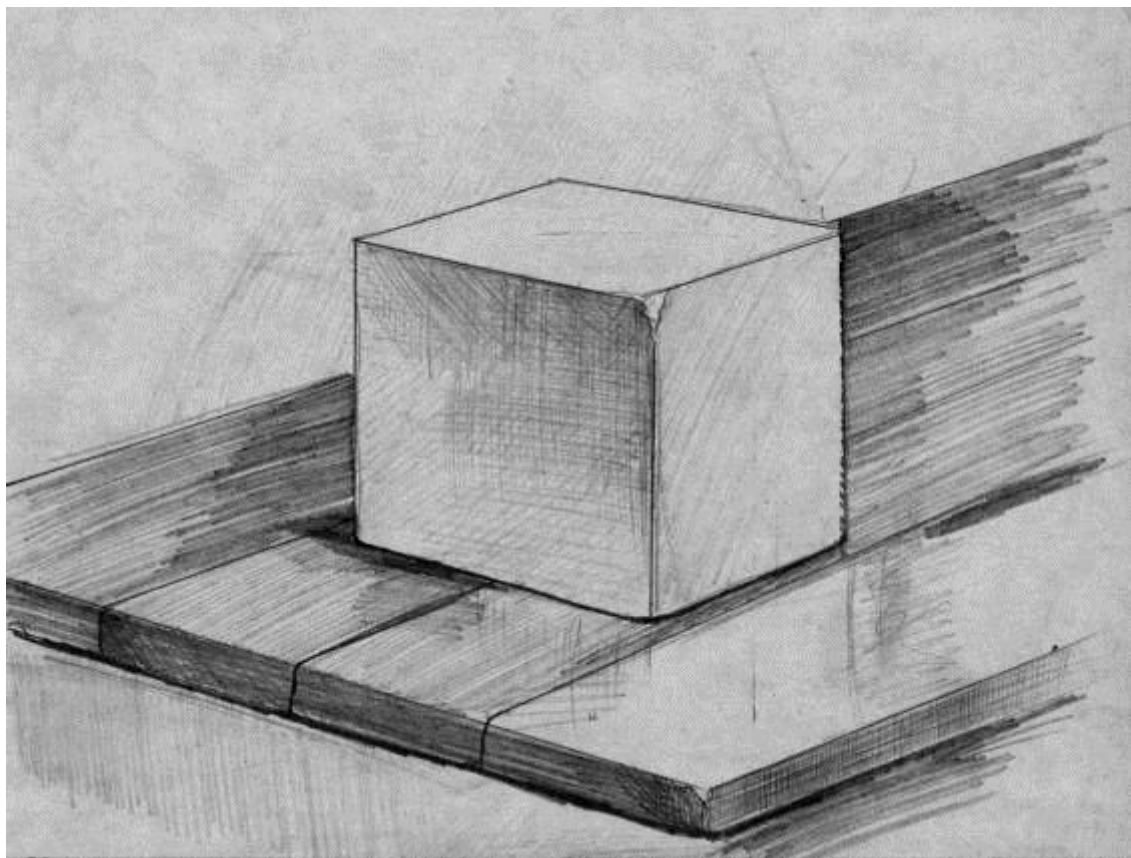
Tasviriy sanat kafedrası mudiri:

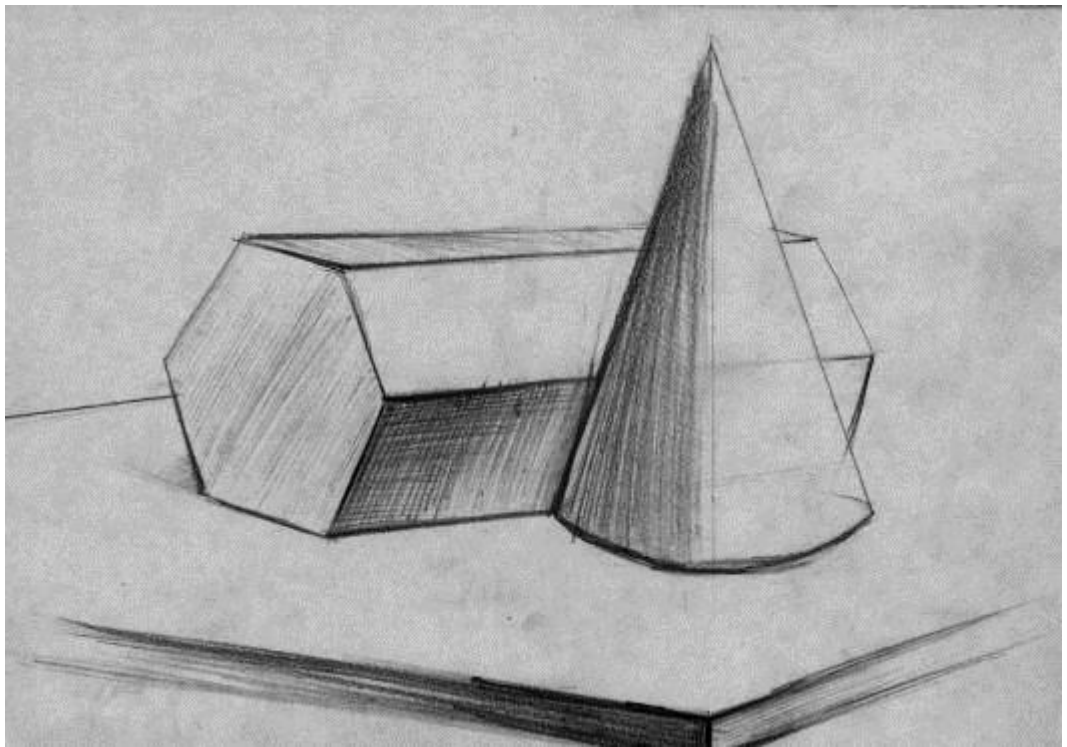
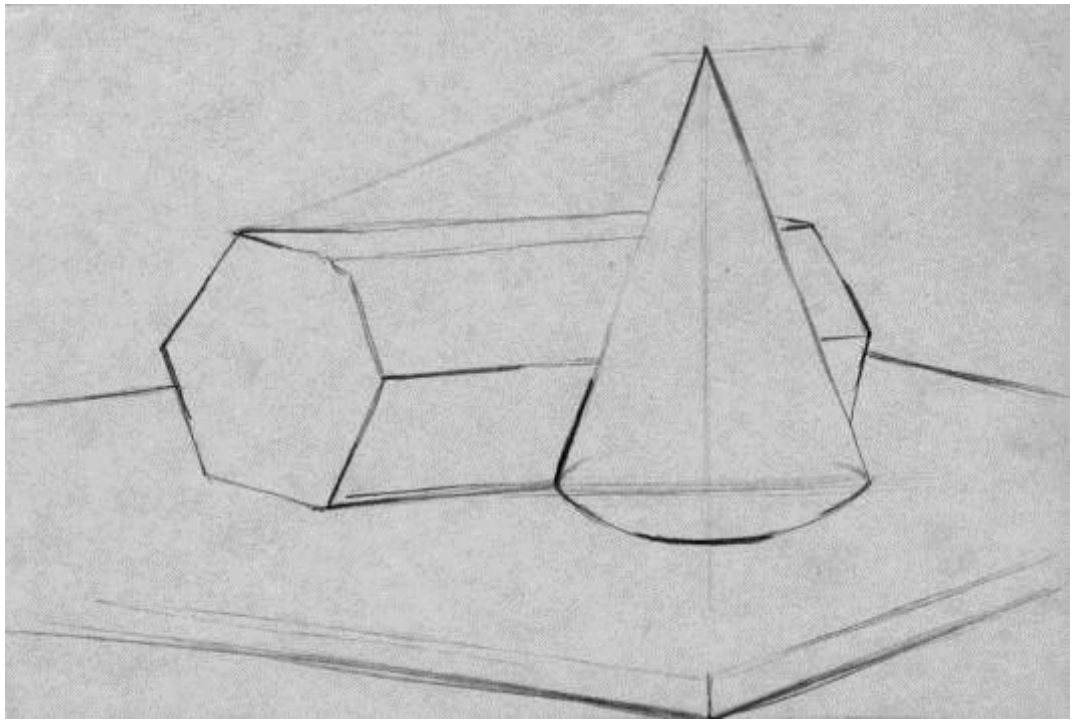
dots. O`.Abdullaev

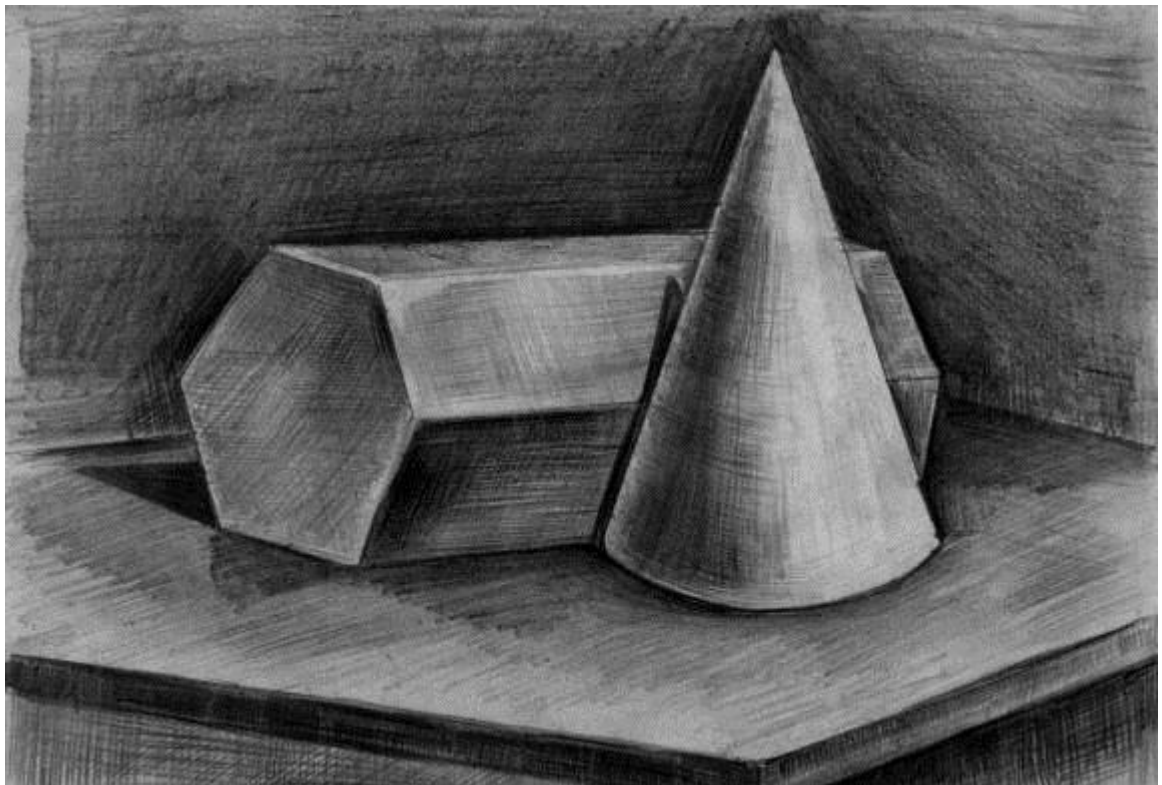
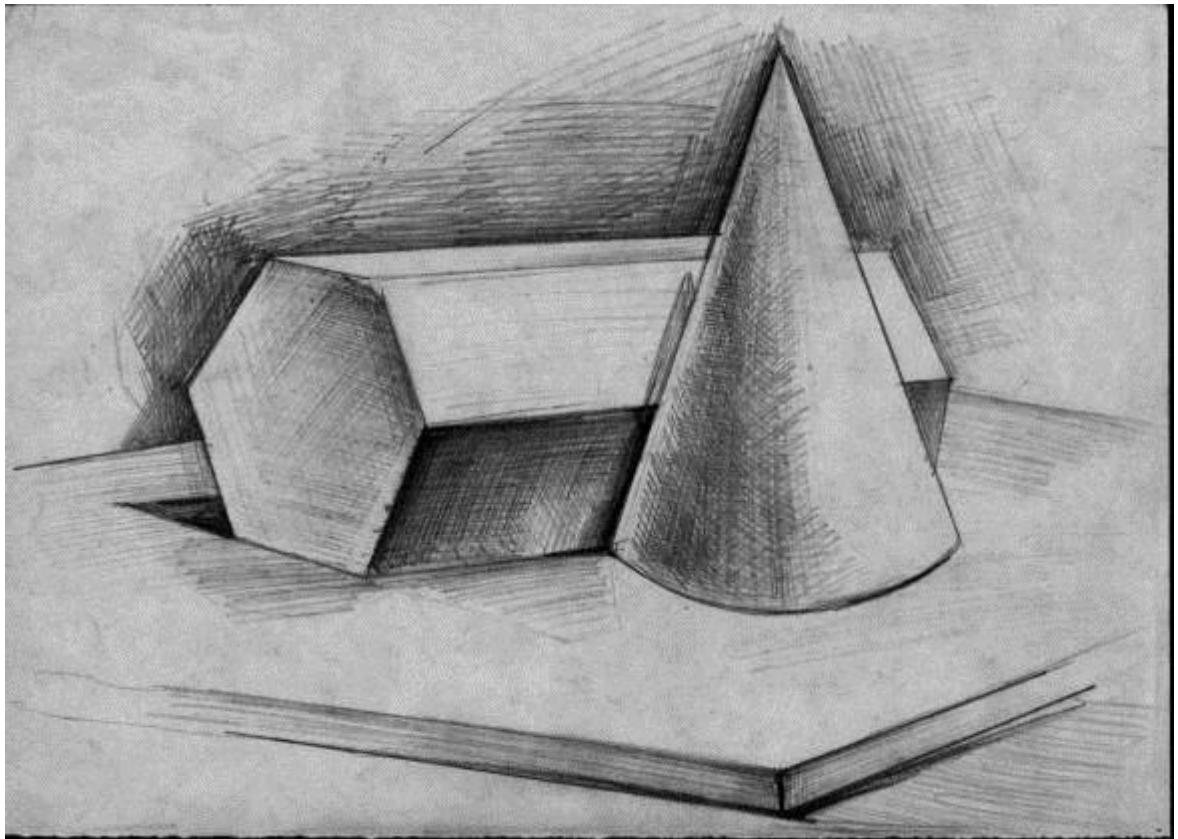
O`qituvchi:

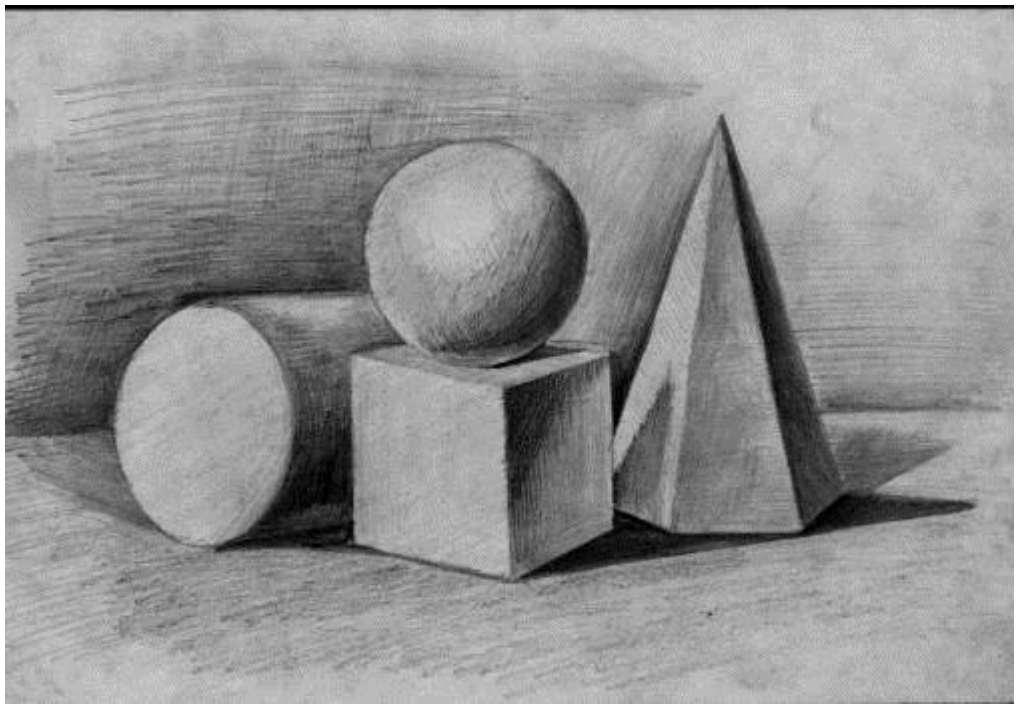
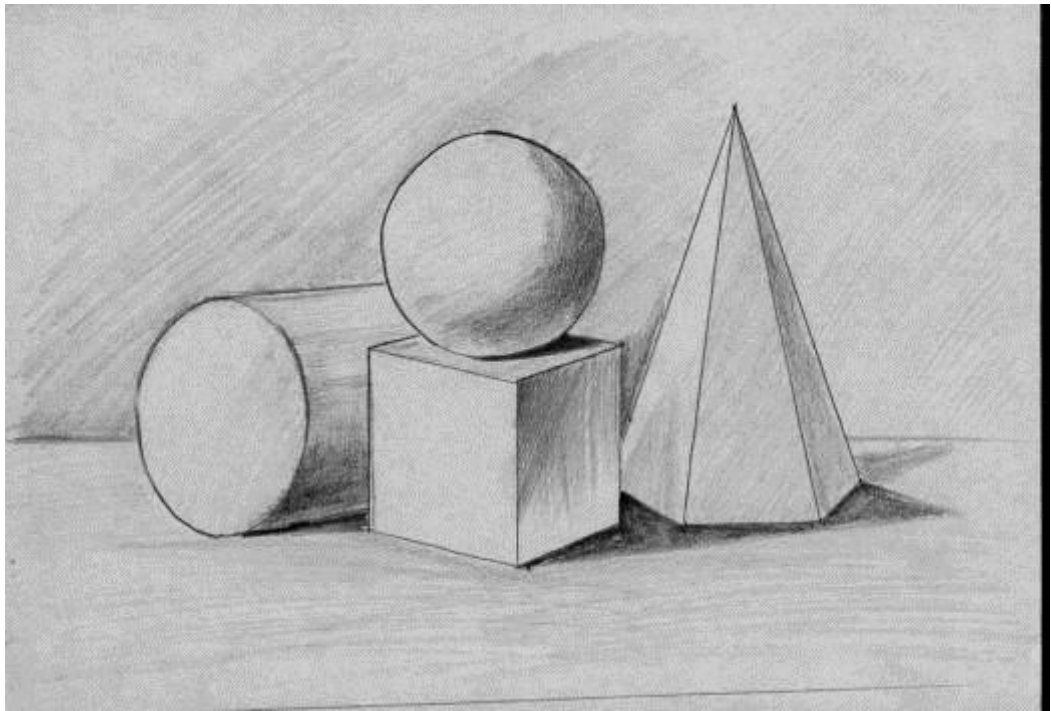
A.Tadjibaev

TARQATMA MATERIALLARI

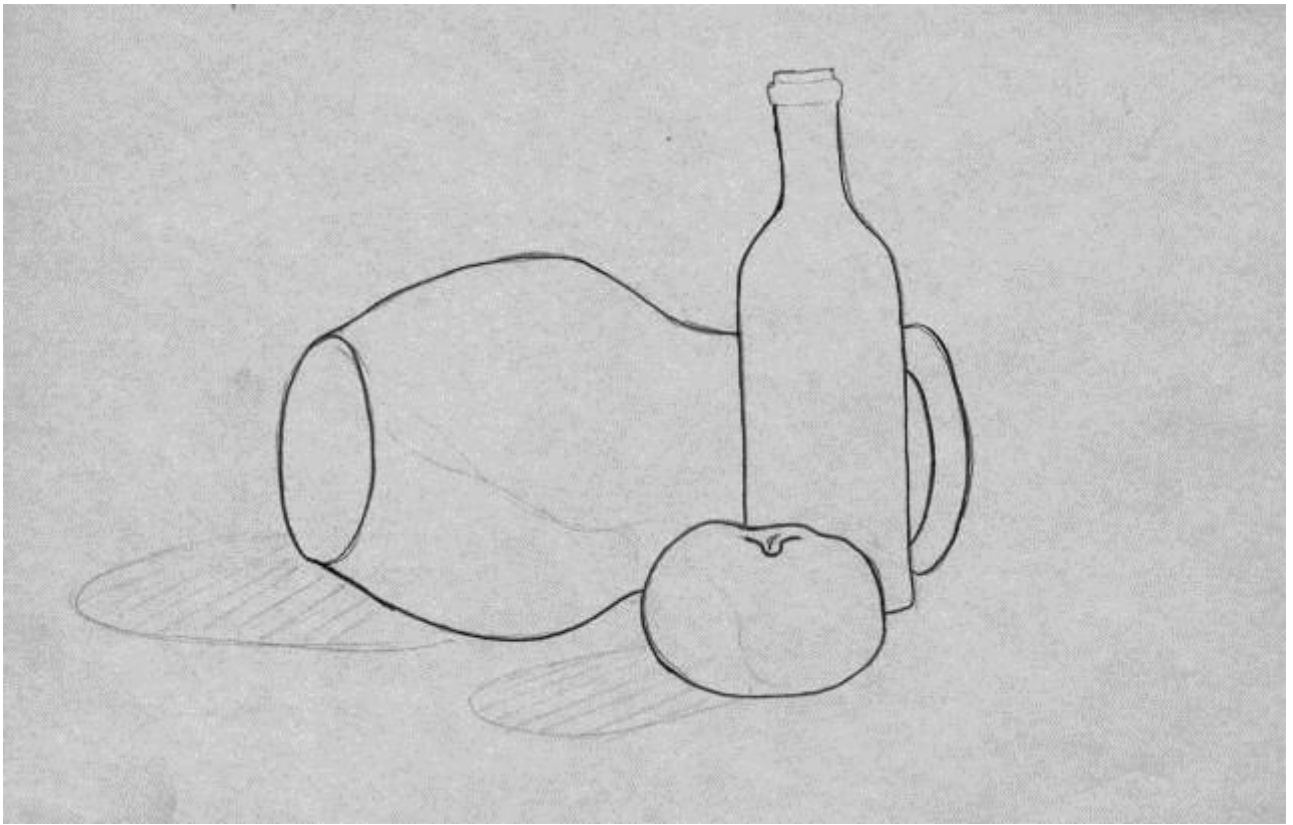

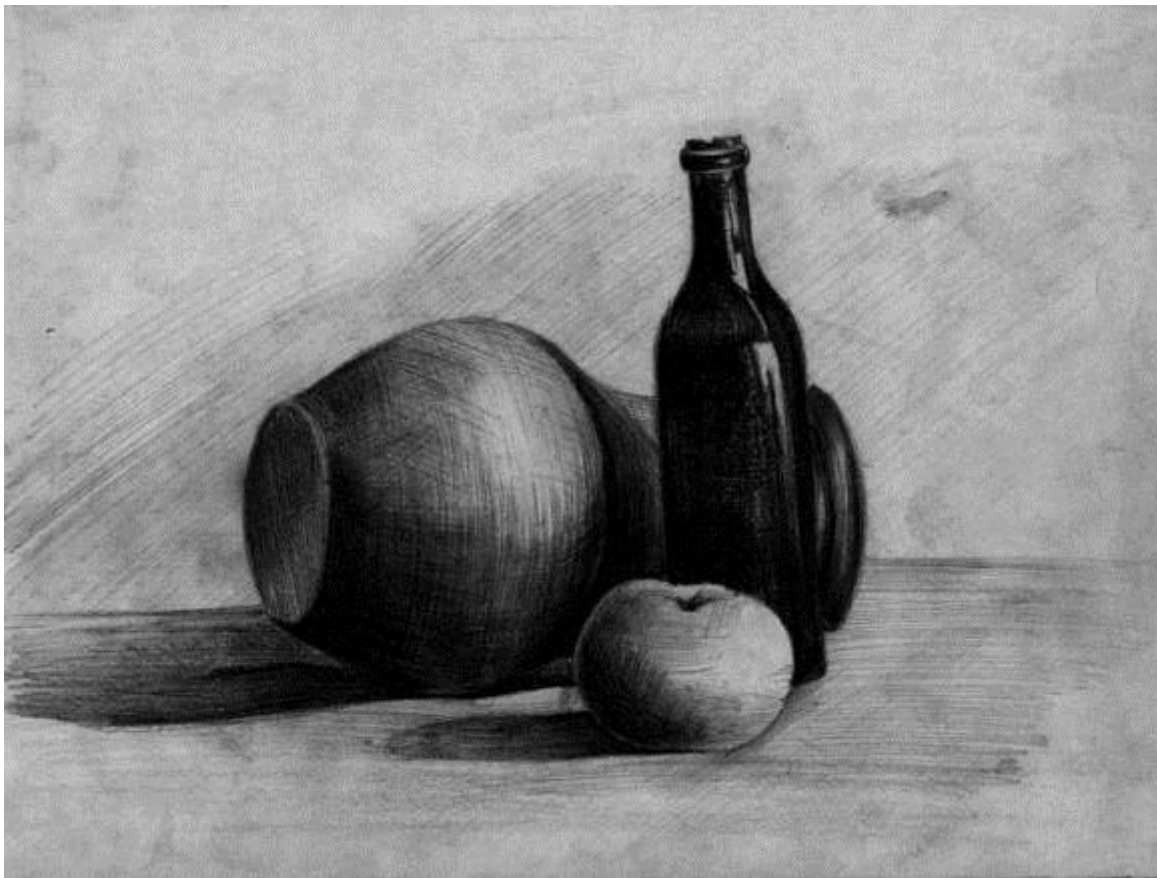
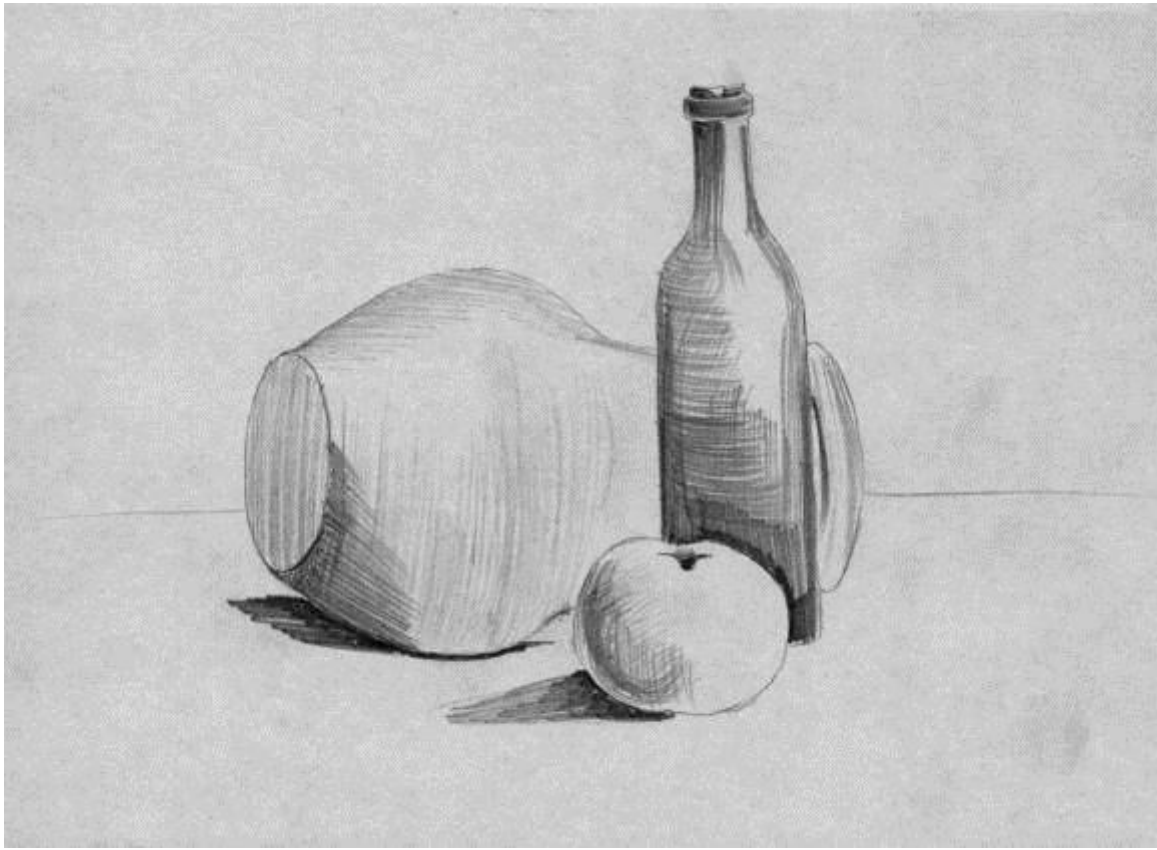

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

**Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimni nazorat
q'ilish va baholashning reyting tizimi to'g'risida**

N I Z O M

**Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat
q'ilish va baholashning reyting tizimi to'g'risida**

N I Z O M

Mazkur Nizom O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi (O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 y., 9-son, 225-modda) va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi (O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 y., 11-12-modda, 295-modda) q'onunlariga hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi 343-son "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" q'aroriga (O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2001 y., 15-16-son, 104-modda) muvofiq' oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat q'ilish va baholashning reyting tizimini tartibga soladi.

I. Umumiy q'oidalar

1. Talabalar bilimini nazorat q'ilish va reyting tizimi orq'ali baholashdan maq'sad ta'lim sifatini boshq'arish orq'ali raq'obatbardosh kadrlar tayyorlashga erishish, talabalarning fanlarni o'zlashtirishida bo'shliq'lar hosil bo'lishini oldini olish, ularni aniq'lash va bartaraf etishdan iborat.

2. Reyting tizimining asosiy vazifalari q'uyidagilardan iborat:

a) talabalarda Davlat ta'lim standartlariga muvofiq' tegishli bilim, ko'nikma va malakalar shakllanganligi darajasini nazorat q'ilish va tahlil q'ilib borish;

b) talabalar bilimi, ko'nikma va malakalarini baholashning asosiy tamoyillari: Davlat ta'lim standartlariga asoslanganlik, aniq'lik, haq'q'oniylilik, ishonchlilik va q'ulay shaklda baholashni ta'minlash;

v) fanlarning talabalar tomonidan tizimli tarzda va belgilangan muddatlarda o'zlashtirilishini tashkil etish va tahlil q'ilish;

g) talabalarda mustaq'il ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, axborot resurslari manbalaridan samarali foydalanishni tashkil etish;

d) talabalar bilimini xolis va adolatli baholash hamda uning natijalarini vaq'tida ma'lum q'ilish;

e) talabalarning fanlar bo'yicha kompleks hamda uzluksiz tayyorgarligini ta'minlash;

yo) o'q'uv jarayonining tashkiliy ishlarini komp yuterlashtirishga sharoit yaratish.

3. Fanlar bo'yicha talabalar bilimini semestrda baholab borish reyting nazorati jadvallari va baholash mezonlari asosida amalga oshiriladi.

II. Nazorat turlari va uni amalga oshirish tartibi

4. Nazorat turlari, uni o'tkazish tartibi va mezonlari kafedra mudiri tavsiyasi bilan oliy ta'lim muassasasining (fakul tet) o'q'uv-uslubiy kengashida muhokama q'ilinadi va tasdiq'lanadi hamda har bir fanning ishchi o'q'uv dasturida mashg'ulot turlari bilan birgalikda ko'rsatiladi.

5. Reyting nazorati jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq' nazoratlarning saralash ballari haq'idagi ma'lumotlar fan bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon q'ilinadi.

6. Talabalarining bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiq'ligini ta'minlash uchun q'uyidagi nazorat turlarini o'tkazish nazarda tutiladi:

joriy nazorat – talabaning fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniq'lash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiq'q'an holda, seminar, laboratoriya va amaliy mashg'ulotlarida og'zaki so'rov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollokvium, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshq'a shakllarda o'tkazilishi mumkin;

oraliq' nazorat – semestr davomida o'q'uv dasturining tegishli (fanning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'limi tugallangandan keyin talabaning bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniq'lash va baholash usuli. Oraliq' nazoratning soni va shakli (yozma, og'zaki, test va hokazo) o'q'uv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiq'q'an holda kafedra tomonidan belgilanadi;

yakuniy nazorat – semestr yakunida muayyan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "Yozma ish" (tibbiyot oliy ta'lim muassasalari uchun "Yozma ish" yoki OTKS (ob'ektiv tizimlashtirilgan klinik sinov)) shaklida o'tkaziladi.

Ta'lim yo'nalishi va mutaxassisliklari ayrim fanlarining xususiyatlaridan kelib chiq'q'an holda fakultet Ilmiy kengashi q'arori asosida ko'pi bilan 40% fanlardan yakuniy nazoratlar boshq'a shakllarda (og'zaki, test va hokazo) o'tkazilishi mumkin.

7. Oraliq' nazoratni o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida davriy ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, oraliq' nazorat natijalari bekor q'ilinishi mumkin. Bunday hollarda oraliq' nazorat q'ayta o'tkaziladi.

8. Oliy ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida yakuniy nazoratni o'tkazish jarayoni davriy ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, yakuniy nazorat natijalari bekor q'ilinishi mumkin. Bunday hollarda yakuniy nazorat q'ayta o'tkaziladi.

9. O'q'uv yili tugaganidan keyin reyting nazorati natijalariga ko'ra talabalarni keyingi kursga o'tkazish to'g'risida belgilangan tartibda q'aror q'abul q'ilinadi.

III. Baholash tartibi va mezonlari

10. Talabalarining bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat q'ilishning reyting tizimi asosida talabaning har bir fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orq'ali ifodalanadi.

11. Xar bir fan bo'yicha talabaning semestr davomidagi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi.

Ushbu 100 ball nazorat turlari bo'yicha q'uyidagicha taq'simlanadi:

yakuniy nazoratga – 15 ball;

joriy va oraliq' nazoratlarga – 85 ball (fanning xususiyatidan kelib chiq'q'an holda 85 ball kafedra tomonidan joriy va oraliq' nazoratlarga taq'simlanadi).

12. Nazorat turlari bo'yicha ballar taq'simoti tibbiyot oliy ta'lim muassasalari uchun tibbiyot oliy ta'lim muassasalari rektorlari Rayosati, O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi tasarrufidagi oliy ta'lim muassasalari uchun Ilmiy kengash q'arorlari asosida O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi bilan kelishilgan holda belgilanishi mumkin.

13. Talabaning reyting daftarchasiga alohida q'ayd q'ilinadigan kurs ishi (loyihasi, hisob-grafik ishlari), malakaviy amaliyot, fan (fanlararo) bo'yicha yakuniy davlat attestatsiyasi, bitiruv malakaviy ishi va magistratura talabalarining ilmiy-tadqiq'ot va ilmiy-pedagogik ishlari, magistrlik dissertatsiyasi bo'yicha o'zlashtirish darajasi – 100 ballik tizimda baholanadi.

14. Talabaning fan bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichini nazorat q'ilishda q'uyidagi namunaviy mezonlar (keyingi o'rinlarda namunaviy mezonlar deb yuritiladi) tavsiya etiladi:

a) 86-100 ball uchun talabaning bilim darajasi q'uyidagilarga javob berishi lozim:

xulosa va q'aror q'abul q'ilish;

ijodiy fikrlay olish;

mustaq'il mushohada yurita olish;

olgan bilimlarini amalda q'o'llay olish;

mohiyatini tushunish;

bilish, aytib berish;

tasavvurga ega bo'lish.

b) 71-85 ball uchun talabaning bilim darajasi q'uyidagilarga javob berishi lozim:

mustaq'il mushohada yurita olish;

olgan bilimlarini amalda q'o'llay olish;

mohiyatini tushunish;

bilish, aytib berish;

tasavvurga ega bo'lish.

v) 56-70 ball uchun talabaning bilim darajasi q'uyidagilarga javob berishi lozim:

mohiyatini tushunish;

bilish, aytib berish;

tasavvurga ega bo'lish.

v) q'uyidagi hollarda talabaning bilim darajasi 0-55 ball bilan baholanishi mumkin:

aniq' tasavvurga ega bo'lmaslik;

bilmaslik.

15. Namunaviy mezonlar asosida muayyan fandan joriy va oraliq' nazoratlar bo'yicha aniq' mezonlar ishlab chiq'ilib, kafedra mudiri tomonidan tasdiq'lanadi va talabalarga e'lon q'ilinadi.

16. Namunaviy mezonlarga muvofiq' mutaxassislik fanlar bo'yicha tayanch oliy ta'lim muassasalari tomonidan yakuniy nazorat uchun baholash mezonlari

va topshiriq'lari ishlab chiq'ilib, oliy ta'lim muassasasi Ilmiy-uslubiy kengashi tomonidan tasdiq'lanadi va turdosh oliy ta'lim muassasalariga yetkaziladi.

17. Talabalarining o'q'uv fani bo'yicha mustaq'il ishi joriy, oraliq' va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriq'larni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiq'q'an holda baholanadi.

18. Talabaning fan bo'yicha reytingi q'uyidagicha aniqlanadi:

$$R_f q \frac{V \cdot O'}{100}$$

bu yerda:

V– semestrda fanga ajratilgan umumiy o'q'uv yuklamasi (soatlarda);

O' –fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi (ballarda).

19. Fan bo'yicha joriy, oraliq' va yakuniy nazoratlarning har biriga ajratilgan ballning 55 foizi saralash ball etib belgilanadi.

Joriy va oraliq' nazoratlarning har biriga ajratilgan ballning saralash bali 55 foizdan ortiq' ball to'plagan barcha talabalar ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kiritiladi.

Agar talaba yakuniy nazoratda shu nazorat turi bo'yicha saralash balidan yuq'ori ball to'plasa, bu ball joriy va oraliq' nazoratlarda to'plangan ballarga q'o'shiladi. Aks holda talabaning fan bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichi faq'at joriy va oraliq' nazoratlarning ballari yig'indisidan iborat bo'ladi (mazkur tartib tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida rektorlar Rayosati q'arori asosida belgilanadi).

20. Talabaning semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan q'oidalarga muvofiq' to'plagan ballari yig'indisiga teng.

IV. Nazorat turlarini o'tkazish muddati

21. Oraliq' va yakuniy nazorat turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. Yakuniy nazorat semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi.

22. Talaba fan bo'yicha kurs loyihasi (ishi)ni ushbu fan bo'yicha to'plagan ballari umumlashtirilishiga q'adar topshirishi shart.

23. Joriy va oraliq' nazoratlarda saralash ballidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda q'atnasha olmagan talabaga q'ayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi joriy va oraliq' nazoratlar uchun yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi.

Belgilangan muddatlarda topshirilmagan joriy va oraliq' nazorat ballari keyingi baholash ballariga q'o'shilmaydi va q'ayta topshirishga ruxsat berilmaydi.

Kasalligi sababli darslarga q'atnashmagan hamda belgilangan muddatlarda joriy, oraliq' va yakuniy nazoratlarni topshira olmagan talabalarga fakul tet dekani farmoyishi asosida, o'q'ishni boshlaganidan so'ng ikki hafta muddatda topshirishga ruxsat beriladi.

24. Semestr yakunida fan bo'yicha joriy, oraliq' yoki yakuniy nazorat turlarini har biri bo'yicha saralash balidan kam ball to'plagan talabaning o'zlashtirishi q'oniq'arsiz (akademik q'arzdor) hisoblanadi.

Akademik q'arzdor talabalarga semestr tugaganidan keyin q'ayta o'zlashtirish uchun 2 hafta muhlat beriladi. Shu muddat davomida fanni o'zlashtira olmagan talaba, fakul tet dekani tavsiyasiga ko'ra belgilangan tartibda rektorning buyrug'i bilan talabalar safidan chetlashtiriladi.

25. Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon q'ilingan vaq'tdan boshlab bir kun mobaynida fakul tet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakul tet dekanining taq'dimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyatsiya komissiyasi tashkil etiladi.

Apellyatsiya komissiyasi talabalarining arizalarini ko'rib chiq'ib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi.

26. Baholashning o'rnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakul tet dekani, kafedra mudiri, o'q'uv bo'limi hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat q'ilinadi.

V. Reyting natijalarini q'ayd q'ilish va tahlil etish tartibi

27. Talabaning fan bo'yicha nazorat turlarida to'plagan ballari semestr yakunida reyting q'aydnomasiga butun sonlar bilan q'ayd q'ilinadi. Reyting daftarchasining "O'q'uv rejasida ajratilgan soat" ustuniga semestr uchun fanga ajratilgan umumiy o'q'uv yuklama soatlari, "Fandan olingan baho" ustuniga esa 100 ballik tizimdagi o'zlashtirishi q'o'yiladi.

Talabaning saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi reyting daftarchasiga q'ayd etilmaydi.

28. Xar bir fan bo'yicha o'tkaziladigan nazorat turlarining natijalari guruh va professor-o'q'ituvchi jurnallari hamda q'aydnomada q'ayd etiladi va shu kunning o'zida (nazorat turi yozma ish shaklida o'tkazilgan bo'lsa, 2 (ikki) kun muddat ichida) talabalar e'tiboriga yetkaziladi.

29. Yakuniy nazorat natijalariga ko'ra dekanat talabalarining fan bo'yicha reytingini aniqlaydi hamda reyting daftarcha va q'aydnomaning tegishli q'ismini to'ldiradi.

30. Talabaning reytingi uning bilimi, ko'nikmasi va malakalari darajasini belgilaydi. Talabaning semestr (kurs) bo'yicha umumiy reytingi barcha fanlardan to'plagan reyting ballari yig'indisi orq'ali aniqlanadi.

31. Talabalar umumiy reytingi har bir semestr va o'q'uv yili yakunlangandan so'ng e'lon q'ilinadi.

32. Diplom ilovasi yoki akademik ma'lumotnomani dekanat tomonidan rasmiylashtirishda fan bir necha semestr davom etgan bo'lsa, reytinglar yig'indisi olinadi.

33. Talabalarining joriy, oraliq' va yakuniy nazoratlarda erishgan va tegishli hujjatlar (guruh jurnali, o'q'ituvchining shaxsiy jurnali, reyting q'aydnomasi)da q'ayd etilgan o'zlashtirish ko'rsatkichlari dekanatlar va o'q'uv-metodik boshq'armalarida komp yuter xotirasiga kiritilib, muntazam ravishda tahlil q'ilib boriladi.

34. Joriy, oraliq' va yakuniy nazorat natijalari kafedra yig'ilishlari, fakul tet va oliy ta'lim muassasasi Ilmiy kengashlarida muntazam ravishda muhokama etib boriladi va tegishli q'arorlar q'abul q'ilinadi.

VI. Yakuniy q'oidalar

35. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazi test baholari va reyting ballarining xolisligini tekshirishni tashkil etadi va nazorat q'iladi.

36. Ushbu Nizomda belgilangan masalalar bo'yicha kelib chiq'q'an nizolar q'onun hujjatlari asosida hal q'ilinadi.

37. Ushbu Nizom O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazi, Xalq' ta'limi vazirligi, Sog'liq'ni saqlash vazirligi, Qishloq' va suv xo'jaligi vazirligi, Madaniyat va sport ishlari vazirligi, O'zbekiston aloq'a va axborotlashtirish agentligi, "O'zbekiston temir yo'llari" DAK, Davlat soliq' q'o'mitasi, O'zbekiston Badiiy akademiyasi va Navoiy kon-metallurgiya kombinati bilan kelishilgan.

O'zbekiston Respublikasi

Vazirlar Mahkamasi huzuridagi

Davlat test markazi direktori

B.Ismailov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

O'zbekiston Respublikasi

Xalq' ta'limi vaziri

F.Shoumarov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

O'zbekiston Respublikasi

Sog'liq'ni saq'lash vaziri

A.Ikromov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

O'zbekiston Respublikasi

Qishloq' va suv xo'jaligi vaziri

S.Ismoilov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

O'zbekiston Respublikasi

Madaniyat va sport ishlari vaziri

A.Jabborov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

O'zbekiston aloq'a va axborotlashtirish

agentligi Bosh direktori

A.Aripov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

“O‘zbekiston temir yo‘llari”

DAK raisi

O.Ramatov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

O‘zbekiston Respublikasi

Davlat soliq‘ q‘o‘mitasi raisi

B.Parpiev

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

O‘zbekiston Badiiy

akademiyasi raisi

T.Qo‘ziev

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun

Navoiy kon-metallurgiya kombinati

bosh direktori

Q.Sanaq‘ulov

Toshkent sh.,

2009 yil 9 iyun